

KOLOZSVÁRI-SZEGEDI ÉRTEKEZÉSEK A MAGYAR MŰVELŐDÉS-
TÖRTÉNELEM KÖRÉBŐL.

27. SZÁM.

A BORI ÉS BORFŐI
BORY CSALÁD ÉS LEVÉLTÁRA.

CSALÁDTÖRTÉNETI ÉS LEVÉLTÁRI TANULMÁNY.

ÍRTA

GREGORICH MÁRIA.

SZEGED

1935.

B 18008

W 249
25

KOLOZSVÁRI-SZEGEDI ÉRTEKEZÉSEK A MAGYAR MŰVELŐDÉS-
TÖRTÉNELEM KÖRÉBŐL.

27. SZÁM.

A BORI ÉS BORFŐI
BORY CSALÁD ÉS LEVÉLTÁRA.

CSALÁDTÖRTÉNETI ÉS LEVÉLTÁRI TANULMÁNY.

ÍRTA

GREGORICH MÁRIA.

SZEGED
1935.

A szegedi Ferencz József-Tudományegyetem Bölcsészeti- Nyelv-
és Történettudományi Karához benyújtott doktori értekezés.

Bíráló: Dr. Erdélyi László egy. ny. r. tanár.

Társbíráló: Dr. Főgel József egy. ny. r. tanár.

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000821522

B18008

ELŐSZÓ

Három évvel ezelőtt egy hontmegyei nemes család, a borfői és bori Boryak levéltára került Szegedre.

Az avatatlan előtt egy régi nemzetség multjának néma tanúi ezek a hártyalapok, a hozzáértő előtt azonban megelevenednek és nemcsak egy család történetére nézve nyújtanak értékes adatokat, hanem bevilágítanak a magyar köznemesség késő középkori gazdasági és társadalmi viszonyaiba is. Ott forognak nemes társaik között a Boryak a királyi udvar hűségese szolgálatában, a vármege előtt és annak élén. Emberöltők múltán a végvárak védelmében tanusítják a Boryak hagyományos vitézségüket és áldozatkészségüket a haza iránt.

Zivataros századok elteltével az egykor harcos, csatákon forgó, pörösködő, törökkel viaskodó Boryak elcsendesednek, s a megyei politikai életben részt vevő, birtokukon élő, halkszavú urakká válnak, mint amilyen a vezérlő ág utolsó sarja, Bory Béla volt. Ő is — mint számos elődje — tisztelője a családi hagyománynak s gondos őre a levéltárnak.

Éppen a Boryak hagyománytiszteletének s az archivum féltő gonddal őrzésének köszönhetjük, hogy évszázadok viszontagságaival dacolva napjainkig fennmaradt számos írott családi ereklőjük. Bár a nemzeti történelemben nagyfontosságú, tudományos meglepetést rejtő nincs köztük, de a magyar családtörténetnek, egy nemzetség változatos sorsának, a magyar jogtörténet, oklevéltudomány- és hazai palaeographiának becses emlékeit őrizték meg számunkra.

Feladatomból az volt, hogy a hozzánk jutott, eddig kiadatlan okleveles anyagból és nyomtatott kőfőkből — a magyar művelődtörténet szemmeltartásával — megszerkeszsem a Bory család történetét.

A családtörténet megírásában természetesen nem voltam figyelemmel a vágvölgyi Bori falván birtokos Bory familiára,¹ sem a

¹ Nagy Iván: Magyarország családai II. 174. l. Palásthy: Palásthyak II. 191—193, 195—197. l. A Pécz nemzetség Apponyi ágának oklevelei II. 338. l. Kempelen: Magyar nemes családok II. 387. l.

nándori Boryakra, kikre Orosz Ernő utal,¹ sem pedig az 1637-ben nemességet nyert Bory András családfájára,² mert mindezek nem honti törzsből sarjadtak.

Feladatomból keresztülvitelében Péchy Márta úrnő lankadatlan készsége segített, akinek jóvoltából jutottak Szegedre a Bory család eddig ismeretlen oklevelei. Hálás köszönet illeti meg érte. Magamnak is köszönetet kell mondanom öméltóságának, hogy a birtokában levő adatok és címer közlésével ismereteimet gyarapította.

Ugyancsak hálás köszönetemet fejezem ki Dr. Erdélyi László egyetemi tanár úrnak, aki a tanulmány megírásában szaktudásával és önzetlen tanácsaival támogatott.

Köszönet a Ferencz József-Tudományegyetem könyvtára s a Somogyi-könyvtár vezetőségének mindenkor szíves szolgálatkészségükért. Bár sokat kopogtattam náluk, — sohasem tettem hiába.

A szerző.

¹ Orosz: Heves és a volt Külső-Szolnok vármegyék nemes családjai.

² Turul IV. 192. I. „Nagy Iván” Családtörténeti értesítő II. 176. I.

A

BORI ÉS BORFŐI

BORY CSALÁD TÖRTÉNETE.

A BIRTOKSZERZŐ VITÉZ.¹

II. Ottokár cseh király rossz szomszédja volt a tatárjárásban megviselt Magyarországnak. Alig volt 20 esztendő, s csak a morva őrgróf méltóságát viselte még, mikor Ausztria megszerzését tűzte ki célul. Ajándékaival s ígérekkel annyira megnyerte az osztrák nemességet és városi polgárságot, hogy Ausztriában „nem volt egy zug, amely uralmát visszautasította volna.” Vágya azonban tovább délre sodorta őt és Stájerország uralmára tört.

Ekkor IV. Béla szegi útját az Adria felé irányuló cseh törekvésnek. A tatárjárás után tiz esztendővel, 1252 nyarán magyarokból és kunokból álló sereg jelenik meg Ausztriában s felferi azt. Ugyanakkor Morvaországot is kun lovasok pusztítják végig. Esztendő múltán IV. Béla megismétli a betörést s meg is hiúsítja a cseh hatalom zavartalan délre terjeszkedését. Az 1254. évi pozsonyi békében Ottokár kénytelen Stájerországot IV. Bélának átengedni.

Felhasználta azonban az első kínálkozó alkalmat, hogy a stájer földnek a magyar ellenállás dacára urává lehessen. Az alkalom a salzburgi érseki székhelyért megindult küzdelem volt. Ottokár a világias érzelmű karantán Fülöpöt támogatta, István, az ifjabb magyar király Ulrikot, a salzburgi káptalan által megválasztott érseket. A küzdelem változatos szerencsével folyt az 1261 márciusában megkötött békéig, melynek értelmében IV. Béla feladja Stájerországra való jogait s megszálló csapatait visszavonja. Ottokár egy időre felülkerekedett. Ura volt az osztrák hercegségnek s befolyása délfelé Friaulig leért.

V. István, aki a harcokba belefáradt IV. Béla örökébe lépett, nem nézte közömbösen Ottokár 1270. évi déli hadjáratát s az év decemberében a cseh király hátába kerülve Ausztriát dúlta, a következő év májusában pedig a Rába mellől kényszerítette gyors visszavonulásra a cseh-osztrák sereget. A hadjáratot követő júliusi békekötésben Ottokár kiadta a megszállott magyar helyeket, V. István viszont elismerte a cseh királyt Stiria, Karintia és Krajna urául.

¹ Szabó Károly: Kun László. 3. köv. I. Huber: Ausztria története I. köt. 426. köv. I. Hóman-Szekfű: Magyar történet II. 154. köv. I.

„Noha Ottokár a legünnepélyesebben ígérte, hogy többé magyar menekülteket országába be nem fogad, mégis nem állhatott ellen a csábító kilátásoknak, melyek az V. István halálával támadt zavarok alkalmával nyíltak előtte.“ Egyed tárnokmestert és fivérét tárt karokkal fogadta s nagy jövedelemmel gazdagította. Talán azért, hogy a törvényes, bár kiskorú utód, IV. László megbuktatásával, sógorát, Béla macsói bánt emelhesse magyar trónra. A messzelátó tervről a cseh udvarból megtért Kőszegi Henrik hozott hírt, s ha valóság volt, ő hiúsította meg. 1272-ben Henrik a királyi udvar jelenlétében összetűzött Bélával, árulással vádolta s mikor a herceg a vádat visszautasította, embereivel reárontott s felkoncolta őt.

Ottokár sógora haláláért bosszúra esküdött. Hiába mentegőtözött követség útján a magyar kormány, hiába óvta X. Gergely pápa a kis rokon megtámadásától, a cseh király „nála nem tapasztalt körültekintéssel készített elő mindent, hogy a Magyarország ellen indítandó háború szerencsés kimenetelű legyen.“ Megbékült, sőt szövetséget kötött Henrikkel, Alsó-Bajorország hercegével, Karintiát, Krajnát, Friault fegyveres kézzel fogta le, nehogy hátra támadják. Országainak fegyveres erejét pedig hadba szólította.

1273-ban újabb, immár döntő hadjáratra készült.

A veszélyeztetett magyarság támadással védekezett. 1273 februárjában Csák Mátyus, Tótország bánja, a későbbi dürnkruti vezér szabadította rá magyar és kun lovasait a stájer és karantán hegyvidékre, sőt — a Lajtán és Morván átkelve — a Duna és Morva medencéjére is. Az osztrák krónikás elbeszélése szerint egy hónapban kétszer is betört a kegyetlen ellenség s állítása szerint huszezer emberét panaszolja a karantán nép, akiket fogságba hurcolt Csák Mátyus serege.

Mikor aztán szétoszlott a lovashad és az ország gyepűit számbavehető haderő nem őrizte, s a kémszolgálat pedig hanyag volt, a budai országúton előretört egy osztrák dandár, — nem sokkal több ezer embernél — és lejutott Győrig. A püspökvárban akkor bitorló ült, Záh Jób pécsi püspök, aki maroknyi csapatával nem tarthatta az erősséget s Győr vára, a korábbi nagy sikerek dacára is, szégyenszemre idegen kézre került. Május havában pedig kétezer osztrák és morva Nyitra városát hamvasztotta el s templomát kifosztotta.¹

¹ Mon. Germ. Hist. Scriptores IX. p. 704.

Az osztrák dandár azonban nem sokáig maradt a győri várban. A gyalázat megtorlására Zala, Vas meg Sopron vármegyék vitézi népével Gutkeled Joachim, az ország tárnokmestere indult Győr alá. Majd nyeregbe szállott a királyi sereg is és Győr várát már júniusban kemény tusa után bevette a magyar had.

Ottokár közben megindult a tervezett hadjáratra. Seregei gyülekezési helyül Nikolsburg közelében Laa várát, a gyülekezés határnapjául július 25.-ét jelölte meg. Elmulasztotta azonban határai biztosítását s ezért a könnyű magyar és kun lovasság most is megelőzhette a cseh támadást. A királyi sereg, Kőszegi Henrik, horvát-szlavon bán, Ottokár személyes ellenségének vezérlete alatt még a cseh csapatok összevonása előtt egyik hadosztályukat megtámadta, s a cseh királyt Laa várába szorította. Ott száguldottak a magyar lovasok a környéken, míg az ellenség túlerővel fel nem lépett s a magyar had nem kényszerült kiűriteni a felvert Morvamezőt.¹ Ottokár ezután októberig háborgatta a nyugati végeket, közben csatát nyert és csatát veszített, várat vívott és várat adott fel, mert a mozgékony magyar haderő szüntelen a nagy cseh sereg oldalában volt. Habsburgi Rudolf római király választása végül is nyugatra szőlította a cseh királyt s a veszélyeztetett magyarság egy időre felszabadult a cseh nyomás alól.

IV. László oklevelei a bizonyíték reá, hogy számos vitézkedő magyar ekkor nyerte a maga és ivadékai számára birtokát és nemesi rangját.²

¹ Hadtört. Közlem. I. 141. Soós Elemér azt hiszi, hogy Mártonfia Miklós az 1278. évi morvamezei ütközetben tűnt ki. De Miklós adománylevele 1275-ben kelt. Hadtört. Közlem. III. 476. I. 4. j.

² Több vas megyei jobbágy nemessé, serviens regalisszá lesz Fejér V. 2. 104—16 I., Gergelyfia Olivér és Herbord zalai várföldet nyernek u. o. 117. I. Wenzel: Árpádkori új okmánytár IX. 27—29., Kompoldfia Péter mester birtokot nyer. Fejér V. 2. 122—123. I., Ivánfia András nagyon hasonló fogalmazású adománylevelben nyer várbirtokrészt u. o. 147—148. I., Jakabfia Jakab ispán várföldet kap u. o. 154—156. I. Gáborfia Tamás mester Ugocsában nyert birtokot (az oklevélben Zova vára olvasható Laa helyett) u. o. 166—168. I. Több abaujárai várjobbágy nemességet nyer u. o. 197—199. I., 201—203. I. Joachimfia Ivánka mester Nyitra vármegyében kapja a kir. solymárok földjét, Hallát u. o. 273—276. I. Palásti Almos és Fábián honti várjobbágyok nemességet nyernek V. 3. 91. I. Péter mester Jurk földét kapja Abaujvármegyében. Wenzel: Árpádkori új okmánytár IX. 22—23. I., több jáknembeli nemes Vasvármegyében Kovács földjét kapja u. o. 58—60. I., Doroszló mester Rum földjét u. o. 60—63. I. Miklós ispán fia Szitke és Csöfölte birtokát nyerik u. o. 63—69. I. A pozsonyi vár több jobbágya a pozsonyi várnak Tárnok nevű földjét nyeri (Laa vára itt Luua) u. o. 113. I.

A következő években az ország méltóságai külső ellenségektől háborítatlanul egymás ellen vívták ádáz tusájukat.

1274-ben Gutkeled Joachimot és Kőszegi Henriket kell fegyveres erővel letörni a Fehérvár melletti Fővénypusztán. Egy év elteltével Majs nádor fia Majs mester és Csák Ugrin tűzték ki a királyi kormány ellen a lázadás zászlaját. A Kőszegiek és Gutkeled Joachim azonban még októberig tartják magukat s nem voltak hálátlanok személyes hiveikkel szemben, akik hatalmukat oltalmazták az előretörő Csák nemzetség ellen.

Egyet közülük névszerint is ismerünk IV. László 1275. szept. 27. kelt adományleveléből. (I. okl.)

Mártonfia Miklós az, akiről a királyi adománylevelél dicsérettel állapítja meg, hogy ifjú korától kezdve kitűnt a királyi család hűséges szolgálatában: már IV. Béla alatt kezdte az érdemszerzést s hűsége V. István és IV. László alatt sem változott. A királyi hadak számos megmozdulásában pedig emberül helyt állott.

Leginkább kitűnt azonban Győr vára megvívásakor tanúsított vitézi magatartásával, amikor az oklevél szavai szerint „halálosan megsebesülve” került ki a győztes csatából.

Hogy ez nem lehetett mégsem szószerint vett halálos sebesülés, hanem valószínűleg a királyi kancellária túlzott magasztalása,¹ bizonyítja az a tény, hogy nemsokára, — amint Ottokár az üldöző sereg elől Laa várába menekült — Miklós vitéz Laa falai alatt serénykedett.

Mártonfia Miklós érdeméül hozza fel az oklevél, hogy az 1275 augusztusában kerekedett lázadás leverésében, a „minap” a királyi korona becsületéért híven és bátran síkra szállott. Ez a fegyveres beavatkozás az 1275. év végén hatalomra került Csák párt szemében főbenjáró vétség, a Kőszegi-Gutkeled csoport előtt azonban jutalomra érdemes tett volt.²

Hogy nem lehetett valami jelentéktelen fegyverzörgetés, hanem döntő beavatkozás, abból tűnik ki, hogy ezen évek jutalmazó oklevelei között gyakran szó esik ugyan Győr vára megvívásáról

¹ Hasonló szavakat használ IV. Béla cancellarius 1261-ben a Baábi Istvánnak történt adományozás oklevelében. A Pécz nemzetség Apponyi ágának oklevelei I. 4—5. l.

² A hűtlenségi ítélet — nota infidelitatis — következtében az elmarasztalt fejét és összes jószágait veszítette. Hajnik: A magyar bírósági szervezet és perjog. 388. l.

vagy a Laa körüli véres portyázásról, de az 1275. évi fővénypusztai lázadás letöréséért az érdekelt hatalmi csoport a gyermekkirály által csak Miklós vitéznek juttatott adományt. A Majs lázadással kapcsolatban egyebütt olvassuk ugyan, hogy Majs és Simon néhány birtokát elkobozza és Belusfia Belus ispánnak adományozta, de a királyi oklevél hallgat arról, hogy az adományozás Belusnak a lázadás leverésében szerzett érdemeiért történt-e?

Mártonfia Miklós ezek szerint mint a hontmegyei királyi várföldből nyert adománybirtokot. Nem lehetett vagyontalan ember, különben inkább teher, mint ajándék lett volna számára „annyi érdemének némi (kétségtelenül sovány!) jutalmául Hunt várának egyik „Bwwry“ nevű elhagyott, lakatlan földje,” amelyet a király hű vitézének adományozott.

Azok, akik Győr és Laa melletti vitézi tetteikért szerte az országban ingatlant nyertek,¹ — úgy látszik — személyi kapcsolat útján jutottak éppen a nevezett vidéken birtokhoz. Mártonfia Miklóst is köthette valami Hont megyéhez. Talán Hont német telepeseiből sarjadt, talán törzsökös honti magyar volt, akinek akadt némi felszerelési ingósága a közelben, háborús úton szerzett munkása, s így berendezhette a parlag és néptelen birtokot. Szabad telepeseket is fogadhatott, akik saját munkájukkal s marháikkal művelték meg egy-egy 30 holdas telket s ezért dénárokat vagy gabonarészt fizettek, ingyen munkát vagy ajándékot adtak.

Mártonfia Miklós nevét a villa Buriról „de Buri“-nak írják ezentúl. A Buri azután Bori lesz a következő században s végig az marad — egy-egy kivételével — minden oklevélben.

¹ Fejér: Cod. Dipl. V. 3, 240, 512. I. VII. 5, 459—460. I.

HONT VÁRMEGYE KÖZVISZONYAI A XIII. SZÁZAD VÉGÉN. ¹

Bory Miklóst a király parancsára Demeter honti ispán iktatta a királyi adományföld birtokába, az egyre fogyó honti várföldnek egyik elhanyagolt darabjába. Hunt fia Demeter a Hont vármegyének nevet adó s annak tekintélyes részében birtokos *Hunt-Pázmán* (Paznan) nemzetség bozóki ágából származott. Már 1262-ben Bars vármegye, 1275—8 Hont vármegye ispánja. 1280-ban ismét Bars megye élén áll. Hatalmas és erőszakos férfiú, aki Palást közelében emelkedő várában biztonságban érezte magát s még honti ispánsága előtt Ders fivérével megrohamozta unokabátyjuknak, id. Dersnek litavai (csábrági) várát. A hatalmaskodó urakat IV. László írásban megfosztotta ugyan birtokaitól, de a valóságban mitsem veszítettek, sőt akkor is kegyébe fogadta Demetert a király, amikor az 1278-ban Korpona városát támadta meg. A dünrkruti diadalban szerzett érdemeért Demeter Drégely és Kisteszér, egy évre rá 1280-ban Cseri helység birtokába jut. 1284-ben pedig a várföldekből Hont helységet kapja IV. Lászlótól, aki oklevelében Demeter hűségét magasztalja, mellyel iránta gyermekkorra óta viseltetett.

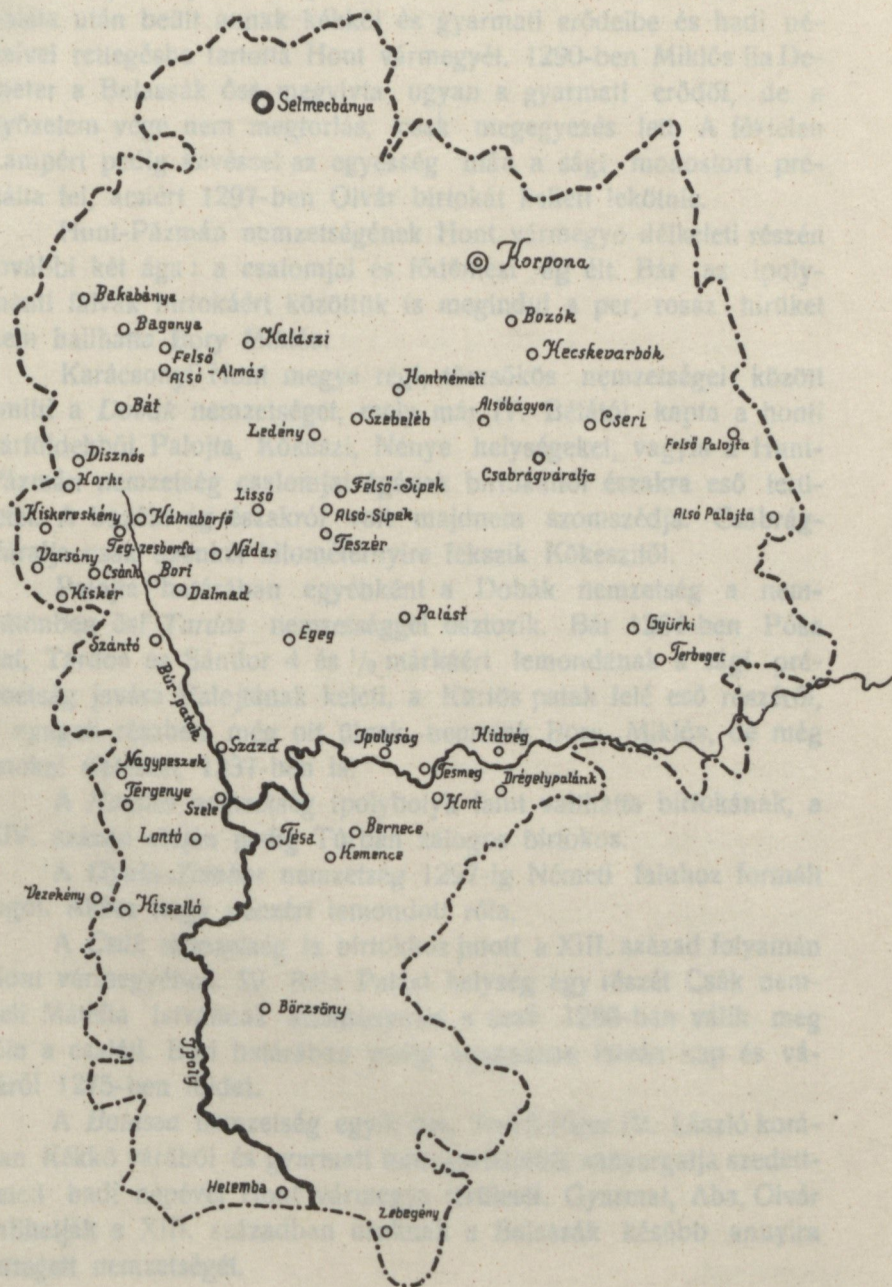
Ennek az egyetlen férfiúnak vagyonhalmozása és erőszakos egyénisége sejteti, hogy milyen vagyon gyűlt fel rokonai, a Hunt-Pázmán nemzetség kezén s minő eszközökkel tudták azt megtartani és gyarapítani.

Mikor 1285-ben a nemzetség bozóki ága osztozott, egyebek között kezén volt Alsó-Bágyon (Badin) Alsó-Pomoth, Bagonya, Csábrág, Csábrág-Varbók, Csábrágváralja, Cseri, Kalászi (Klaszita) Kis-Salló, Ledény, Marót, Prencsfalva, Tapolcza (ma Tepliczapusztá), Tót-Domanik és Varbók falu.

Mártonfia Miklós azonban nemcsak a bozóki ág hatalmát és hatalmaskodását figyelhette kis falujából, hanem látnia kellett a bényi ág gyarapodását és viselt dolgait is. Hunt-Pázmán nembeli Pongrác és Péter 1276-ban tisztességgel jutnak ugyan a Boritól délre fekvő Lontó birtokába, de fivéreik, Ugrin, különösen pedig

¹ Hont vármegye monographiája. Karácsonyi: A magyar nemzetségek a XIV. sz. közepéig I—III. k. Erdélyi: A magyar lovagkor nemzetségei.

Hont vármegye

Lampért öt éven át 1289—1294 között az esztergomi érsek és káptalan földjét dúlják. Lampért azután apósának, Forró Péternek halála után beült annak kékkői és gyarmati erődeibe és hadi népeivel rettegésbe tartotta Hont vármegyét. 1290-ben Miklós fia Demeter a Balassák őse megvívta ugyan a gyarmati erődöt, de a győzelem vége nem megtorlás, csak megegyezés lett. A féktelen Lampért pedig kevéssel az egyesség után a sági monostort prédálta fel, amiért 1297-ben Olvár birtokát kellett lekötnie.

Hunt-Pázmán nemzetségének Hont vármegye délkeleti részén további két ága: a csalomjai és földemesi ág élt. Bár az ipolymenti falvak birtokáért közöttük is megindul a per, rossz hírtük nem hallhatta Bory Miklós.

Karácsonyi Hont megye régi, törzsökös nemzetségei között említi a *Dobák* nemzetséget, mely már IV. Bélától kapta a honti várföldekből Palojtá, Kökeszi, Nénye helységeket, vagyis a Hunt-Pázmán nemzetség csalomjai ágának birtokaitól északra eső területet. A bozói ág északról volt majdnem szomszédja. Csábrág-Váralja csak tizenkét kilométernyire fekszik Kökeszitől.

Palojta határában egyébként a Dobák nemzetség a nemkülönben ősi *Tardos* nemzetséggel osztozik. Bár 1264-ben Pósa fiai, Tardos és Sándor 4 és $\frac{1}{2}$ márkáért lemondanak a sági prépostság javára Palojtának keleti, a Kürtös patak felé eső részéről, a nyugati részben még ott ülnek nemcsak Bory Miklós, de még unokái életében, 1337-ben is.

A *Kacsics* nemzetség Ipolybolyk falut vallhatta birtokának, a XIV. század elején pedig Túrban zálogos birtokos.

A *Gyula-Zombor* nemzetség 1297-ig Németi faluhoz formált jogot. Akkor nagy pénzért lemondott róla.

A *Csák* nemzetség is birtokhoz jutott a XIII. század folyamán Hont vármegyében. IV. Béla Palást helység egy részét Csák nembeli Mátéfia Istvánnak adományozta s csak 1288-ban válik meg tőle a család. Bori határában pedig ugyanazon István kap és vásárol 1275-ben földet.

A *Balassa* nemzetség egyik őse, Forró Péter IV. László korában Kékkő várából és gyarmati toronyerődjéből sanyargatja szedett-vetett hadi népével Hont vármegye területét. Gyarmat, Aba, Olvár vallhatják a XIII. században uruknak a Balassák később annyira rettegett nemzetségét.

A *lévai csehek* Ságon birtokosok s a XIV. század elején zálogban birják Bél és Lissó helyiségeket.

A várjobbágyból nemességhez jutott *Paládthyak* Paláston, majd Nagyvezekényben és Rakoncán birtokosok.

Sokkal közelebbi szomszéd azonban Bory Miklóshoz a *Simonyi* család, mely a Boritól alig néhány kilométerre nyugatra fekvő Varsány, Kiskér és Csánk ura.

Észak felé Borfő tőszomszéd urain túl a Derzsenye és Zsember birtokában ülő *Semberyek* olyan szomszédok, akikkel a későbbi századokban is számos közös érdek fűzi össze a Boryakat.

A *Horváthyak* ugyancsak Bory Miklós adományoztatása után, 1277-ben nyernek várföldet, de a Disznós és Horváti falvakban élő család még századok mulva is tartja a barátságot a Boryakkal. Nem ok nélkül került az egykori huszártiszt, később naszádos fővajda, Horváthy-Disznóssy Ferenc nyugtatványa a Bory levéltárba. (XXXIII, XXXIV okl.)

Kelet felől a *Dalmady* család első ismert őseivel, István comes, honti várjobbággal tarthatott Bory Miklós barátságot, aki Dalmadon volt birtokos s 1290-ben, majd 1294-ben királyi ember. Fivére, Bogyoszló (Buguzlaus) a közeli Nádason birtokos.

Délfelé, Szántón a *ciszterci* rend pilisi apátsága a földbirtokos. Róla tudjuk, hogy már 1265-ben a sági prépostság dalmadi birtokának szomszédja, tehát egész közel áll Bori határához. A pilisi apátság egyébként Apátmaróton is birtokos volt.

A ciszterci renden kívül más egyházi testületek is részesei Hont vármegye földjének. Az *esztergomi érsek*, aki mint illetékes főpásztor a hontmegyei egyházi tizedre tarthatott számot, Szebelében, Szalkán, Börzsönyben, részben Kemencén és Bernecén élvezte a földesúri jövedelmet.

Az *esztergomi káptalan* Szebeléb, Gyűrki, Gyarmat, Damás, Malos, Palást falvakban legalább részbirtokos.

A sági premontrei prépostságnak, mint földesúrnak adózik Tesmag, Pecsenic, Alsó-Almás, Alsó-Palojta, Ság, Egeg, Doba, Hatzó (Hasságh) Huznócz, Nádas, Dalmad, Gény, Szaltha és Nyék falu egésze vagy része.

Bozók, Pásztó pusztá, Platna, Terjén és Alsó-Bágyon a *bozói apátságot* vallja részes földesurául; Páld a *bényi premontrei* monostort.

A *garamszentbenedeki* apátságnak Baka, a *dömösi prépostságnak* Börzsöny, Helemba, Szob, Ipolycsepel, Lonto, Tésa, Szete és Kiskeszi adóznak különböző formában.

Bori körül ezek szerint nincs nyomasztó nagybirtok, csak Mártonfia Miklóshoz hasonló középbirtokos nemesek s az egyházi javadalmak tisztjei élnek.

Templomba a közeli Dalmadra, vásárba — az oklevelekben is emlegetett régi úton — Báttra járhatott az új adományos. Amott magyar szót élvezhetett, itt azonban németre kellett figyelnie. Német beszédet hallhatott egyébként Alsó-Bágyonon, Bakabányán, Bélabányán, Devicsén, Szebelében és a messzebb eső Korponán és Selmezbányán is. Szlávul beszélhetett, ha értett hozzá Börzsönyben, Litaván, Lissón, Peszeken, Rakoncán, Terbegecen, Turon s Udvarnokon. Azonban a nagy néprajzi tarkaságokon felül állott a hódító magyar faj, mely I. Mátyás koráig a magyarul beszélők arányszámát 85%-ra emelte az országban.

Az a társadalom, mely Bory Miklóst körülvette, egyhitű, de többnyelvű, a bányavárosokat kivéve egy jogrendnek hódoló, vagy azt hatalmaskodva megtapodó volt.

Kisebb birtoka lévén, a nagy urakhoz alkalmazkodnia kellett, azonban a maga kis falujában, melyből idővel az Árnyék-, Mogyorós- és Beke-Bori nőtt ki, az uralkodó faj hatalmát és folytonosságát képviselte.

BORY MIKLÓS ELSŐ IVADÉKAI.

Mártonfia Miklós még vére ontásával jut örökös birtokhoz. Ivadékainak vitézi erényeit azonban hosszú időn át egyetlen kútfő sem magasztalja. Csak egyik unokája, Miklós viseli a Helmes, sisakos nevet, ami arra mutat, hogy az is kardot kötött és páncélt öltött. Családi pör, becsületsértés, halált okozó súlyos testi sértés emlékeit viszont annál több oklevél őrzi, annak bizonyságául, hogy a Boryak sem jobbak, mint a Palásthyak, Semberyek, Simonyiak s Hont egyéb birtokos familiái.

Mártonfia Miklósnak fiai lehettek Stoissa és Göde (Geude), az utolsó árpádházi s a következő vegyesházi királyok korában éltek. Nevükön kívül mit sem őriztek meg a reánk maradt kútfők. Valószínűleg azért, mert ekkor Hont vármegye kemény pártharcok színhelye, ahol rendesen trencsényi Csák Máté a főhatalom, amelyet nem tud tartósan veszélyeztetni sem a Hunt-Pázmán nemzetség bényi ága, mely 1299-ben a király hűségére tér, sem Demeter zólyomi ispán, a Balassák őse. A Boryak nem voltak elég erősek arra, hogy önállóan állást foglaljanak s ezért valószínűleg arra sodródtak, amerre Csák Máté kemény egyénisége kényszerítette a honti köznemességet.

Bory Gödének fia az a Pethő, akiről az Anjou-kori okmánytár II. kötetének egyik szűkszávú oklevele említést tesz. Bory Pethőnek 1322 előtt valami kellemetlensége támadt a II. oklevélben szereplő Borfői Lőrincfia István, Lőrinc és Tamással. A szóvitának verekedés lett a vége s a kemény, földet döngető tusában Lőrincfia István, akit a későbbi oklevelek Tegzesnek mondanak, holtan maradt a porondon. Bory Pethő környezetéből is elesett Bede Péter nevű jobbágya. A magánbosszú és ököljog e korszakában sem maradhatott büntetlenül e két haláleset, s Bory Pethő kénytelen volt Lőrincfia Istvánért homagiumkép 25 márkát — 1300 pengőt — fizetni. A Bede Péter életéért járó 10 márkát nem veszi fel Bory Pethő, s abban is megegyezik a Lőrinciakkal, hogy Mátyás földje miatt nem pörösködnek többé. (III. okl.) Az oklevélnek azon adata, hogy a felek nem pörölnek többé Mátyás földje miatt, arra enged következtetni, hogy emiatt verekedett össze Bory Pethő Borfői

Lőrinc fiaival. Valószínű, hogy az 1291-ben Mátyásfia Jákó kezéből Miklósfia Lőrinchez jutott bori részbirtokról van szó, amelyet Bory Pethő meg akart magának szerezni. Amint azonban a későbbi oklevelekből a Lőrinciakat megismerjük, azok is épp oly keményen küzdenek vagyonuk gyarapításáért, mint Bory Pethő. Így történhetett azután, hogy a két erőszakos fél inkább közelharcra vitte a dolgot, semhogy lemondott volna a kétséges birtokról. Most Bory Pethő volt az erőszakosabb, aki fékevesztett indulatában Tegzes Istvánt agyonverte. Az az adat, hogy környezetéből holtan maradt Bede Péter nevű jobbágya, feltételezi, hogy löbbedmagával, jól felszerelten indult a küzdelem színhelyére. Azonban mindhiába, mert nemcsak Mátyás földjéről kellett lemondania, hanem fizetnie is kellett.

Stoissának két fia: Sós Péter és Helmes Miklós közül az utóbbi ismételten megfordult Hidvégen, ahol a középkorban Hont vármegye a sedes iudiciariát, a megyeszéket szokta tartani.

1329 okt. 18. megjelenik a Pécz-nembeli Aladárfia Orros Miklós ispán és a négy szolgabíró előtt s kérdőre vonja Bory Gödefia Pethőt, hogy mennyiért is vette zálogba Péter fivérétől a Szántó felé eső egy ekeföld, mintegy 150 holdnyi birtokrészt? Pethő válasza az volt, hogy a konvent által — valószínűen az ipolysági hiteles helyről van szó — kiállított záloglevél tanúsága szerint Péterrel együtt Miklós is részt vett a zálogbabocsátásban. Miklós azzal érvelt, hogy az első záloglevél kiállításakor nem volt jelen, de birtokában van egy második, ugyanaznap kibocsátott okirat, amelynek bemutatására kéthetes haladékot kért és kapott. A három márkányi zálogösszeg visszafizetése terhes volt, s — úgy látszik — Bory Miklós olcsóbban szerette volna visszakapni a zálogföldet. (IV. okl.)

A két fivér csak nem nyugodhatott a kölcsönadó Pethővel szemben. Elragadta őket a lév, s nagyon kellemetlen dolgokat mondogattak atyjafiukról, aki persze nem tűrt mindent szónélkül, — bár okulva a multon — ezúttal fegyelmezettebb volt. Egy év múlva ugyanis István ipolysági prépost és monostora elé állítanak be Bory Gödefia Pethőt, a sértett panaszos s a gyalázkodó Stoissafiak: Helmes Miklós meg Sós Péter. A pörös atyafiak — valószínűen megelőző, de számunkra elveszett bírói ítélet alapján — alávetik magukat hat választott bíró ítéletének s ha nem teszik, újabb bírói eljárás nélkül is 10 márkát tartoznak fizetni.

A tárgyalás határnapjául az 1330. év második hadoszlása, a szeptember 22. utáni tizenötödik napot tűzték ki. (V. okl.) A „residentia exercitus regis“, a királyi sereg hadoszlása gyakran előforduló határnap okleveleink időjelzésében. A residentiá-t, a hadbaszállás végső határnapját országszerte idején meghirdették, hogy a perben álló felek, kiknek ügyeit a megyeszék a nemesség hadbaszállása miatt elhalasztotta, az ujonnan felvett tárgyaláson megjelenhessenek. 1330-ban két hadbaszállás s ennek megfelelően két hadoszlás volt, az egyik az év elején, a másik szept. 22. után.¹

A választott bíróság egybegyült s — úgy látszik — Bory Pethőre két márka nyelvbírságot, a Stoissafiaikra pedig hat márka bírságot szabott.

A per t. i. még nem ért véget. Fennmaradt ugyanis Hont vármegye ispánjának és négy szolgabírájának 1332 ápr. 7.-ről keltezett végzése, mely azt mutatja, hogy a pörös atyafiak másfél év elteltével sem rendezték ügyüket. A végzés szerint Pethő az ipoly-sági hiteleshelyen történt megállapodásra hivatkozott, a Stoissafiai, Helmes Miklós és bátyja, Péter viszont egy másik oklevélre hivatkozva keresnek haladékokat. A vármegyei bírói szék megadja ugyan a haladékokat, de úgy rendelkezik, hogy ápr. 28.-án újból álljanak törvény elé a felek és fizessenek: Bory Pethő „de parte byrsagiorum lingue“ két márkát, a Stoissafiai hatot (VI. okl.) amiből az akkori jogrend szerint Pethő két márkát kapna, a bíróság négyet.²

A szócsatának tehát az lett a vége, hogy a pörös felek nem kaptak semmit sem, de a vétkesebbek fizettek a bíróságnak. A hat „arbiter“, választott bíró bölcsen büntetett.

Hiábavaló volt tehát az egész szóáradat s a bíróság zaklatása. A Stoissafiai az eredeti három márka zálogösszeg helyett már hat márkát fizettek le perbeli költségek címén, de az ekényi föld még mindig Bory Pethő kezén volt.

Öt esztendő múltán végre oda jutottak, hogy Helmes Miklós megjelent a megyeszéken s kifejezte abbeli szándékát, hogy részletekben összesen „pro octava dimidia marca“, nyolcadfél már-

¹ Knauz: Kortan. 254—56. l.

² Hajnik: A magyar bírósági szervezet és perjog. 443. l. Nagy Lajos az 1351. évi XXIV. t.-c.-ben a békéltető ítélet díját 3 márkára korlátozta. Corp. Juris Hung. 169. l.

káért visszaváltja a Bory Pethőnek elzálogosított földet, mely a Bori vizétől nyugatra fekszik (VIII. okl.) ¹

Bár a hosszú per folyamán Bory Pethő is fizetett birság-pénzt, mégis nyereséggel végződött az ránézve, mert az eredeti három márka zálogösszeg helyett nyolcadfél vagyis hét és fél márkát kapott. Értette a módját, hogyan kell vagyonát gyarapítania. De nemcsak jómódban, hanem rangban is vezetett, mert 1337-ben a szomszéd Borfőn, birtokosztály alkalmával mint vir nobilis szerepelt. (VII. okl.)

Bory Pethő a zálogban birt 150 kis holdas kir. ekeföldet 1343. jan. 30. végre is visszabocsátja atyjafiának, Bory Ivánka fiának, Jánosnak. ²

Hogy ez az Ivánka Stoissával és Gödével Mártonfia Miklós fia-e vagy a Borfői családból való s már akkor vegyesen használja a két összeolvadó család a Borfői és Bory nevet, az oklevélből nem tűnik ki, de nem is valószínű. Inkább azt kell hinnünk, hogy Sós Péternek vagy Helmes Miklósnak fia s fiági örökösödés címén jutott János fiára a régen elzálogosított ekeföld.

Ugyanerről a Bory Jánosról olvassuk, hogy 1358 jan. 24. a szentbenedeki konventnek bemutat egy határjárásra vonatkozó nádori oklevelet, amely a Palásthy családot érdekli. ³

A fent említett Boryak valamelyikének fia lehetett az a „probus et nobilis vir“-nek nevezett Bory László, aki 1373 jul. 20.-án egy vérbírószági tárgyaláson jelenik meg Báton. ⁴

Nem sokkal ezután azt olvassuk, hogy Bory Lászlót megölték. A vád szerint atyjafia, Borfői Mihály ölette meg őt. A meggyilkolt családja pert is indított a gyilkosság miatt ellene. A felbujtó rokon egyességet keresett s végül abban állapodtak meg, hogy Bory László özvegyének, Disznóssy Klárának 40 márka azaz 160 aranyforint = 2000 pengő homagiumot fizet. ⁵ A gyilkosságnak még 1375 előtt meg kellett történnie, mert Klára asszony ez évben már özvegy.

¹ Talán Bory Miklósunk az a Helmes Miklós, aki 1342. aug. 19. Elefánti Mihály birtokperében szerepel. Anjoukori okmánytár. IV. 254. l.

² Anjoukori okmánytár. III. 298. l.

³ Palásthy: Palásthyak. I. 123. l.

⁴ U. o. 136. l.

⁵ Turul V. 66.

Bory Lászlóval a család egyik ága tört le sarj nélkül. De Mártonfia Miklósnak egyéb ivadécai is megfogyhattak, amint azt Nagy Lajos királynak 1373 márc. 23.-án kelt adománylevelében olvashatjuk. A király megállapítja, hogy egy Buri-nak nevezett birtokrész, Mártonfia Miklós egykori „portio possessionaria”-ja magszakadás következtében az ország törvénye szerint reá háramlott s azt ő az érdemes Borfői Jánosfia Jánosnak adományozza. (XVII. okl.)

A Borfőiek tehát dél felé, Bori határában terjeszkednek.

Van ugyan még tisztavérű Bory a többgyermekes Péter személyében, aki 1375-ben a sági konvent előtt Dalmady Gergelynek 10 márkáért zálogba bocsátja Boriban levő birtokrészét. A kezességet néhai Bory László ellensége, Borfői Lőrincfia Mihály vállalja, ha Dalmadyt a zálogbirtokban megvédeni nem tudnák vagy a zálogösszeget vissza nem fizethetnék.¹

Ez a Bory Péter Barsból, Bényfia Miklós házából hozott feleséget. A tekintélyes úrnő után hitbéri örökség váltsága címén 46 márkát kap 1407-ben Báthmonostori Töfftös Lászlótól a nagyaszonny unokája, Benedek.²

Ezt a jómódú Bory Benedeket küldi ki Zsigmond király a Sembergy Egyed által elkövetett hatalmaskodás ügyében „homo regius” királyi emberként 1396-ban,³ majd 1400 júl. 29.-én.⁴

Később hasonló megtisztelő szerep száll reá. 1411-ben ugyanis Zsigmond király kétéves háborút kezd Dalmácia birtokáért. A háborúban lenn viaskodik Borfői János fia János is, aki azután 1413-ban fegyveres szolgálata jutalmául a Borfővel határos Kiskereskényre nyer adománylevelet. Március 19.-én ki is száll Bory Benedek, homo regius, hogy Borfői Jánost és testvére, Sipeki Jakab fiait, Lászlót és Istvánt Kiskereskény birtokába vezesse be. A tényleges birtokbavételt megghiusítja azonban Palásthy Miklós, aki bő okleveles bizonyítékokkal igazolja, hogy Kiskereskény örökség

¹ Turul VII. 43.

² Zichy okmánytár III. 200. IV. 266., V. 498-499. I. Karácsonyi közlése, hogy Bényfia Miklós „nejének, Erzsébetnek hozományát 1383-ban és 1407-ben fizetik ki vejének, Bory Péternek”, nem egészen szabatos. Karácsonyi: A magyar nemzetségek. II. 198. I.

³ Zichy okmánytár. V. 7. 9. I.

⁴ U. o. V. 187. I.

címén őt illeti meg, amint azt neki Perényi Péter országbíró meg is ítéli.¹

Ez a Bory Benedek azonban más néven is szerepel az egykorú kútfőkben. 1402 aug. 23.-án ugyanis az esztergomi érseki helynök halasztást ad annak a pörnek tárgyalására, amelyet Borfői Péter fia Benedek indított Zselizi György és János ellen.²

Tegzesborfő és Bori falvak egymástól csak négy kilométernyire fekszenek. Birtokos nemes családai a szomszédság címén egymásra vannak utalva. Házasság révén atyafiság, rendi közösség révén barátság fejlődik ki közöttük. Lassan elmosódik a származásbeli különbség, a közös vagy határos birtoklás, közös balsors vagy jólét egybeforrasztja őket. A vérbeli Boryak megfogynak, részben magvuk szakad. Helyükbe és birtokukba az északi atyafiságos szomszéd száll, ki csak a XV. sz. elejéig hívja magát Borfőinek. A Hunyadi korban már Bory névre hallgatnak azok is, akikben esetleg csak csöpp a Bory vér s valójában az Árpádkorban gyökeres Borfői törzsből sarjadtak.

¹ Palásthy : Palásthyak I. 236—242. l.

² Zichy okmánytár. V. 311. l.

A BORFŐI CSALÁD.

Az Árpádkor alkonyán, 1296-ban a Simonyi családhoz tartozó Varsányi Péter és Márton kiszolgáltatják varsányi birtokukból a köteles negyedét testvérüknek Osonnának, aki Borfői Pünkösds hites társa. Pünkösds várjobbágy volt, Borfőn birtokos és nemes ember lányát bírta feleségül. Többet nem tudunk róla.¹

Pünkösds fivére vagy Borfői Miklós fia volt az a Borfői Lőrinc, kinek fiai: Lőrinc, István, Tamás és Ugrin 1312 máj. 4. a Borpataka menti Bogát-Százd nevű földjüket az ipolysági konvent előtt nyolc márkáért eladják Herbordfia Andrásnak és Iborfia Istvánnak. A vevők nagyon óvatosak voltak s a birtok elvitatása eseteére 16 márka kártalanítást kötöttek ki. A Lőrinc-fiak azonban biztosak lehettek az apjuk által vásárolt föld tulajdonjogában, mert vállalták a kemény kikötést. (II. okl.) A második Lőrincfit, Tegzes Istvánt, 1322 előtt Bory Pethő ölte meg, amiről a III. oklevél tanuskodik.

Egy negyedszázad multán osztály készült a két első Lőrincfi: Lőrinc és Tegzes István gyermekei között Borfő határában. Az osztályra hivatalos volt négy nemes ember is: Iborfia István, Berényi András, Bory Pethő és Mothfia Lukács.

Borfői Lőrincfia Lőrinc meg is jelent a nemes urakkal az osztályon, de Tegzes István fiai, Tamás, András és Jakab elmaradásukkal tüntettek az osztály ellen, amit akkor el is halasztottak. Lőrinc óvást emel s tiltakozását az ipolysági konventtel 1337 május 21. okiratba foglaltatja. (VII. okl.)

Tegzes István fiai nemcsak Borfő osztályán, hanem keletre, Nádasd és Litas határában is pörölnek. Ott Mothfia Lukács és Litasi Miklósfia István, valamint Litasi Szádorfia István birtokolnak. A Tegzesfiak azonban terjeszkedni kívántak s erőszakos fellépésük eredményeképp a bíróság bajvívást rendelt el. A párviadalban a Tegzesfiak alúl maradtak, mert 1342 okt. 1. Esztergomban találjuk őket, ahol a johannita keresztesek állítanak ki számukra oklevelet. Az egyességlevél szavai szerint a Tegzesfiak visszabocsátják Nádasd birtokát Mothfia Lukácsnak s a Litas és Nádasd kö-

¹ Századok, 1867, 123. l.

zötti határjelzőkről sem vitáznak többet a két Litasi Istvánnal. (VIII. okl.)

Borfő határában azonban a Tegzesfiak még most is hatalmaskodnak. A Lőrincfiak nem kapnak ugyan fegyverre, de a vármegye elé viszik panaszukat s 1342 dec. 2.-án kiszáll egy szolgabíró Borfőre, amelynek határában egybegyűltek a pőrös atyafiak, egyfelől Borfői Lőrinc fiai: István, Jakab és Mihály, másfelől Borfői Tegzes István fiai: Tamás, Micsk, Beke és Zomor. A vármegye képviselője a helyszínen hallhatja, hogyan tiltják el a Lőrincfiak rokonaikat birtokuk használatától. (X. okl.)

A tiltakozás — úgy látszik — mit sem használt, mert a Lőrincfiak néhány év múlva agyonverik Borfői Tegzes István fiát, Micsket. Az utána következő per azzal végződött, hogy a Lőrincfiak fejkáltság címén huszonkét márkát fizetnek Tegzes István három fiának: Tamás-, Beke- és Zomornak, azonfelül átengedik nekik a Kapcsad és Monyoród közötti birtokrészt, melyet osztályon éppen a Tegzesfiaktól kaptak. (XI. okl.) Határidő elérkeztével az esztergomi káptalan előtt a 22 márkát kifizették s az említett birtokrészt is visszabocsátották a Tegzesfiaknak.

Becsületükön valószínűleg nem esett nagyobb csorba, mert tíz évvel a perbeli egyesség után Borfői Istvánt méltónak tartják, hogy a garamszentbenedeki konvent perében Miklós apáttal és Bory Jánossal eskü alatt valljon. A maradék oklevelekből azt kell következtetnünk, hogy az 1312-ben szereplő Borfői Lőrinc ivadéka volt Borfői János is, kinek családja a vármegyében tiszteletnek örvendhetett, mert Nógrád- és Hontmegyék Balassagyarmaton tartott nádori közgyűlése ajánlatára hivatkozik Nagy Lajos király, amikor 1358. dec. 11. kelt oklevelében Borfői Jánosfia Jánost és Miklóst az ország nemesei közé emeli. (XIII. okl.)

A Tegzesfiak nem fordulnak elő a privilegiális oklevélben. Egymás iránt sem lehettek nagy bizalommal, mert 1357 aug. 23.-án Borfői István fiai, Tamás és Beke megjelentek a garamszentbenedeki konvent előtt s a sekrestyében 20 oklevelet tettek le megőrzés céljából azzal a kikötéssel, hogy per esetén csak egyszerre kaphassák ki azokat. Amelyikük egyedül merné az okleveleket kivenni, az tíz marka bírságot fizet. A letétbe helyezett oklevelek közül öt privilegiális, vagyis függő pecsétetes örökjogú levél, tizenegy patens és a többi négy zárt oklevél volt. (XII. okl.)

Az 1358-ban nemességet nyert ág a következő évben több oklevél világában lép elénk.

Nem sokkal a nemesítés után, Jánosfia János Nagy Lajostól, talán az olasz hadjáratokban tanúsított hű szolgálata elismeréséül, azt a kegyet nyeri, hogy nőági ivadékai fiúsíthatók legyenek: „ut nos consanguineo sexus feminei eiusdem Johannis superstitem in filium seu heredem sexus masculini preficere dignaremur.“ Erről a privilegiálisról 1359 február 7.-én a sági konvent előtt hiteles átiratot készített, mely XV. századi másolatban ma is kezünkben van. (XIV. XV. okl.)

Gondoskodása csupán óvatosságból ered, arra az esetre számítva, hogy, ha fiutód nélkül hal meg, leányai lépjenek birtokának örökébe, nehogy az egyenes ág kihaltával ingatlana a királyra szálljon. Ez ugyan nem következett be, mert magva nem szakadt.

Odaát azonban a Lőrincfiaknál hamar beköszöntött az örököszt nem hagyó halál. Nem sokkal a nemesítés után halt meg a legidősebb Lőrincfi, István és özvegyen hagyta nemes hitvesét, Terjén Márkusnak Machk nevű leányát. A sógorok az ország törvénye szerint becsülettel kielégítették az özvegyet hitbére és jegyajándéka dolgában, amiről 1359 jún. 17. a sági konventtől okleveles nyugtatót kapnak. (XVI. okl.)

A nemességnyerő János ága dúsan hajtott. Három fia : Mihály, István és ifjabb János, s ennek is volt már 1391-ben két fia : Péter és legifjabb János. Ezek közül István fiörökös nélkül halt meg. Birtoka az ősiség törvényénél fogva atyai testvérére, Mihályra és unokafivéreire, Borfői Jánosfia Péter és Jánosra szállott. Kéri tehát, hogy a fiutód nélkül elhalt Istvánnak nőági örököszeit ne fiúsítsák rovásukra, El is nyerik hűséges szolgálatuk jutalmául Mária királynőtől az 1391 okt. 7.-én kelt oklevélben azt a kegyet, „quod nullam prorsus de consanguineis antefati Stephani sexus feminei in filium seu heredem masculinum . . preficere , , velimus nec creare.“ (XVIII. okl.)

Idők folyamán a sokat pörlekedő Tegzesfiak is becsülethez és nemességhez juthattak, mert Borfői Bekefia Miklós 1359-ben homo regiusként szerepel a Zselizi Tamás birtokán történt hatalmaskodás ügyében.¹ Ilyen tisztesség csak megyebeli nemes embert

¹ Zichy okmánytár : IV. 609—610. l.

érhetett az 1351. évi XXII. t.-c. értelmében.¹ S hogy Miklósnak becsülete volt, kitűnik abból is, hogy Zselizi Vesszős őt vallja ügyvédül 1400 dec. 23.-án,² Ő is fizeti ki a megszabott birságot 1401. februárjában megbízója nevében.³

Tudunk még néhány Borfőiről, de hogy a nemességnyerő ágból sarjadtak-e, az adatokból nem tűnik ki.

Zselizi Tamás hatalmaskodást követett el Nyiri Mihály birtokán. Az eset kivizsgálására Kaplai János országbíró 1395-ben Borfői Pálfiá Tamást küldötte ki homo regiusként.⁴ Ugyancsak őt küldi ki Bory Benedekkel egyetemben Zsigmond király is homo regiusi tisztségben 1396 márc. 3.-án kelt oklevélben Sembery Egyed hatalmaskodása ügyében.⁵

A Borfői néven szereplők sorát Jánosfia János zárja be, aki Zsigmond oldalán küzdött a velencések ellen s vitézsége jutalmul tévedésből Kiskereskényt kapta, melynek birtokába szeretett volna jutni.

Borfői Jánosfia János 1413 márc. 19.-én a birtokadományozás akkori szokása szerint a kir. kancelláriából kapott egy patenst, amely Kiskereskény birtokába való beiktatását rendelte el. Ezzel megjelent Kiskereskény községben a birtokállapotok kiderítésére (communis inquisitio) az ipolysági hiteleshely kiküldött emberével és a homo regiussal valamely szomszéd birtokos nemes emberrel, aki erre a functióra ad hoc megbízást kapott.

Miután a szomszédok és érdekeltek jelenlétében a határjárást megejtették, következett volna a beiktatás, ha nem tiltakozik ellene senki. De már a határjárás alkalmával kitűnt, hogy Kiskereskény a Palásthy család tulajdona, amely a helyszínen óvást is emelt Borfői Jánosfia János beiktatása ellen.⁶

A hiteleshely embere a tudományvételtől és a beiktatásról, valamint a közben esetleg elhangzott tiltakozásról beszámolt (litterae relatoriae) a kiküldő hatóságnak, s ennek alapján maga az ipolysági hiteles hely felterjesztést tett a királynak. Ezt a per s ennek kedvező eredménye után új beiktatás követte volna, s a

¹ Corp. Jur. Hung. I. 169. l.

² Zichy okmánytár: V. 226. l.

³ Zichy okmánytár: V. 242. l.

⁴ Zichy okmánytár: IV. 592. l.

⁵ Zichy okmánytár: V. 7, 9. l.

⁶ Palásthy: Palásthyak I. 235—242. l.

róla szóló jelentés alapján a kir. kancelláriában a privilegiális oklevél kiadása, amely a Kiskereskény birtokában való végleges megerősítést jelenthette volna. Borfői Jánosfia János vágya azonban nem teljesedhetett, mert a Palásthyak tiltakozása következtében a privilegiumhoz, — s ez által Kiskereskény birtokába — nem juthatott.

További sorsáról csak annyit tudunk, hogy még ugyanazon évben mint Valkóvármegye alispánja állít ki 1413 szept. 14.-én bizonyosglevelet.¹ Sokáig azonban nem élt, mert 1419-ben már mint néhairól emlékszik meg róla Perényi Péter oklevele.²

Borfő határában közben egy másik birtokos jelenik meg Szendi István vajda fia Benedek személyében, aki egyebek között Borfőre is nyer 1405-ben új adományt, melyet Mátyás király hetven esztendő múltán megerősített. Mikor 1496-ban II. Ulászló a sági prépostság nádasi birtokának határjárását rendeli el a szomszédok között Borfőt Kálnai László képviseli. Talán tiltakozása s az 1503-ban elhangzott elmarasztaló ítélet miatt, vagy halála következtében történt, hogy 1506-ban Szendi másik négy leszármazottja: Kálnai Ferenc, János, István és Imre II. Ulászlótól nyernek Borfőre adományt.³

¹ Zichy okmánytár: VI. 227. l.

² Palásthy: Palásthyak I. 235—242. l.

³ Hont vármegye monographiája. 420. l. Békefi: A pilisi apátság története. 178. l.

HALLGATAG ESZTENDŐK.

A Bory család levéltárán az Anjoukortól kezdve másfél-százados némaság ül. Egyéb levelestárak tartalmát kell felkutatni, hogy a Bory család XV. századbeli folytonossága kimutatható legyen.

Egyelőre csak annyit tudunk, hogy amikor 1464-ben Thury Miklóst iktatták be Dalmad és Darázs birtokába, a beiktatásnál homo regiusként jelennek meg Bory István és Bory János.¹

Mátyás korában velük együtt még több más Bory is szerepel a történeti emlékekben.

1468 jún. 9.-én Ország Mihály nádor arról értesíti a garam-szentbenedeki konventet, hogy Bory János fiai Gergely és Kelemen, továbbá Bory György fia Albert, Bory Miklósfia István, Bory Lukács fia István, Gáspár és Simon, Bory Mátyásfia Péter és Mihály panaszt emeltek előtte Hermann pilisi apát ellen. A panasz tárgya az volt, hogy az apát néhai Bory György Albert nevű fiának bori birtokrészébe iktatta magát s az ingatlant április 25. óta használja is. Azonfelül az apát jobbágysai és népei a kérdéses birtokrészen elterülő erdő nagy részét kivágták s elhordták. De ezzel még nem elégedtek meg, hanem Bory János borfői zálogerdeje jórészét is letarolták s elszállították. A panasz alapján a nádorispán vizsgálatot rendelt el s ennek kapcsán egy konventtag kiküldését kéri. Az augusztus 14.-én megejtett vizsgálat igazolta a panaszos fél minden állítását.²

Néhány esztendő múlva egy másik Bory szerepel Mátyás király 1476 máj. 26.-án kelt oklevelében. Öt nappal ezelőtt ugyanis a pilisi apát jobbágysainak marháit tilosban jártak. Mikor ezért a sági prépost emberei el akarták hajtani, ellenállásra találtak. Az apát népe, azután Nagy Pál damásdi várnagy, Bory Péter, akit az oklevél másokkal együtt Pyber Benedek budai udvarbíró familiárisának nevez s mások fegyveres kézzel rontottak a prépost embereire, kettőt megvertek s fogságba vetettek, a préposti földet lelegeltették s jobbágysai 26 lovát elhajtották. György pilisi apát

¹ Kubinyi: Magyar tört. emlékek. II. 400. I. Turul VII. 44. I.

² Békefi: A pilisi apátság története. 221—2, 420—1. I.

ellenpanaszára Mátyás király szept. 23. úgy rendelkezik, hogy ha a pilisi apát állítólagos birtokjoga igaznak bizonyul, akkor a sági prépost nyújtson kártérítést.¹

II. Ulászlónak újra bevádolják a pilisi apátot Bory Benedek, Mihály, Mátyás és Kelemen, továbbá Horváth János, István és Szügyi Mihály. Ezúttal az apát szántói jobbágysai törtek a Boryak birtokára, elrabolták szántó-vető eszközeiket s annyira mentek, hogy Bory Benedek csak futással menthette meg életét. Az elrendelt vizsgálat eredménye ismeretlen.² Bory Benedekkel a XVI. sz. elején újból találkozunk. Perényi Péter nádor 1502 máj. 19.-én őt küldi ki a Duló és Szudy család határpörének intézésére királyi emberként.³ 1511 ápr. 12.-én pedig Bory Benedek mint Hont vármegye másodalispánja tesz igazságot a haraszi birtokosztályon.⁴ Bory Mihály pedig 1515-ben harmadmagával azt a megbízást kapja Hont vármegye alispánjától, hogy a ciszterciták fele szántói birtokába iktassa be zálog címén Füssy János és neje felpereseket, 1516 őszén viszont a selmecbányai polgárok egyik birtokvásárlási ügyében száll ki, mint királyi ember.⁵

Közben egy Bory messze idegenbe sodródott. A nápolyi állami levéltár ugyanis megőrizte az 1484. évi otrantói magyar őrség névsorát. Ebben kapitányként Magyar Bálint szerepel; a katonák névsorában pedig „Biasi de Bori” neve olvasható, akit magyarul Bory Balázsnak hívtak.⁶ Arra azonban nem elég részletes az adat, hogy biztosan eldönthessük, vajjon Mártonfia Miklós egyik késő ivadékaról van-e szó, avagy egy Bori falvából leszármazott másféle Balázsról, miként a Bory Benedekkel együtt szereplő Horváth Jánost és Istvánt is „de Bory”-nak írja a pilisi apát ellen irányuló fenti panaszírat, akik nem voltak vérbeli Boryak.

¹ Békefi: i. m. 175—8., 433—8. l.

² Békefi: i. m. 222., 452—3. l.

³ Palásthy: Palásthyak. I. 379. l.

⁴ U. o. 418. l.

⁵ Békefy: A pilisi apátság története. 225. l., Palásthy: Palásthyak. I. 421. l.

⁶ Magyar dipl. eml. Mátyás korából III. 38. l. Hadtört. Közl. III. 266. l. Az 1427. évi gömörnegyei adóajtsromban Bory Balázs az egyik adószedő szolgabíró neve. Csánki azonban azt hiszi, hogy Bory tollhiba Bíró helyett. Csánki I. 152. l.

Bár az 1497. évi összeírások során Hont vármegyében 3659 portát, 1495-ben pedig 3600 portát vettek számba, a birtokosok között hiába keressük a Boryak nevét. Alig egynéhánynak nevét említi a jegyzék.¹

Pedig biztos, hogy a Bori faluban még otthon vannak, mert István, pilisi apát szántói és apátmaróthi birtokának új határjárása alkalmával 1497 október 25.-én Bory Simon mint birtokos szomszéd szerepel. Nevében Horváth István mond ellen s az esztergomi káptalan 1498 vízkereszt nyolcadára Vajdasy János, Horváth Demjén és Miklós, Horhy Péter és Dalmady Sebestyén ellentmondókon kívül Bory Simont is a királyi bíróság elé idézte a tiltakozás igazolására.²

¹ Acsády: Régi magyar birtokviszonyok. 16. l.

² Békefi: A pilisi apátság története. 222—4., 446—52. l.

A TÖRÖKKEL VALÓ KÜZDELMEK KORA.

Eddig a Bory nemzetség szabad földért küzdött s szabad földben pihent, a mohácsi vész után ebben is nagy változás állott be, hiszen 1541-ben bánatra fordult Hont vármegye sorsa is.

A török mindinkább előnyomult az északnyugati magyar földön. 1552-ben elesik Drégely. A birodalmi zsoldos sereg augusztus 9.-én vereséget szenved s a török a Bori, Lissó, Szebeléb, Németi, Bozók, Szénavár vonaltól délre eső területet meghódoltatja.

Bori és Borfő jórésze ekkor már nem két különélő család birtoka. Boryak és Borfőiek osztoznak a két falu részbirtokaiban. Egy-egy ág kihaltával új igénylők jelentkeznek a Bur patak mentén. 1564-ben Borfői János és Borfői Beke Mihály [magvaszakad-tával Bori és Borfő határából 12 sessió s telket a rokon Sipeky István és János nyernek királyi adományul. (XIX. okl.)

Bár az 1542. és 1549. évi porta-összeírás, mint annyi száz más birtokosról, névszerint róluk is hallgat,¹ van még Bory bőven, mert 1568-ban Bory Kristóf, Mátyás, Ferenc és Mihály nyerik királyi adományul a hontmegyei Kisdarab pusztát. (XX. okl.)

1576 aug. 22.-én Selmezbányán Bory Demjén szolgabíró tiltakozik ünnepélyesen Dóczy Gábor felperes ellen. (XXI. okl.) 1579-ben a nógrádi szandzsák adódefterében Bori falu évi 4000 akcse kivetéssel szerepel. Az adózók között olvasható „Bory János, fia András, Bory Demjén, fia Lőrinc” neve is.² Ez a töröknek adózó részbirtokos idézi szolgabíróként 1580 nov. 1.-én Zeleméry Lászlót.³ Tíz év múltán is él és gyarapodik, amint az 1590 jún. 17.-én Selmezbányán tartott megyeszék tárgyalásából nyilvánvaló. Bory Erzsébet asszony ugyanis Bory Demjénnek adja tovább zálogba tizenkét magyar forintért, mai pénzben 156 pengőért azt a birtokrészt, melyet Horhy Bertalan zálogosított el neki.

¹ Acsády: A magyar nemesség és birtokviszonyai. 22. l. A Zala vármegyében 1553-ban megejtett összeírás szerint Bory János nemesnek öt portája van. Acsády: i. m. 65. l.

² Velics—Kammerer: Magyarországi török defterek. I. 133, 316. l.

³ Palásthy: Palásthyak. II. 240. l.

Az ingatlan zálogbaadásához szükséges *fassio*, a „felvallás” szavai szerint: „*nobilis domina Elisabetha Bory . . . coram se . . . sponte et libere confessa est,*” hogy a visszaváltás idejéig zálogbirtok címén tizenkét forintért lekötötte Bory Demjénnek a néhai nemes Horhy Bertalantól zálogban birt birtokrészt. Keményen kikötötte azonban, hogy ha Bory Demjén a tizenkét forint lefizetése dacára is vonakodnék a zálogbirtokot visszaadni, akkor az alispán száz forintot hajtson be rajta, melynek fele az alispánt illetné, a másik Erzsébet asszonyé vagy utódaié lenne.

Az óvatos asszony a szerződésben biztosította tehát magát az esetre, ha Bory Demjén a zálogbirtokot visszabocsátani nem akarná. A zálogos szerződése azonban arról is intézkedik, hogy Bory Demjén munkáját és befektetését, mellyel a föld értékét növelte, becsüljék fel s a visszabocsátáskor elégtésék őt ki. (XXIII. okl.)

Kelet fele is elszármaztak a nemzetség tagjai, amint egy XVI. századvégi egri adatból tudjuk. A jeles Balázsdeák István egri hadnagy, továbbá Sárközy Mihály, Palotay Miklós és Kövesdy Bertalan hadnagytársai Rudolf királytól a békésmegyei Gyur és Mezőberény birtokára új adomány címén 1584-ben királyi adománylevelet nyertek. A beiktatás 1585-ben Egerben, Ungnad Kristóf főkapitány házában történt, mert a hely színére kiszállani nem volt tanácsos. A beiktatás tanúi között szerepel nemes Bory Pál végbeli vitéz is, ¹ akit négy esztendő múltán az egri huszárok sorában hadnagynak mondanak. ²

Nem volt az időtájt biztonságos a magyar sorsa, mert 1592-ben a szikszói csatában foglyul esik Bory Pál is s a szolnoki vár tömlőcébe kerül. ³

Odahaza Hontban, túl a török hódoltság vonalán még adnak-vesznek, tisztségben járnak a Boryak. 1585-ben a Palásthy család

¹ Turul VI. 42. I. Karácsonyi: Békés vármegye tört. I. 258. II. 167. 200. Takáts: Régi magyar kapitányok és generálisok. 204. I.

² Orosz. i. m. 36. I.

³ Prépostvári ugyan azt írja, hogy Balázsdeák Istvánon kívül „Zay András, Bory Pál esett rabbá. Azok az budai basánál vannak.” Budáról azonban Bory Szolnokra került, mert ott találta őt többbedmagával 1592-ben Bessenyei Boldizsár. Takáts: Régi magyar kapitányok. 212, 223, 356. I. Turul VII. 9. I. A „Török—magyar oklevéltár 1533—1759.” Budapest, 1914. 156. lapjain olvasható „Balázs-oglu” a magyar kútfők Balázsdeák Istvánja. Hadt. Közl. X. (1897.) 297. I.

és a felhévízi prépost között felmerült vitás ügyben Bory Lőrinc szolgabírói küldi ki a vármegye.¹

Egy Bory Mihály Komáromban naszádos vajda. Özvegyének és árváinak Túry Márton a szószólója 1586 elején Pálffy főkapitánynál.²

Úgylátszik, a Kisdarab birtokán osztozó Bory Mihály, Palásthy Borbála ura, az a szerencsés ember, aki egy, 1587 júl. 13. Korponán kelt adománylevél bizonyossága szerint Fornássy György kapitánytól a hontmegyei Kelenyén, Drégelytől északra, hat jobbágytelket kap ajándékba.³ 1590-ben Dalmady Gáspárral és Domaniki Jánossal osztályos fél.⁴ Egy évre rá feleségével együtt újra gazdagodik. A garamszentbenedeki konvent által kibocsájtott oklevél tanúsága szerint ugyanis 1590 máj. 5.-én Kürtössy Gáspártól vesz zálogba kétszáz forintért két jobbágytelket a nyitrai megyei Krasznán.⁵

Bory Mihályt, a folyton gazdagodó nemes embert ősi becsülete a bakabányai végvár vitézei közé sodorja.

A hét középkori bányaváros egyike, Bakabánya védtelen ipari telep volt 1551-ig, amikor a jelesebb bányavárosok huszárságot kértek I. Ferdinándtól — többek között Bakabánya is. Huszárt ugyan sokáig nem kapott a város, de 1564-ben 50 katonát mégis csak rendelt a haditanács Bakabányára; 1569-ben pedig várfalakkal biztosítják a véghelyet. Az őrség Balogh Lukács és Pogrányi Benedek végbeli vitézek kardja alá tartozott.

Ide jött vitézkedni Bory Mihály is, aki nemcsak vagyongyarapító gazda volt, hanem a kardot is tisztességgel forgatta, amit a palánki török sereg is elismert. A törökök agája, Ibrahim meg is ragadta a kedvező alkalmat, amikor egy ízben valami fogoly kiváltási ügyben Bory Mihály vele összetűződött. A török aga s a bakabányai hadnagy egymást írásban párviadalra hívták ki. A párviadalt ugyanis a végbeli vitézek között kihívás előzte meg. Fegyver, toll stb. is szerepel a bajvívásban, de egyszerűen levéllel is

¹ Palásthy: Palásnyak II. 251. l.

² Jedlicska: Adatok 204—206 (az itt közölt levélből az tűnik ki, hogy Bory Mihály a főherceg sajkáját gondozta) 216. l. Takáts: A magyar gyalogság alakulása. 218. l.

³ Palásthy: i. m. II. 275. l.

⁴ Turul VII. 88. 90.

⁵ Palásthy: i. m. II. 290. l.

történhetett. A kihívásnak ez a módja különösen a jobbnevű, előkelőbb és kiválóbb vitézek között járta.¹ A szokásos kérelem után Pálffy Miklós, a dunáninnyi főkapitány meg is engedte a bajvívást azzal a föltétellel, hogy a palánki aga száznál több vitézzel ne szálljon ki a bakabányai mezőre.

Sibrik Gáspár bakabányai kapitány 1590 máj. 12.-re tűzte ki a kopjatörést. A bajvívás napján Bory Mihály rögtön felismerte Ibrahim alatt hirhedi csataménjét, mely urával együtt harcolt, rugott és harapott, ha az ellenség lovához érhetett. Órákig tartó szóváltás támadt emiatt s a palánki török csapat dolgavégezetlen indult volna hazafelé. Azonban a bajvívásra kíváncsiságból kiszállott érsekújvári huszárok rárontottak a törökökre s a javát lekaszabolták.² Egy év alig múlt el, amikor a bakabányaiak mégis csak szerencsével elfogták Ibrahim agát s 300 tallérért átengedték Pálffy Miklósnak.

Az 1594. esztendő Bory Mihály életében az érdemszerzés éve. Január 24. jelenti Nagy Ferenc Pálffy Miklósnak, hogy Bory Mihályt Drégelybe várja.³ Február 7.-én maga Bory jelenti Pálffynak, hogy aznap megvívta a nógrádi bég csapatával s a törökből nyolcat levágtak, többet megsebesítettek, tízet pedig foglyul ejtettek.⁴

Pálffy Miklós, a jeles magyar főkapitány „kardja alatt” indult Bory Mihály 1594-ben Nógrád megvívására is. A főkapitány mellett Thurzó György a lovasság vezére. Sokáig nem időztek azonban a vár alatt, mert a kemény ágyuzástól megrendült török várórség mihamar megadásra gondolt. A szpahik parancsnoka a várfalról Pogrányi Benedek, meg Bory Mihály nevét kiáltotta, hogy alku-dozni mehessen ki. Az alku vége az lett, hogy Nógrád vára március 10.-én visszakerült a magyar király birtokába.⁵ Bory a várórség élén maradt s május 12.-én Nógrádról küldi helyzetjelentését

¹ Takáts Sándor: A török-magyar bajviadalok. 34. l.

² Matunák: Drégely és Palánk katonai szerepe a török alatt 1552—1593. Korpona, 1901., 52—53, 58. l. a bajvívás napját — helyesen — 1590 máj. 12.-re teszi. Egy évvel korábbról keltezi Istvánfi—Vitkovich: Magyarország története. Debrecen, 1868. II. 653. 654. l.

³ Jedlicska: Adatok 494. l.

⁴ Jedlicska i. m. 498. l.

⁵ Istvánfi: i. m. II. k. 696—697. l. Thurzó György 12.-én megírja feleségének, hogy a török csütörtökön, tehát 10.-én hitre megadta magát. (Thurzó György levelei. I. 61. l.)

Pálffynak, hogy tatár csapat bukkant fel, melyre máris ráküldte egyfelől a vallonokat, másfelől maga támad.¹ A vitézi tettek jutalmazására Bory Mihály 1595-ben a hontmegyei Varbókra nyer királyi adományt. Volt is, akinek gyűjtsön, mert asztalánál három gyermeke ült: István, Judith és Anna.

Bory István atyja példájára a török csatamezőkön kellett, hogy forogjon, mert 1632-ben, mint eques auratus, aransarkantyús vitéz szerepel. Hogy vitézzé avatása mikor történt, nem tudjuk. Valószínűleg II. Ferdinánd 1618 júl. 1. történt koronázása alkal-mával.

Okleveles forrásaink azt beszélik, hogy Bory István 1619 jan. 29.-én a garamszentbenedeki konvent előtt tiltakozik az ellen, hogy Varbóky Ferenc kisvarbóki félbirtokát eladja Palásthy Lászlónak.² Ugyanazon évben pénzre lehetett szüksége, mert domaniki zálogbirtokát tovább adja zálogba Bakó Ferencnek s neje, Kalauz Dórának.³

Nagy harag nem támadt a szentbenedeki tiltakozásból, mert 1621 dec. 9.-én Korponán, rendes lakóhelyén ő az egyik végrendeleti tanu, sógora, Palásthy László végső akarata nyilvánításán.⁴ Félesztendő multán tanu annál a jogi ügyletnél, mellyel ifj. Palásthy János zálogba adja egy házhelyű jobbágyát özv. Palásthy Lászlóné, Bory Judith asszonynak s árvája, Palásthy Zsófiának⁵ 1626-ban Bory István szelényi Gyürki Benedekkel egyetemben pörbe szállott Palásthy Miklós és Baloghy Miklós ellen. 1633-ban még él, mert Korponán tanuként szerepel nővére és kis huga osztzkodásán.⁶

1638-ban azonban hitvese, Keresztury Katalin, mint özvegy vesz zálogba egy jobbágy telket.⁷

Sok szó esik az okmányokban Bory István nővéréről, Judithról. Háromszor volt férjnél. 1619 febr. 20.-án Anna nővérével, férjezett Palásthy Miklósnéval együtt tanuk előtt tesz bizonytságot,

¹ Jedlicska: i. m. 603. l.

² Palásthy: Palásthyak II. 411. l.

³ Nagy Iván i. m. II. 172. l.

⁴ Palásthy i. m. II. 418. l.

⁵ Palásthy: Palásthyak II. 424. l.

⁶ U. o. 435. l.

⁷ U. o. 470. l.

hogy anyjuk végrendeleti akarata szerint járt el velük szemben fivérük, Bory István s őket teljesen kielégítette.¹ Akkor még Palásthy László volt Judith asszony férje. Szegényül nem maradt, mert 1632 máj. 7.-én a korponai határban 34 forintért bérbe vesz két esztendőre egy rétet lábasjóságának.² Még azon év március 3.-án Palásthy Tamásnak adományozott Korponán egy házat „pénz nélkül engedte meg az árvának, Bory Judith asszony, Palásthy László uram meghagyott özvegye.”³ Azonban az árva Palásthy Tamás sem maradt hálátlan, mert özv. Palásthy Lászlónén nem keresett egy csomó arany-ezüst „marhát”, amit a rokonság asszonyai észre is vettek, fel is panaszoltak.⁴

Az özvegyi fátyolt nem szívesen hordta, hanem hamarosan jegyet váltott, majd a protestáns agenda szerint, melyet mindketten tartottak, egybekelt Gyürky Benedekkel, a korábbi korponai főkapitánnyal (1605—1606). E házasságból született: Gyürky Mária. 1633-ban azonban már Judith asszony Gyürky Benedeknek is özvegye s mint ilyen osztozkodik tekintélyes vagyonán első házasságából született leányával, Palásthy Zsófiával s vejével Gyürky Gáspárral.⁵

Zsófia ragaszkodott ugyan özvegy anyjához, de veje tele volt panasszal. A tanuskodásra hívott zólyomiak — magyar szóval — egyebet nem vallottak, minthogy Gyürkyné nagy lábon élt.⁶ A megvádolt asszony szeme szüntelen az anyagiakon van. 1633-ban Horhy Tamástól Alsó Sipeken részbirtokot vesz zálogba,⁷ nemso-kára meg tiltakozik Csuthy Anna ellen.⁸

1636 ápr. 7. Bory Judith Korponán két jobbágyot ingyen „mindgyarást és per manus” átenged kedvencének, Palásthy Tamásnak. Ekkor már Szentiványi Ráfael a férje, akitől István nevű fia született.⁹

1637-ben megint őr Horváth Jánosné, Bálvándy Mária, hogy

¹ Palásthy: Palásthyak II. 412. l.

² U. o. 421. l.

³ U. o. 419. l.

⁴ U. o. 422—423. l.

⁵ U. o. 457. l.

⁶ U. o. 466. l. 471. l.

⁷ Nagy Iván i. m. 172—173. l.

⁸ U. o.

⁹ Palásthy: Palásthyak II. 466. l.

az alsósipeki zálogbirtokot immár bocsássa vissza.¹ Anyagiakban nem fogyatkozott meg, mert 1639-ben 550 forintot tud kölcsönözni Palásthy Jánosnak, hogy a portyázó török kezébe jutott Zsuzsánna leányát kiválthassa.² Judith asszony 1642-ben halt meg.³ Anna húga először Jánossy János, majd Bajori János hitvese.

Bory Mihály ágán kívül azonban akad a XVII. sz. fordulóján még más is a népes törzsön.

Egy kettészakadt írás bizonyága szerint Hont vármegye megyeszéke Bory Lőrinc szolgabíró — érdemei elismerésével — felmenti bizonyos szolgálatok alól. (XXII. okl.) Ennek a Bory Lőrincnek adja el Nagy Mihályné, Bory Erzsébet 50 arany forintért örök jogon borfői szöllejét. (XXV. okl.)

1607 ápr. 3.-án Korponán egy zálogbabocsátási ügydarabon Bory László szerepel tanuként.⁴

Ennek a lánya az a Bory Ilona, aki szalatnyai birtokrésze visszabocsátása érdekében tesz lépést. A birtokot Illésházy István csak zálogban bírta.⁵

Egy Boryról, valószínűleg a vitéz Mihályról vagy annak István fiáról szó esik Thurzó György nádorispán 1617 febr. 19.-én Bicsén történt temetésével kapcsolatban is. „Az, kik a szentegyház ajtaját fogják állani — rendelkezik a szertartás mester — Csúty és Fáncsy uramék egyik ajtón. Ezek mellett legyen egy tizedes az allata valókal. Bory Uram és Keszy Gáspár Uram az másyk ajtón, ezek mellet is egy tizedes legyen az alatta valóval.“⁶

Az 1603. évi hontvármegyei jegyzőkönyvekben a megyei 117 megtaksált udvartelkes nemesek között olvashatjuk a báti járásban a Borfőy, a bozókiban a Bory nevet. Az előbbi homályos, mert a régi Borfőyek már régen nem szerepelnek külön néven, hanem más családokban élnek tovább, Bory persze több is akad s a megye vagyonosai közé tartozik, mert egy forint taksát fizet.⁷

¹ Nagy Iván i. m. 173. l.

² Palásthy: Palásthyak II. 475—476 l.

³ Nagy Iván i. m. 173. l. Egyik szentbenedeki ügydarab szerint még él, másik szerint már holt.

⁴ Palásthy: Palásthyak II. 345. l.

⁵ Nagy Iván i. m. 173. l.

⁶ Századok 1876. 428. l. A Thurzó György levelezéséhez írt előszóban Kubinyi 1616 decz. 27. teszi a nádor halálát, bicsői temetését pedig 1617 febr. 19.-ére.

⁷ Hont vármegye monographiája. 422. l.

Léva vára hűséges őre, Maklár Péter is kapcsolatba kerül a Boryakkal, aki a német Althan Jánost se szép szóra, se kardpengésre nem ereszté be Léva birtokába. Volt Maklárynak egy rész-birtoka Boriban, amelynek szénatermését megdézsmálták. Makláry helyszíni szemlét kért, melyen Bory Ferenc szolgabíró is részt vett. (XXVI. okl.) E férfiúról emlékezik meg az 1622. XXXVI. t.-c. 14. §-a, amely a Bory Ferenc főszolgabíró vezetése alatt álló harmadik hontmegyei járást kötelezi Drégelypalánk megerősítésére.¹ Ellene tiltakozik Ocskay István irományai letartóztatása miatt.² Bory Ferenc az, aki fiaival, Györggyel és Mihállyal Tegzes- és Nemes-Borfőre nyert adományt. A készülő beiktatásnál Liphay György és István ellent mondanak. Úgy látszik azonban, hogy végül sikerült az akadályt legyőzni, mert Mihály 1665-ben kálna- és tegzesborfői előnevet használ.³ Ő az, akit az 1662. évi országgyűlés XXXVII. t.-c.-ben a határvizsgáló bizottság tagjává rendel s később, mint látni fogjuk, Wesselényi nádor oldalán oly nagy szerepet játszik.

A protestánsná lett Boryak sorából egy Tóbiás nevűről tudunk, aki 1622 máj. 7. Korponán tanuskodik egy bérszerződés alkalmával.⁴ Mikor e Bory Tóbiás két kistúri zálogtelkét Tlury Ferencsel készűl elcserélni, szándéka ellen tiltakozását jelenti be fivére, János.⁵ Valószínűleg ők is ott szerepelnek még abban az 1649. évi vármegyei összeírásban, mely a 82 birtokos nemes között a Boryakat is felemlíti hat családfővel.⁶

Mindenesetre más ágon származott az a Bory Miklós, rác-kevei nemes ember, aki magát „de eadem et Borfő” írja, s akinek Pest vármegye 1661-ben nemesi bizonyítványt ad.⁷ Borfői Bory Györgyöt pedig, akinek származása homályba vész, 1666-ban iktatták be a pestmegyei Mikebuda birtokába.⁸ Nem lehetetlen azonban, hogy Bory Ferenc fia és a következőkben nagy szerepet játszó Mihálynak öccse volt.

¹ Corpus Juris I. 720. l.

² Nagy Iván i. m. 152. l.

³ U. o.

⁴ Palásthy: Palásthyak II. 421. l.

⁵ Nagy Iván i. m. 173. l.

⁶ Hont vármegye monographiája 422. l.

⁷ Kőszeghy: Nemes családok Pest vármegyében. Budapest 1899. 52. l. hibásan, mert az oklevél 1661-ben kelt.

⁸ „Nagy Iván” Családtört. ért. III. 103. l.

AZ ÖSSZEESKÜVŐ.

1663 nyarán Köprili Ahmed nagyvezir 35.000 főnyi sereggel Érsekujvár alá szállott. Míg a magyar védővonal nyugati bástyáit vívta, seregének tatár lovasai a messze vidéket verték fel prédáért. Hontot is beszáguldották augusztusban, de váratlan ellentámadásra találtak. Bory Mihály, a kir. tábla birája, Bory Ferenc idősebb fia, hirtelen összeszedett haddal a tatár martalócokra ütt s véres fejvel zavarta vissza a hirmondókat Köprili táborába. Az elesettek fejait korponai polgárok tűzték karóba.¹ Erre a kemény férfiúra figyelt már fel korábban Wesselényi Ferenc, az ország nádora s pusztuló javai kormányzójává tette.

A tatárokon aratott győzelme után, 1663 őszén Wesselényi Bory Mihályt Regensburgba küldte. A nyilvános megbízás úgy szólt, hogy a birodalmi gyűléstől kérjen segítséget a török ellen. Bory azonban más tárgyalást is kezdett.

1658 augusztus 14.-én nem sokkal I. Lipót császárrá választása után alakult meg a Habsburg-ház elleni éllel a rajnai szövetség. A franciákkal mihamar szoros kapcsolatot fenntartó szövetség nagysúlyú tagja volt Schönborn János Fülöp (1605—1675) mainzi érsek és választófejedelem. 1663 végén ezzel a francia-barát érsekkel is tárgyalást kezdett a birodalmi gyűlésre érkezett Bory. A magyar kiküldött megnyerte az érsek bizalmát s az ő útján — még a vasvári béke előtt — francia király oltalmába ajánlotta az ország ügyét.

Bory 1664 februárjában tért vissza azzal, hogy Schönbornt írásban tájékoztatja a fejleményekről. Viszont a mainzi választó febr. 15.-én és máj. 10.-én Wesselényi Ferenchez levelet intézett, melyben katonai segítséget ígér. A nádor szinte áradozva közölte a hírt a vármegyékkel.²

¹ Bél Mátyás: Notitia II. 484. I. tévesen 1667-re teszi a 3000 főnyi tatár sereg támadását és a támadás idején Bory Mihályt Korpona főkapitányának mondja.

² Uj magyar muzeum. 1885. XII. f. 410—411. I. Mentz: Johann Philipp von Schönborn. II.

Dinasztia ellenes összeesküvés azonban sem akkor, se hónapok múltán nincs, csak mélységes keserűség.¹

Közben ugyanis Köprili Ahmed aug. 1. elvesztette a szentgotthárdi csatát s aug. 19.-én megnyerte a vasvári békét. Ahogy Lippay érsekmondotta a francia követnek: vasbaverték a magyar nemzetet.² Érsekujvár, Várad, a magyar védelmi vonal két sarkpontja a török kezén maradt s a védekezésre szorított magyarságnak újabb támadással kellett számolnia.

A török erők utolsó feszülése, az ozmán birodalom előreterése sürgették a végvárak fokozott megerősítését és vitézekkel való ellátását. Korponára már az 1655. évi III. t.-c. 19. §. száz lovast rendelt. Ezt a számot a város keveselte s tíz év múlva kétszáz huszárt és kétszáz hajdút vezényelt I. Lipót Korpona és vidéke védelmére. A végbeli vitézeket 1665 március 9.-én kelt parancsával Bory Mihály kardja alá rendeli a király. Ugyanaznap az új főkapitány számára instructiót ad, melyben lelkére köti, hogy szüntelen a rábizott végvárban tartózkodjék, rajta legyen, hogy a török a várat meg ne vívhassa. Ágyúkra, löszerre ügyeljen, a várfalaknak gondját viselje, a végvárat eleséggel jól ellássa. Befelé tartson rendet, kifelé nyissa meg szemét s kémlelje éberén a török szándékait. Fizetése havonként 100 forint lesz — egy huszár négy forintot, egy hajdú 2 forintot és 30 krajcárt kapott — s a vár istállóiban 10 lovat tarthat külön harminc forintért.³ A királyi kitüntetésen kívül ugyanebben az évben Boryt Unyatinban iktatják be egy adománybirtokba.⁴

Bory Mihálynak a törökkel nem akadt ugyan dolga, de a nádor 1666 feb. 21. azzal bízta meg, hogy Balassy Imrét törje meg. „Füleki, korponai, kékkői, szentbenedeki, lévai, kistapolcsányi, nyitrai, semptei, sellyei lovas és gyalogrendben levő vitézek!” — így kezdi a nádori pápens. „Mivel az mi kegyelmes urunk ő felsége kegyelmes akaratja s parancsolatja az, hogy a hazája s

¹ Wesselényinének 1664 dec. 13. Németslipcséről, majd a következő nap Murányvárából Bory Mihályhoz intézett levelében nyoma sincs semmi összeesküvésnek. Deák Farkas: Magyar hölgyek levelei. 251-2. l.

² Hóman-Szekfű: Magyar történet V. 335. l.

³ Matunák: Korpona várkapitányai 46. köv. I. U. o. 49—50. l. Takáts máj. 9.-ről keltezi az instructiót. A magy. gyalogság megalakulása 64. l. 2. j.

⁴ Nagy Iván i. m. II. 174. l.

királya áruló s pártos Balassy Imre s mellette levői ellen való operációkhoz kegyelmek által körmössen hozzá kezdhessünk, annak okáért adtuk bizonyos ordinantiánkot nemzetes, vitézlő borfői Bory Mihály urnak ő felsége korponai végháza főkapitányának, melyhez... alkalmaztassa is magatokat kegyelmek”.

Balassa ellenállása megtört, Divényvárát később Strassold császári vezér megvívta, de Korpona főkapitánya csakhamar maga keveredett a náddal együtt „áruló s pártos” ügybe. A vasvári béke miatt „titkos praktikához” fogott a vezető magyarság, mely titoktartást nem tanult, s ezer tervet szőtt az ország megmentésére. Francia vérből származó király, török oltalom, magyar-horvát-erdélyi-oláh államszövetség s egyéb lehetőségek szivárványos hídján járt a külpolitikailag iskolázatlan és tájékozatlan férfiak képzelete. 1666 márc. 1. Bory Mihályt ott találjuk Zrinyi Ilona esküvőjén Makoviczén. Az örömapát kísérte oda a beteg nádor megbízásából. De amikor elolvadt a tavaszi hó, 1666 ápr. 5.-én Széchy Mária ösztönzésére Stubnyafüldőre érkezett leánya lakodalmáról Zrinyi Péter, a horvát bán.¹ A vendéglátó háziúron, a beteges Wesselényi nádonon kívül a társaságban volt Kereszturi László alnádor, Fügedi Nagy András udvari kapitány, Lessenyei Nagy Ferenc nádori ítélőmester. Ott volt az alnádor rokona, Bory Mihály is, noha a királyi instructió Korponához kötötte. A találkozásból megállapodás, esküvel és kézadással erősített szövetség lett.

Bár hideg, számító ember volt Bory Mihály, ez alkalommal tévesen ítélte meg az erőviszonyokat és embereket. Hitt annak a mozgalomnak sikerében, melyből akkor hiányzott Lippay György discretiója és Zrinyi Miklós átfogó elméje, valamint tiszta hazafisága, s amelyben csak erélytelen vagy hangoskodó és megbízhatatlan emberek vezérkedtek. Hitt talán a mozgalom jogosult voltában is s azért kapcsolódott bele a főurak praktikájába. Eszesebb lévén valamennyinél, könnyen behízelegte magát a horváth bán kegyébe. 1666 augusztus havában Murányban szervezte az összeesküvést, 1667 télvizén pedig Zrinyi Péterrel együtt járta a felvidéket. Wesselényi Ferenc halála után (1667 márc. 28.) egyre hajtogatta Zrinyi Péternek, hogy minek tűr vezérlő társat az önös Nádasdy Ferenc személyében, hisz egymaga is dülőre viheti a vállalkozást.

¹ Acsády: Széchy Mária 211. l.

Aközben Korpona végvárának őrsége a török helyett a városi polgársággal állott szemben s Bory Mihálynak ismételt panaszt kell emelnie a kicsinyeskedő polgárság ellen.¹ Végre megunta a viszálykodást s 1667 őszén Balassa Bálintnak adja át a főkapitányi tisztelet, hogy „csendes életre kényszerítse nyomorult fejét”.² Valójában annál nagyobb tűzzel szentelte magát az özvegy nádorné oldalán az összeesküvésnek. Nem tudta, hogy a porta főtolmácsa, a „kutya Panajotti” közben a pártos urak minden lépését elárulta s a titkos praktika nyilvánvaló lett Bécsben. Azt sem tudta, hogy előbb maga Nádasdy Ferenc, majd iványi Fekete László is árulkodtak már.

Bory Mihály 1668 júliusában egy újabb stubnyai találkozón még tüzelt s azt a tervet vetette fel, hogy a kamarának szóló 200.000 forintos pénzzzállítmányt fogják el. A vállalkozás kudarcra végződött, amire „a holtbeteg Bory Mihály lelkében fogamzott meg az árulás eszméje s azt Széchy Mária és Nagy Ferenc tudtával végre is hajtotta. Nemcsak az özvegy nádorné, hanem Zrinyi Péter megbízásából felkereste Rottal János grófot, a császár hű emberét s felfedezte előtte a dolgot, Máriának adott ígéretéhez képest elhallgatva mindazt, ami a hazára és az interessatusokra ártalmas lehetne.”³ Ez 1668-ban történt Holleschauban. Ezután a keserves út után, november első napjaiban Bajmócon hunyta le szemét az erős akaratú, fondorkodó, eszes és szerencsétlen férfiú.⁴

A végtisztességet hatholikus módon adták meg neki, mert a kath. főurak körében élő Bory Mihály is visszatért atyái egyházába. Még életében úgy rendelkezett, hogy a korponai főtéren levő házát a templom nélkül szűkölködő katolikus hívek istentiszteleti célokra használhassák. Papot, tanítót állított, oltárt, szószéket emeltetett s „temetőböltöt is csináltatott azon kápolnában.”

György öccse szintén ott volt a nemzeti mozgalmakban, de nagyobb szerephez nem jutott.⁵ Valószínűleg ő az a füleki vitéz, aki Szajol lakosai javára 1667 szept. 15. a következő engedmény-

¹ Matunák: i. m. 50 l. Pauler: Wesselényi Ferenc nádor és társainak összeesküvése. 142. l.

² Matunák: i. m. 51. l.

³ Acsády: Széchy Mária 243. l.

⁴ Matunák: i. m. 56. köv. l.

⁵ Matunák: i. m. 57. l. Bory György felesége lehetett Madách Magdolna, míg egy másik vele egyivású György hitvese Duló Judith volt.

levelet írja: „Miképen az elmúlt időkben Külső-Szolnok vármegyében levő Szajol nevű falunak lakosai közönségesen alkuttanak meg velem Hat Száz tallérokban hozzájuk való Jussomnak cessiójáért és translatiójáért (jogátengedéseért és átruházásáért), . . . melyet felvévén királyi igazságunknak és adományunknak jussát az megírt szajoli lakosokra transferáltam (átruháztam vala) . . . Datum in praesidio Filekiensi die 15 7bris A 1667.“ Lehet, hogy ugyanő birtokos abban az évben Tiszaföldváron is. 1668 őszén Bécsben jár, s nem ok nélkül 100 aranyat kap. 1670-ben azonban a dunáninneiek bizalmából bejut a gravámenes bizottságba s még azon évben részt vesz Baloghy Gáspár oldalán a fegyveres felkelésben, majd annak sikertelensége után visszavonul. Az elcsöndesült embert 1670 novemberében — a nemesi jogok súlyos sérelmével — a liptházi parancsnok fogatja el. A pozsonyi törvényszék felségsértéssel vádolja s fő- és jószágvesztésre ítéli. Az ítéletet nem hajtják végre, sőt, mikor Bory György is katolikusá lesz, birtoka felét is visszakapja és 1675–76-ban Korpona város bírája tisztjét viselheti.

Ha valaki elvtelenséget vetne a Bory fivérek szemére nem volna igaza, mert ők sem voltak rosszabbak a kor hatalmas főurainál, kik összeesküdtek s amellet Bécsbe jártak árulkodni.

Vitnyédy István, akit Bory Mihály ellen koronatanu gyanánt szokás megszólaltani, amilyen áhítatos tisztelője volt Zrinyi Miklósnak, olyan keserű ellensége volt Wesselényinek és Borynak is. Nem szabad készpénznek venni minden kifakadását.¹ Annál kevésbbé, mert Boryról szóló nyilatkozatai nem következetesek.

1662 dec. 22.-én Sopronból írt levelében még csak annyit jelent Vitnyédy Zrinyinek: „Bory uram én velem sokat beszélgetvén ura és asszonya (t. i. Wesselényi nádorék) parancsolatjából, reménkedett, istenkedett, két dolgot vigyek végben Nagyságodnál, hogy az mostani alkalmatossággal megújult atyafiság legyen állandó és Ngd generális uramat (t. i. Batthyány Kristófot) is conserválja az hozzájuk való devotióban . . . Bory uramat válasz nélkül ne hagyja Ngd, kéri Ngdat holtig való alázatos szolgálja.“²

1662 dec. 26. Bécsből Zrinyi Miklóshoz intézett levelében sem tud Vitnyédy Boryról rosszat jelenteni: „Bory uramnak, ki

¹ Acsády: Széchy Mária: 160. l.

² Magyar Tört. tár. XV. 254—55. l.

még itt talált késni, megadtam az Ngd méltóságos levelét, megolvastván nem győzött rajta eléggé örvendezni, azt mondotta azon Ngd levelét minden maga értékére becsüli, mert elhitte, ha valaha ezután egynéhány esztendővel exiliumba kellettne menni és isten Ngdat éltetné, azon levél elegendő megorvoslására való alkalmatossága volna minden jövőendő nyavalyáinak, úgyis fogja eltenni és őltalmazni, mint egy drága kincset.¹

Néhány hét múlva nyilatkozik meg Vitnyédynek bizalmatlansága Bory Mihály iránt Zrinyi előtt: „Bory uramrul most nem írhatok, hanem az, mit tüle nagy assecuratiókkal hallottam, és hogy asszonya Ngd atyafia, azon is gondolkodik, miképen azt cselekedetével megbizonyíthassa . . . Okát nem láthatom miért kellene engem megcsalni és magát megmocskolni, ezután való cselekedetei megtanítanak, mennyit köll a jámbornak hinne.” (1663 jan. 20.)² Egy hónap múlva (febr. 20.) a generális kérdésről Boryhoz címzett levélben Vitnyédy természetesen udvarias, azonban március 19.-én írja Keczer Ambrusnak a keserű szavakat: „Bory uramat én sem jó magyarnak, sem sincerus embernek nem tarthatom (ha vétkezem ezaránt, bocsássa meg Isten vétkezet), de nem kívánok vele barátkozni, ha szemben lehetek Kgddel és eszembe juttatja, okait megmondom. Hogy kíván velem szemben lenni, értem Kdg írásából, én pedig ő Kglmével nem, hozzám ő Kgíme tudom nem jön, én sem ő Kgíméhez és így nem látjuk egymást.”³

Egy esztendő elteltével azonban maga Vitnyédy keresi a Boryval való találkozást, amikor Rottal János grófnak azt írja: „Ma értem Bory uram ott fönn létét, kedden éjjelre bemenek . . . sok beszédem vagyon ő Kglmével.” (1664. febr. 17.)⁴ S néhány nap múlva a Németországból hazatért Borynak barátságosan így ír: „Örülök, hogy Kgd minden statisfactiójával tért meg, adja Isten, csak jó szók ne legyenek és papiroson valók . . . Adja az szent Isten, az moguntinus (t. i. Schönborn János mainzi érsek) ajánlási valóságosak legyenek, de vajki az, kinek nem borja, nem nyalja és ő is ember lévén, ha meghal, eltemetik vele hozzánk való minden affektusát.” (febr. 25.)⁵

¹ Magyar Tört. Tár. XVI. 22.

² Magyar Tört. Tár. XVI. 25. 1.

³ Magy. Tört. Tár. XVI. 49—50. 1.

⁴ U. o. 155. 1.

⁵ U. o. 159. 1.

Még melegebbek a korábban rossz hazafinak tartott férfiúhoz kevéssel a szentgotthárdi csata előtt, júl. 12.-én írt sorai: „Vagy-e módja Kgdnek, az mint tudom, vagy is, Istenre, hazája, nemzete megmaradása szeretetire és jó magyarságára adjurálom Kgdet ne nézzük veszedelmünket összekulcsolt kézzel.“¹

Ügyeskedés volt-e ez vagy őszinte véleményváltozás, nehéz eldönteni. A szentgotthárdi csata előestéjén a könnyesszemű magyarok szívesen keresték egymás kezét s Vitnyédy a nagy napok izgalmaiban Bory Mihályt is hajlandó volt jó magyarnak tartani.

Bory ellen szólhat talán a kamarai levéltárból származó Weselényi iratok egyike-másika is. Amit azonban nyomtatásból ismerünk, nem vádirat az egykori korponai főkapitány ellen.

Széchy Mária második vallomásában azt mondja ugyan: „Hogy szegény uram halálától folyvást a felül megírt dolgokban valamiben részes voltam és valamit cselekedtem, azt mind Bory Mihály és nagy Ferenc uram javallatából cselekedtem, valamit valahová írtam, ő Kmek írták velem. Készen hozták a leveleket előmbe, úgy kellett subscribálnom.“ „Ez csak részben igaz“ fűzi hozzá Acsády — „Nagyhoz intézett levelei 1667/8-ból azt mutatják, hogy ekkor még nem vált tehetetlen eszközzé s hogy csak 1669-től kezdve közeledik az igazsághoz önvédelme.“²

Ha Acsády megállapítása igaz, akkor Széchy Mária vádja Bory Mihályra vonatkozólag nem volt helytálló, mert ez 1668 nov.-ben már meghalt.

¹ Magy. Tört. Tár XVI. 224. l.

² Acsády: Széchy Mária 245. l. 2. j.

KESŐ NEMZEDÉK.

Az árpádkori Boryakból fiágon nem sok utód maradt már a XVIII. századra. A felszabadító háborúk folyamán Korponán él mint gyarmati báró Balassa Ádám utolsó korponai főkapitány (1868—1701.) második hitvese, Bory Judith. Náray György 1692 július havában canonica visitatiót tartván Korponán, jelentésében egyéb jeles kath. hívő sorában említést tesz Bory Gábor városbíróról.¹ Több évtized múltán ismét egy Bory Gábor (1767—68.) bírása Korpona városának. Nem is fogytak ki onnan száz esztendőn át, amikor ennek az ágnak utolsó sarja, Bory Arnold Korpona főjegyzője, Bory Ferencnek fia meghalt. (1897. júl. 28.)²

A Rákóczi-szabadságharcban egy Bory neve szerepel: Bory Gáboré. A szabadságmozgalommal szemben kezdetben elutasító, vagy hűvös volt a magatartása. Márki Sándor meg is írja, az egyivásúakról: „A nemesek egyelőre ilyen se hideg, se meleg módra viselkedtek; mert valójában nem tudhatták, melyik a nagyobb ellenség: a német-e vagy a jobbágy.”³

Bory Gábor szeptemberben még Léva várát tartja „pompásan Ocskay ezerivel” szemben, amint Kovács János jelenti gróf Koháry Istvánnak.⁴

1705-ben már Rákóczi hűségére tért, s ezt gróf Bercsényi Miklós egyik leveléből tudjuk.⁵

1707 május 17.-én Palásthy Ferenc végrendeletében olvasható a neve.⁶

Esztendő múltán Hont vármegye a reá kivetett hadiadónak költségére Botlyán János kuruc generálistól 6000 forintot vesz kölcsön. Az 1708 aug. 21.-én kelt kötelezvény elején és végén Bory Gábor vármegyei jegyzőnek nevét olvashatjuk.⁷

¹ Matunák: Korpona várkapitányai. Korpona, 1901. 68. l. 71. l.

² U. o. 46. l. Nagy Iván i. m. II. 174. l.

³ Márki: II. Rákóczi Ferenc Budapest, 1907. I. k. 269. l.

⁴ Arch. Rákócz. IX. 104. l.

⁵ U. o. IV. 515. l.

⁶ Palásthy: Palásthyak III. 114. l. Bél ez évre teszi vármegyei jegyzőséget. Bél Notitia IV. 553. l.

⁷ Arch. Rákócz. IX. k. 528—29. l.

A szabadságharc vége felé még mindig Rákóczi zászlaja alatt áll az egykori labanc, sőt parancsnoki tisztre is emelte őt a fejedelem kegye. A hanyatló küzdelem tragikumához tartozik, hogy Bercsényi Miklós, meg Eszterházi István tábornokok között levélváltás folyik az iránt, vajjon be kell-e iktatni parancsnoki tisztségbe Bory Gábort, avagy se? ¹

Talán húga volt az a Bory Magda, Szenczy Imre özvegye, aki 1712 okt. 14.-én Báthon családi ügyeiben Szentiványi Rafaelt vallja ügyvédül. ² 1731 ápr. 24.-én pedig már mint Bellosovics Boldizsár özvegye, Palásthy Ferencnek ad kölcsön 300 forintot. ³ Velük majdnem egyvadású az a Bory Zsuzsanna, aki Dömsödi Hajós Jánosnak (1674—1705.) volt a hitvese. ⁴

Talán a ráckeei Bory Miklós sarja az a nemes Bory István nagykőrösi lakos, aki mint birtokosszomszéd dabasi Halász János tetétleni beiktatásán volt jelen. Ugyan ő 1770-ben végrendekezett ugyan, de családi összeköttetése, vajjon a bori és borfői Boryak sarja-e, a végrendeletből nem állapítható meg. ⁵

Az 1754—55. évi országos nemesi összeírás alkalmával Bars vármegyében Bory Mihály özvegyét, Zólyom megyében Bory Gábort, Nógrád vármegyében pedig bori és borfői Bory Gábor, Dávid Ádám, János, Ferenc, György, Miklós, András, Sándor, István és Sámuel nemeseket veszik számba. István 1770-ben Felsőpetényben és Tereskén földesúr. ⁶ Hont vármegyében Bory Gábor esküdt él 1756-ban. ⁷ A hont vármegyeiek közül sarjadt 1748 márc. 15. az ősi birtokon Boriban Bory József, később Heves, Hont, Nógrád, Sáros, Zólyom vármegyék táblabírája, aki 1823 aug. 26.-án hunyt el nógrádmegyei birtokán Tarnóczon. ⁸ Hevesvármegyében Bory Miklós

¹ Arch. Rákocz. VI. 555—56. l.

² Palásthy: Palásthyak. III. 121. l.

³ U. o. 171. l.

⁴ Magyar nemzetségi zsebkönyv. Nemes családok. I. 153. l.

⁵ Benkó: Nemes családok Nagykőrösön 1848 előtt. Nagykőrös 1908 52. l.

⁶ Nógrád vármegye monographiája. 38., 127. l.

⁷ Nagy Iván i. m. II. 174. l. Illésy: Az 1754—55. évi országos nemesi összeírás. Budapest, 1902.

⁸ Címere Péchy Márta úrnő tulajdonában. Olv. Tóth: Sáros vármegye monographiája I. 273. l. és Heves vm. levéltárosának szives közlését.

táblabíró nevét örökítette meg az 1808. évi vármegyei közgyűlési jegyzőkönyv.¹

Kétségtelenül ugyanaz a személy, akit Mocsáry Antal Nógrád vármegyéről szóló könyvében kortársai között említ meg 1826-ban „Borfői Bory Miklós, aki itten mint Fiskális, Fő Nótárius jelesen viselte hivatalait. Most a T. királyi Táblánál Ítéldő Mester és Tanácsos.”²

Három év múlva, 1829 okt. 2.-án halt meg Bécsben, mint magyar királyi udvari tanácsos. Tarnóczon, Nógrád megyében kísérte a sírjához özvegye Hellenbach Karolina bárónő és négy kiskorú árvája: Lőrinc, Gyula, Vilma és Elek.³ Apjuk 1809 ápr. 21. Balassagyarmaton még mint vármegyei első aljegyző köszöntötte Nógrád vármegye insurgens lovasságát.⁴

Özvegy anyjuk a szabadságharcban vállalt homályos szerepet.

Mikor Görgey az orosz tömegek elől visszavonulóban Alsó-Zsolcán, a Sajó mögött tartotta főhadiszállását, egy delnőt jelentettek be neki, aki azt állította, hogy fontos levelet hozott a magyar tábornoknak.

A „delnő” özv. Bory Miklósné Hellenbach bárónő, csillagkeresztes hölgy volt, aki Rüdiger orosz hadtestparancsnok 1849 júl. 19. Balassagyarmaton írt francia levelét adta át Görgeynek.

A levél felszólítás volt az egyenlőtlen küzdelem megszüntetésére. Paskievics nem hatalmazta ugyan fel Rüdigert a levél megírására, de nem is ellenezte azt. Az éltes özvegy volt az a „bőbeszédű, fontoskodó, aulikus érzelmű dáma, aki a fejébe vette, hogy a béke helyreállítása céljából összehozza az orosz tábornokot a magyarral, akinek tehetségét, vitézségét és lovagiasságát az oroszok megcsodálták.”

Talán volt mégis valami sikere a levélhordásnak, mert az orosz sereghez beosztott b. Graebe osztrák kapitány azt a megjegyzést kénytelen kockáztatni, hogy „Görgeynek visszavonulása és az orosz hadtestek hadműveletei felett homály lebeg, melyet valószí-

¹ Orosz: Heves nemes családjai. 36., 329. l.

² Mocsáry i. m. IV. 34. l.

³ Egykorú német gyászjelentés Péchy Márta úrnő tulajdonában.

⁴ Ipolytarnóczon egyébként a Boryak a XIX. sz. elején kastélyt építettek, 1819-ben kápolnát s alatta családi sírboltot emeltek. Nógrád vármegye monographiája. 56., 495. l.

núleg sohasem fognak eloszlatni.“¹ A békeközvetítésre vállalkozó úrnő megérte még az igazi békekötést s 1875 febr. 25. halt meg Vácson. Egyetlen életben maradt gyermeke, Vilma őt is a tarnóczi sirboltba kísérte pihenőre.²

A Boryaknak a Madách családdal is volt érdekes kapcsolatuk.

Id. Madách Imre hűséges tisztartója volt Bory István. Ennek László nevű ügyvéd fia készítette elő Alsó-Sztrégován „az ember tragédiáját”-nak szerzőjét az ügyvédi vizsgára.

Az apára később még dicsőbb szerep jut.

1851-ben Madách Imre régi barátjának, Rákóczy Jánosnak, a szabadságharc alatt Kossuth Lajos titkárának menedéket adott. Itt élt mint Rakovecz nevű cseh vadász a politikai bujdosó. Besúgás következtében Rákóczinak menekülnie kellett, Madách Imrét pedig 1852 őszén az öreg Bory Istvánnal Csesztvén elfogták, vasraverték s Pozsonyban, a Vizi kaszánya egyik pinceüregébe zárták. Négy hónap múlva Madáchot és Boryt Pestre szállították s az Új-épületben vetették fogságra. Tavasszal azután mindkettő hazatérhetett.

Bory István késő öregségét sztrégovai egyszerű kuriáján töltötte, ahol Madách Imre őt, a család régi meghitt emberét s egykori rabtársát gyakran felkereste.³

Bory Istvánnak volt egy másik, Miklós nevű fia is, aki a szabadságharc vége felé többedmagával Grabbe orosz tábornok seregét nyugtalanította. Mikor 1849 aug. 1. megtudták, hogy Losoncra kisebb orosz különítmény vonult be, rajtaütöttek s Bory Miklós egy ellenséges tisztet lőtt le. Ezért s néhány, ugyanakkor elesett társáért az orosz tábornok a védtelen Losoncot büntette meg. Augusztus 8.-án az orosz katonaság kirabolta és feldúlta a várost, 9.-én pedig elhamvasztotta azt. A virágzó nógrádi városban csak két ház maradt épen.⁴

¹ Horváth Mihály: Magyarország függetlenségi harcának története. 342. l. Pethő Sándor: Görgey Arthur 384—5. l. Gracza: A magyar szabadságharc története. V. 613—4. l. Görgey: életem és működésem. 270. l.

² A Péchy Márta úrnő birtokában levő gyászjelentés alapján.

³ Vida Imre: Madách Imre életének vázlata. 8—17. l. Balogh Károly: Madách az ember és a költő. 27., 57—58., 1-82. l.

⁴ Nógrád vármegye monographiája. 533. köv., 672. köv. l. Horváth Mihály: Magyarország függetlenségi harcának története. 425. l. Gracza: A magyar szabadságharc története. V. 671—673. l.

Ugyancsak a XIX. század elején Hont vármegye táblabírája Bory János László, aki báró Vécsey Franciskát bírta nőül.¹ Házasságukból származott Pál († 1884 dec.), aki 1836—39-ben nógrádmegyei főszolgabíró. 1847-ben az utolsó rendi országgyűlésre Hont vármegye a konzervatív párti Patzolay János mellett Bory Pált választotta követül. Csak rövid ideig volt Pozsonyban, mert 1848 elején helyébe már Kalocsa Antal került s Pál 1850-ben a Bach korszakban Hont vármegye, majd 1851—53-ban Nógrád vármegye cs. kir. főnöki tisztjét viselte.

Bory János Lászlónak az említett Pál nevű fián (neje Osztrólczy Lujza) és Emilia leányán, Schwartz cs. kapitány nején kívül még két fia volt: György (1820—1871 febr. 11.), kinek felesége br. Vécsey Paulina; gyermekeik: Kálmán, Iván, Paulina és Klementina, férjezett Szerelem Alfrédné. A két férfi nőtlen maradt, Kálmán min. tanácsos volt s 1907 júniusában hunyt el a hevesmegyei Szóláth községben. Iván mint 91 éves aggastyán a gömörmegyei Feleden 1933-ban halt meg.

Bory János harmadik fia: Károly († 1877 jan.), kinek felesége dömötöri Németh Amália (1820—1895 szept. 12.), egyetlen fiuk Bory Béla, a levéltár gondos őre, aki 1841 febr. 27.-én Ipolykesziben (Nógrád vármegye) született s Szabolcs vármegyébe származott el, ahol Bánházán volt földbirtoka.

Bory Béla Szabolcs vármegye politikai életében tevékeny és élénk részt vett, mint a függetlenségi párt elnöke.

Arról a közbecsülésről, melyet élvezett, tanuskodik a halálakor írt ujságcikk, amely a következőképen méltatja: „Bory Béla példányképe volt egy, a szó legjobb értelmében vett úri ember és magyar nemes típusának. Alakja és külső megjelenése szinte árasztotta magából az igazi előkelőség minden nemesebb vonását, anélkül, hogy gőg, elfogultság zavarta volna meg lelkének teljes nyugalma és harmóniáját. Lényének előkelősége s szellemi tulajdonságai már ifjúságától fogva vezető helyre állították s a múlt évtizedekben a szabolcsvármegyei közélet el sem volt képzelhető az ő jellegzetes alakja, komoly szava és közhasznú közreműködése nélkül. Rendíthetetlen hive és lelkes vezére volt a megye függetlenségi pártjának s a politikai küzdelembe sohasem vitt bele mást,

¹ Egy másik Bory János özvegye 1826-ban Tereskén birtokos. Nógrád vármegye monographiája. 127. l.

mint idealizmust s a tiszta elvek erős, de tiszta megharcolását.“¹ Bár 1867 okt. 16.-án Eperjeskén házasságot kötött péchujfalusi Péchy Irmával, magtalanul halt meg 1922 júl. 4.-én Bánházán. Hitvese 1926-ban követte őt. Örökbe fogadott leányuk, Péchy Márta Kőszegen él.

Bory János László nőági leszármazottjai közül élnek még Fornet Gyula, ennek egyetlen leánya, Olga, férjezett Szontagh Zoltánné, valamint Fornet Anna, özvegy Spengel Sándorné és Fornet Klementina, Makray Józsefné gyermekei.²

A fejemegyei Kálozon, Abán, Székesfehérvárt is éltek három nemzedéken át Boryak. Bory Pál (sz. 1800 kör., † 1885) a székesfehérvári gimnáziumba, Vörösnartynak volt iskolatársa. Az ő unokái: Pál és a Budapesten élő Bory Jenő országoshírű szobrászművészünknek fia: György.³ Ugyancsak Budapesten él dr. Bory István, a képviselőház elnöki hivatalának tisztviselője és fia György. Kiskunhalason dr. Bory Benő rendőrkapitány él, testvéröccse, Bory István állatorvos pedig Mezőtúron lakik István fiával.⁴ Kiskunhalasról származott 1860 márc. 25. Bory Ferenc törv. útmester is, aki 1931 márc. 21.-én halt meg Ráczkevéen.

Tápiószentmártonban számos Bory él, akik szájhagyomány alapján valamelyik Bory György leszármazottainak tartják magukat s e század elején igényt is akartak támasztani Mikebuda birtokára. Népes családjaik nagyobb birtok nélkül is híven és romlatlanul hordozzák tovább az ősi vért. Úgy tudják, hogy közelebbről mind Bory Jánosnak a leszármazottjai, „akit Mikebudáról keresztatyja, Muznik József üzött el testvérevel Bory Mihállyal együtt, aki Tiszaölvárra vetődött“.⁵

Bár többnek emlékezetében él még az ősi nemesi családból való származás s bár a felsoroltak közül egyesek ugyanazt a címet is használják, de családi irataik elkallódván, származásuk pontosan le nem vezethető.

¹ Bory Béla gyászjelentéséből. Péchy Márta úrnő szives közlése.

² Péchy Márta úrnő összegyűjtött levelei alapján.

³ Bory Jenő úr nagybecsű leveléből.

⁴ Dr. Bory István szives közlése.

⁵ „Nagy Iván“ Családtört. ért. III. 155. l. és Boda János tápiószentmártoni plébános úr szives közlése alapján.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ÉS GAZDASÁGTÖRTÉNETI
VONATKOZÁSOK

A BORY-LEVÉLTÁRBAN.

A BORY CSALÁD KÖZJOGI ÁLLAPOTA ÉS BIRTOKA.

A CSALÁD KÖZJOGI ÁLLAPOTA.

Bory Mártonfia Miklós, az adománybirtokos vitéz rendi állapotát nem jelöli meg szabatosan az 1275. évi adománylevél.

Annyit kiolvashatunk azonban az oklevél szavaiból, hogy Miklós kora ifjúságától az Árpádok udvarában forgott: „... zsönge ifjúságától fogva először nagyapánk, Béla úr-, majd szeretet atyánk, István úr, s végül, mikor mi nyertük el az ország kormányzását, kiváló tetteivel előtünk szerzett sokféle érdemet.“ (I. okl.)

E szavak sejtetik, hogy Miklós mint „*aulae iuvenis*“ vagyis apródként került valamelyik előkelőbb szülő házából IV. Béla udvarába. Vitéz magatartásáért azután illőnek tartja az udvar, hogy „*bono quolibet refovendus erat et pariter sublimandus.*“ Miklós rászolgált „mindennemű jóra“ s ha nemesi renden volt is, az adománybirtok csak magasabb polcra emelhetett, mert hisz a hatalom nő a földbirtokkal.

Ha nincs is ma kezünkben Boryt nemesítő oklevél egy se, azt kétségtelenül tudjuk, hogy Bory Miklós unokája, Pethő 1322-ben a megyeszéken, a nemes ember foruma előtt szerepel (III. okl.) s hogy 1337-ben a másik unokát, Bory (Helmes) Miklóst nemes embernek címezi Miklós honti ispán. (VIII. okl.)

Teljes fényt derít azonban Bory Miklós rendi állapotára Nagy Lajosnak 1373-ban kelt adománylevele, mely Mártonfia Miklós örökét, mint a királyra háramló nemesi birtokot adományozza Borfői Jánosnak. (XVII. okl.) IV. Béla 1267. évi decretumának VI. cikkelye értelmében ugyanis a magtalanul elhalt nemes birtoka fölött — a rokonság és bárók jelenlétében — az „*ordo iuris*“, az érvényes jogszabály szerint a király dönt. ¹ Nagy Lajos a századokon át élő joghoz alkalmazkodva intézkedik a néhai nemes ember birtoka tárgyában. Ha a kérdéses ingatlan várjobbágnak adott várföld lett volna, Nagy Lajosnak ki kellett volna azt először vonnia Hont vára kötelezettsége alól, s úgy adományoznia Borfői Jánosnak. ²

¹ Kovachich: Vestigia 139. l.

² Ilyen esetet idéz Holub: „Terras cuiusdam iobagionis castri Zaladiensis, nomine Crisanch, sine herede decessi, a iurisdictione dicti castri liberas et exemptas.“ Zala megye története. 47. l. 10. j.

AZ ADOMÁNYBIRTOK.

Mártonfia Miklós a hontmegyei kir. várföldből nyert nemesi adománybirtokot, hisz IV. László a tételes törvénnyel szemben is könnyen jutalmazta híveit a királyi javakból.

Bori határából ugyanazon 1275. évben a csáknembeli I. István kir. főasztalnok, barsi és pozsonyi ispán is nyer a királytól egy darab, azelőtt Bars várához tartozó földet. Ügylátszik azonban, hogy keveselte, mert 1275 okt. 13. hét barsi várjobbágy bori földjét vette meg néhány más, kisebb darab földért és 50 márkáért.¹ Velük együtt osztozik a község határában, mint részbirtokos a bozói apátság is.²

A Bory Miklósnak ajándékozott terület nagyságát pontosan nem mondja meg ugyan a kir. adománylevél, de a megjelölt határokat figyelembe véve, hozzávetőlegesen kiszámíthatjuk a birtok kiterjedését.

A Bur patak,³ Borfő, Csánk és Bori falvak érintésével megrajzolt négyszög 12 négyzetkilométert foglal magában.

Az 1874. évi VIII. t.-c. értelmében 1 km = 100 ha = 173.8 katasztr. holddal = 231.7 magyar holddal. Eszerint a 12 km = 2085.6 kat holddal = 2780.4 magyar h. A szám nagy, mert az 1910. évi népszámlálás adatai szerint Bori falu egész területe mindössze 1532 kat. hold.⁴

Figyelmesen olvasva az első oklevél szövegét különben is nyilvánvaló, hogy Bory Miklós birtoka nem érintette közvetlenül a nevezett helyiségeket, mert észak felől Borfői Mikus, nádasdi Bogyoszló birtoka, nyugatról Csánk, délről Bori falva egyéb földjeivel határos. Le kell tehát számítani a kétezer holdból legalább ezret. A maradék 1000 hold (kb. 520 kat. hold), mintegy nyolc ekeföld volt a Bory vagyon magva.

¹ Wenzel: Árpádkori új okmánytár. IX. 118. 133. l. Olv. még a Fejér: Cod. Dipl. VI. 1. 133—5. l. között adásvételi okmányt, melyből kitűnik, hogy 1291-ben Bori határának egy része Mátyásfia Jákó kezén volt, aki azt 9 márkáért Mikosfia Lőrinc ispánnak adta el.

² Sörös: Az elenyészett bencés apátságok. 183. l.

³ A Bur patak Kálna-Borfőnél ered és Szete közelében ömlik az Ipolyba. Százdi pataknak is hívják. Ortvay I. 165—6. l. A patak balpartján öt szén-savas forrás van, melyeket a nép később „bóri buzgó”-nak nevezett el. Hont vármegye monographiája. 31. l.

⁴ Bori falvát Bél: Notitia IV. kötetében, az 548. l. után közölt térképen Dalmad és Szántó között, tehát rossz helyen ábrázolja ugyan, de ismertetésével adós marad.

AZ EKEFÖLD.

Az ekeföld, amint nevéből is kitűnik, az ekével áll összefüggésben. Akkora területet értünk alatta, amennyit egy eke egy év alatt tudott művelni. A szántóföldet az ekék számával mérték. Ennek következtében az ekeföldet (unum aratrum) mint földegységet megkülönböztették ezután az ökörekétől, ¹ amellyel szántottak. Eredetileg egy ekével szántották a föld $\frac{1}{3}$ -át: 40 holdat, $\frac{2}{3}$ -át: 80 holdat ugaron hagytak.

Az ekeföld nagysága holdakban kifejezve az idők folyamán változott. A XII—XIII. sz.-ban egy ekeföld alatt rendszerint 120 kis holdat értek. A holdra az ölet hosszában 72-szer, széltében 12-szer mérték, ami a kis hold nagyságát: 864 négyszöglet adja. A kis hold a mai 1200 □-öles magyar, az 1600 □-öles kataszteri s a régi kir. holdhoz úgy aránylik, mint 54 : 75 : 100 : 132. ²

A XII. századtól kezdve az ekeföldhöz rendszerint két szolgaházat és négy pár ökröt adtak. Egy ekére tehát annyi földet számítottak, amennyit két szolga bizonynyára ökrfogatú két faekével meg tudott szántani. Egy eke naponta egy holdat szánthat meg. A földek valószínűleg három nyomású művelésre voltak beosztva, úgy hogy őszi, tavaszi szántás-vetés alá jutott kétharmad s ugaron maradt egyharmad rész. Ha ugarnak maradt 40 kis hold, akkor tavaszi és őszi szántásra egyenlően 40—40 kis holdat vehetünk fel, aminek egyszeri átszántását két ökrös eke 20—20 napi szántással kényelmesen elvégezhetette. ³

Mig Bory Miklós még 120 kis holdat számolt, a XIV.—XV. században az országos területmérték már a 150 kir. holdas ekeföld. Természetesen a kir. adományokban bőven számítva a holdat ott, ahol sok a föld, gyéren lakott vagy lakatlan a területe; de művelt földön akkor is csak 120 kis hold az ekeföld. Eszerint Bori határában egy eke = 150 kir. hold = 121.0352 ha = 210 katasztrális holddal. ⁴ Bory Pethő a XIV. sz. elején valószínűleg 150

¹ Pl. III. Béla idejében Hoda 1186 táján két birtokát Szent Márton monostorának ajándékozta. Mindkettőhöz — Nyulason és Sebösön — ad egy ekét nyolc ökrrel, két szolgaházzal. Az oklevél itt két ökörekét említi: „terram duobus aratris boum”. Erdélyi: Pannonh. Sz. Benedek r. tört. I. k. 225. l.

² Hóman: Magyar pénztörténet. 491. l. Erdélyi: Pannonhalmi Rendtörténet I. k. 205. l., u. a.: Egyházi földesur és szolgálói a középkorban. 17. l.

³ Erdélyi: Magyarország társadalma XI. sz.-i törvényeiben. 92. l.

⁴ Hóman: Magyar pénztörténet. 993. l.

kir. holdas ekeföldet vett zálogba s emiatt állott oly sokszor törvény előtt.

A termelvények minőségéről a család okleveleiben soha sem esik szó. Csak Hontmegye általános gazdasági viszonyaiból s a középkori külterjes gazdálkodás módjából következtethetjük, hogy a Bory-birtokon hármassal forgó rendszerrel, faekével megszántott földön őszi és tavaszi búzát, rozsot, árpat és a lovaknak zabot termeltek. A gyöngye szőlő borát a „bori-buzgó”-ból merített savanyúvízzel izesítették. Gyümölcsből legalább is a körte tehetett változatossá az asztalt, mert a Litasiakkal való határvillongásban ismételtelen szerepel a körtefa. (IX.)

A nyolc ekeföld adománybirtok Miklós fiaira: Stoissára és Gödére szállott. Bory Miklós egyéb utódáról hallgatnak az oklevelek.

A ZÁLOGBIRTOK ÉS ANNAK PERLÉSE. ¹

Miként más egyivású nemesember, Bory Stoissa fiai is szűkölködtek néha pénz dolgában. Ingatlanukat azonban nem adhatták el az ősiség törvényénél fogva, hanem koruk s a következő századok szokása szerint zálogba bocsátották.

Werbőczy szerint „a birtokjogok elzálogosítását kétféleképpen értjük: ahhoz képest tudni illik, amint az elzálogosítót vagyis zálogadót, vagy pedig a hitelezőt, azaz a zálogbavevőt tekintjük. Az elzálogosítás tehát, a zálogbaadót tekintve az, midőn valaki saját jogát a szükségétől kényszerítve másnak ideiglenesen használatul átengedi. A hitelezőt vagy zálogbavevőt tekintve pedig az elzálogosítás: valamely idegen jognak időre szóló veszedelmes és kárhozatos magánál tartása, a jövedelemnek szedése és a tőkeösszeg visszakövetelése mellett.” (I. r. 81. c.)² Frank szerint a zálog (pignus) tágabb értelemben az adósság miatt lekötött jószág. Ha a hitelezőnek átadják, szoros értelemben vett zálog (pignus in specie), ha nem, lekötött jószág (hypotheca).³ Tényleges átruházás esetén a hitelező a zálogbirtokot követelése biztosítása végett bir-

¹ Iványi: Alkotmány- és jogtörténet. Frank: Közigazság törvénye Magyarhonban. I. 365—374. 666—669. II. 2. 557—576. I. Magyar jogi lexicon. VI. k. 1120—1122. I.

² Werbőczy István Hármaskönyve. 117—118. I.

³ Frank: i. m. I. 365. I.

tokába vette, s kamatok fejében mindennemű hasznát élvezte a zálogösszeg visszafizetéseig.

A zálogbirtokot rendszerint szerződéssel (*litterae impignoraticiae*), néha birói ítélet alapján vagy törvény alapján bocsátotta az adós a hitelező zálogos birtokába. A zálogos szerződés a visszavásárlási joggal egybekötött adásvételi szerződéssel állítható párhuzamba. A zálogosító bizonyos tulajdonát és csakis azt, valamely pénzösszegért azzal a feltétellel adja át, hogy valamely meghatározott időben vagy a zálogösszeg visszafizetése napján azt visszaveheti. A zálogos szerződés tehát feltételes tulajdonátruházás, mely a zálogösszeg visszafizetésekor érvényét veszíti.

A szerződésben megállapított visszafizetési nap nem azt jelenti, hogy a hitelező aznap visszakövetelhetette a zálogösszeget, hanem, hogy a zálogosító vagy jogutódai a megnevezett napon, vagy ha a szerződésben megnevezve nem volt, teljes visszafizetést ajánlva s azt előre hírül adva kívánhatták a zálogbirtok visszabocsátását. Ha a barátságos felszólítás meddőnek bizonyult, számító keresettel (*actio liquidatoria*) vagy megtorló panasszal élhettek. Sokszor megtörtént ugyanis, hogy az adós már kész volt a zálogösszeg visszafizetésére, de a hitelező halogatta a zálogösszeg elfogadását, s inkább perre engedte a dolgot, hogy addig is élvezhesse a zálogbirtok hasznát. Az ilyen uzsora miatt rendelte el Mátyás király, hogy az elnyújtott zálogpert a legelső kir. táblai határidőben, a legközelebbi nyolcadon be kell fejezni, továbbá hogy a bíró a zálogbirtokot időközben szedett egész jövedelmével fizetés nélkül adassa vissza a zálogosítónak s a zálogos hitelezőt ezen felül büntesse meg a zálogösszeg erejéig a zálogosító javára.¹ „De nehéz végbevenni,“ — teszi hozzá még 1845-ben is Frank — „hogy az uzsorának semmiféle mentsége ne maradjon.“²

A zálogos szerződés formája régente a *fassio*, a káptalani vagy konventi hiteles hely előtt elhangzott „felvallás.“ Ősi jószágot 32 esztendőnél hosszabb időre elzálogosítani nem lehetett. Válságul nem köthetett le a hitelező nagyobb összeget, mint amekkorát a zálogosító kapott. A megváltást nem volt szabad ritka pénznemre szorítani. Ha a nemesi ingatlanért ajánlott zálogösszeg

¹ Erdélyi: A magyar lovagkor. 126. l.

² Frank: i. m. l. 374. l.

az 50 forintot meghaladta, csak szabályszerű beiktatás (legitima statutio) alapján léphetett birtokba a hitelező, — feltéve, hogy a szomszédok és rokonok felkínálás és figyelmeztetés dacára se tartottak számot a zálogbirtokra. Különben akár ők, akár az osztályos atyafi törvényes örökösei — annak bizonyítása után, hogy a szóban forgó javak ősié s az öröklés rendje szerint reájuk szállottak — per útján is követelhatték, hogy a zálogos szerződésben kikötött összeg fejében az idegen zálogos vagy jogutódja helyett a zálogbirtok reájuk ruháztassék (transvestitio pignoris). Ilyen esetben csak a zálogos személye változott, a zálogos kötés azonban egész erejét megtartotta. A per alapja az volt, hogy a nemzetség érdeke tiltotta az ősi javak idegen kézre jutását.

A zálogos hitelező az ingatlant az eredeti zálogösszeg értékéig alzálogba is bocsáthatta (subimpignorare), másfelől a zálogösszegen felül követelhetette hasznos beruházása s egyéb követeléseit megtérítését. A zálogos követeléseit teherkimutatás (liquidatio) formájában természetesen bizonyítani tartozott. Ezzel szemben a jószággal járó minden terhet, elemi csapás okozta kárt, az „országos segedelem vagy nemesi fölkelés” kötelezettségét vállalta s az okozott kárt meg kellett térítenie. A hitelező tartozott ugyan az átadott zálogot gondosan őrizni, de merő balesetért nem felelt s ha a zálog hibáján kívül odaveszett, ura, az adós kárára veszett el, magának a hitelezőnek pedig nemcsak egész követelése fennmaradt, hanem a fizetésig új biztosítékot is kívánhatott.

Amint Werbőczy mondja : ¹ a zálogbirtokra nézve nincs helye az elévülésnek (l. r. 82. c.), elbirtoklásnak s a zálogösszeg viszsza követelhető volt a nemzedékek előtt zálogba bocsátott és kézről-kézre tovább jutott zálog.

A zálogosító adós elhunyt, sőt fiutódainak megszakadása esetén se lett a hitelező zálogos vagy jogutódja kétségtelen birtokossá, mert a nemzetséghez tartozó távolabbi rokon, esetleg a királyi kincstár vagy az új felkérő adományos kiválthatta a zálogot. Mivel pedig a zálogot alzálogba is lehet adni, minden korábbi zálogos hitelező megváltó keresetet indíthatott a későbbi zálogos ellen. Hasonlóan szövevényes kérdések támadtak akkor is, ha az adós ugyanazon jószágát több hitelezőnek kötötte le s az ingatlanok más örökösök vagy idegenek kezébe jutottak, — ha a köve-

¹ Werbőczy i. m. 118—120. l.

telések halmaza állott elő, — ha a könnyelmű adós ősi jogait leköltötte ugyan több hitelezőnek is, egyéb szerzeményeit azonban kedvenc vagy törvénytelen gyermekére költötte. Mellőzött gyermekei ilyen esetben joggal vonakodtak a visszaváltás egész terhét vállalni.

A sok visszaélésre alkalmat szolgáltató magánjogi intézményt az 1852 nov. 29. ősiségi patens 19., 20. §-ai szüntették meg.

Zálogbirtokok miatt indult meg a Boryak között is az évekig tartó pörlekedés.

Stoissa fiainak, Sós Péternek és Helmes Miklósnak 1329 előtt pénzre volt szükségük, s ezért a Szántó felé eső birtok részről egy eke földet egy esztendőre három márkáért zálogba adnak Bory Pethőnek, s vállalták, a „poena dupli“-t is, t. i. hogy ha a zálogbirtokot esztendő multával vissza nem váltják, a zálogösszeg kétszerességét fizetik érte. Nagy pénz volt az akkor, mert egy budai márká négy ezüst fertó, 245.5 gr. ezüst vagy négy aranyforint volt.

Ősi foggyatkozása volt azonban a birtokos magyarnak, hogy vagyona volt ugyan, pénze csak szűkösen akadt, a három márkát se tudták a Stoissafiak egy esztendő elteltével előteremteni. Emiatt vesztek össze olyan csunyán Bory Pethővel (V. okl.) De nem tudták a késedelem miatt reájuk szakadt poena dupli-t, a hat márkát se leróni. (VI. okl.) Végre, 1337-ben jelentkezett Helmes Miklós a honti megyeszéken, hogy „pro octava dimidia“ = nyolcadfél márkáért visszaváltja a zálogba bocsátott birtokot. Egyszerre természetesen nem fizethetett a vékonypénzű ember, hanem az első részlet „tertiam dimidiam marcam“ = harmadfél márkát aug. 20.-ra, a második azonos részletet október 1.-ére, a harmadikat december 3.-ra vállalta (VIII. okl.), nyilvánvalóan olyan időpontokra, amikor a jobbágyság a telekföld után járó kepe- és csöbör-tizedet, valamint a hízott ártányokat már beszolgáltatták. Azt azonban részletekben sem vállalta, hogy készpénzben fizessen 10—10 aranyforintot, hanem „partem in extimatione“ fizetne — mondja az oklevél, — ami jelen esetben egy résznek terményekben való fizetését jelenti, mert ezt kellett aestimálni, értékelni; a másik felerészt azonban az 1337-ben forgó pénz szerint aranyban, — ezt jelenti a „nummus“- , illetőleg dénárban kellett fizetnie. Ha tehát Helmes Miklós állotta szavát, akkor egy-egy határnapon — a terményen kívül — öt aranyat is kifizetett Bory Pethőnek.

A BORFŐI CSALÁD KÖZJOGI ÁLLAPOTA ÉS BIRTOKA.

A CSALÁD KÖZJOGI ÁLLAPOTA.

A Borfői család közjogi állapotát kutatva, figyelembe kell vennünk, hogy a „de Borfő” jelző nem jelent szükségképen egy családot. Borfő falunak lehettek különböző közjogi rendű lakói is.

Azt tudjuk, hogy Borfői Pünkösöd nemes leányt vallott mátkául, s hogy a Borfőiek a Bur patak jobb és balpartján egyaránt bírtokolnak.

Borfői Pünkösödnek fivére, vagy csak falúsfele volt az a Borfői Lőrinc, akinek fiait az 1312-ben kelt II. oklevél sorolja fel.

Okleveleinkből azt kell következtetnünk, hogy ennek az 1312-ben emlegetett Borfői Lőrincnek ivadéka volt Borfői János, kinek családja a vármegyében már közbecsülésben részesült, mert a nádori közgyűlés ajánlatára hivatkozik Nagy Lajos király, amikor 1358 dec. 11.-én kelt oklevelében Borfői Jánost, valamint Borfői Lőrinc fiait: Istvánt, Mihályt és Miklóst az ország nemesei közé emeli: „a conditionaria servitute castri nostri Huntensis . . . eximentes et absolventes in cetum, numerum, collegium et catervam purorum et naturalium regni nostri nobilium ac servientium regalium duximus aggregandos”. (XIII. okl.)

A nemességet adó privilegialis oklevél szövegéből kitérünk tehát, hogy Borfői János fia János és Lőrinc fiai 1358 előtt Hont várának conditionariusai voltak. A „servilis conditio” eredetileg a conditionariusok helyhez kötött szabados állapotát jelenti, később mind állapotára, mind kötelezettségeire nézve különböző átalakuláson megy keresztül.

Maga a conditionarius elnevezés a tihanyi apátság 1211 évi összeírásában jelenik meg először.¹

IV. Béla a tatárjárás utáni országszervező munkájában a társadalmi osztályok között is rendet teremtett. Erről tanuskodik az 1267. tihanyi oklevél, amely elmondja, hogyan kerültek a tihanyi monostornak a páncélos lovagi korban már nem használható jobbágysai conditionarius helyzetbe.²

¹ Erdélyi: A tihanyi apátság története. I. (Pannonh. Rendtört. IX.)

² Erdélyi: A bakonybéli apátság Árpádkori oklevelei. (Pannonh. Rendtört. VIII. k.) 253–254. l.

A régi jobbágyság ekkor két csoportra oszlott: az egyik része a kiválasztottakból, páncélos nemes jobbágy- vagy prediális nemessé lett, a többi úrbéres, conditionarius, akik az urasági föld használatáért fizetnek. Régi jobbágyneveket azonban kérésükre megtarhatták. Erre az összes szolgálóosztályok úrbéri egységre léptek földesuraikkal és fölvtették a jobbágynevet. A conditionariusok az így kialakult úrbéres jobbágysággal olvadtak össze. Az átalakulás hosszú évtizedeken át folyt s velük voltak még Zsigmond alatt is conditionarius szolgák. Sőt 1498-ban ilyenek a kunok és jászok „servilis conditionis homines”.¹

A úrbéres jobbágy tartozása egyesíti a szabad telepes földbérét, az udvarnok termésrészét, egy évi egy hónapos udvari szolgálát a földesúri falu ünnepi és szállás ajándékával.²

Később, amikor a szabadok és szabadosok keveredése, házasodása, valamint az 50 évi (1272—1322) országos zűrzavar miatt megkülönböztetésük lehetetlenné vált, I. Károly és Nagy Lajos királyok mindenkit szabaddá tettek. Nagy Lajos 1351-ben az úrbéri terheket a kilenced által tette egyenlővé, nehogy a szabadok könnyen elhagyják a többet követelő uraságot. Eszerint minden tíz kepéből vagy cseber mustból egyet a püspöki egyház dézsma-szedőjének kell adni s egyet a földesúr tisztje köteles elvinni. Ez a földesúri dézsma törvénye tette egyenlővé az úrbéri teher arányszámát, hogy a szabad költözködés az egyenlőség miatt tömegessé ne váljék.³

A fentiek alapján meg tudjuk állapítani, hogy Borfői Jánosfia János és Lőrinc fiai 1358 előtt helyhez kötött hadifogoly eredetű, szabados állapotú, úrbéres jobbágyok, akik részben szerzett birtokon, részben Hont kir. várföldjén élnek. Nagy Lajos az 1358 dec. 11.-én kelt privilegialis oklevélben felmenti őket a kilenced fizetése alól, azonkívül a szerzett és bérelt földet nekik és utódaiknak adományozza és az ország igazi nemesi és nemes királyi serviensei közé emeli őket.

IV. Béla ifjabb királyságának kora teremtetette meg a szabad serviensséget, István ifjabb király pedig a nemes serviensséget. 1267-ben megkapták „mindazon nemesek, kiket királyi serviensnek

¹ Erdélyi: A magyar lovagkor. 56. l.

² Erdélyi: Praktikus magyar történelem. 44. l.

³ Erdélyi: Igaz történetet tanítsunk. 53. l.

mondanak“ az aranybulla servienseire vonatkozó szabadságok kivonatát, de úgy, hogy itt már ők valóságos hűbéresek. Szabad vagyoni rendelkezésük csak a vásárolt birtokon van. Különben magtalan halál esetén az adományozott birtok visszaháramlik a királyra; a serviens birtokát csupán az esetben öröklik legközelebbi rokonaik, ha hadban esett el.¹

Ilyen nemes kir. serviensi kinevezések 1260 óta szokásosak. Új birtokadományt rendszerint nem kaptak, hanem megmaradtak előbbi birtokukon. Jelen oklevelünkben „cum omnibus eorum terris et possessionibus, quovis nomine vocitatis, iusto titulo acquisitis et obtentis... perpetue gaudeant et fruuntur.“

Borfői János és Lőrinc fiai, az eddigi urbéres jobbágyságok tehát nemes királyi serviensekké lettek, s a királyi várföld nemesi tulajdonukká — feudummá vált.

A CSALÁD BIRTOKA.

Bory Miklós adománylevelében meg van írva, hogy Borfői Miklós birtoka Borfő falvától délre határos az új adományoséval. Az újabb földrajz két Borfőt ismer: az 1105 kat. hold határú Tegzesborfőt, melynek nevében — úgy látszik — Tegzes István emléke él tovább és Kálnaborfőt, melynek valamivel nagyobb, 1222 kat. holdnyi a határa s Bél Mátyás idejében köbevéjlt lakóhelyeiről volt ismeretes. Róla hírllett 1760-ban éppúgy mint 1934-ben, hogy hat láda aranykincset rejt.²

E két falu határában gazdálkodott a Borfői várjobbágy család, részben várföldön, részben szabad szerzeményen. Volt azonban szerzett birtoka a Bur pataktól keletre is. Egy 1311 máj. 4.-én kelt oklevél (II.) ugyanis arról tájékoztat, hogy Borfői Lőrinc, talán Mikos fia vagy fivére, Noak Kristóf fiaitól vásárolta korábban a Bogát-Százd nevű földet s azt most fiai: Lőrinc, István, Tamás és Ugrin 8 márkáért örökáron eladják Iborfia Istvánnak és Herebordfia Andrásnak. A nemesi földet módos várjobbágy vásárolta és valószínűleg könnyebb osztály kedvéért adták tovább fiai, de azzal a szigorú kötelezettséggel, hogy igénypör esetén is biz-

¹ Erdélyi: A tizenkét legkritikusabb kérdés. 150. l.

² Bél: Notitia IV. 719. l. Magyar Stat. közlemények. 42. k. 1912. 110. l. Állítólag Körmeny Arnold, a körmőci aranybányák egykori bérlejtjének kincseit rejtja a föld Kálnaborfőn.

tosítják azt az új vevők számára, különben 16 márkával kell őket kártalanítaniok. Telekkönyv nem lévén, a birtok esetleges megterhelése vagy másfelől emelhető jogigénnyel szemben így védekeztek Iborfia István és Herbordfia András. A vételösszeg nagyságából mintegy 3 ekeföldre, 450 királyi = 630 kat. holdra tehetjük a vásárolt birtokot.¹

Iborfia István jó embere lehetett a családnak, mert egy negyed század múlva Borfői Lőrinc és fivérének közös megegyezéssel felkért tanuja egy borfői birtokosztály alkalmával. Nem rajta és nemesi társain múlt, hogy az osztály nem sikerült. Tegzes István fiai valószínűleg nem tartották igazságosnak a Lőrinc által kimódolt osztályt s elmaradásukkal akarták nagybátyjukat igazságosabb megoldásra kényszeríteni. Borfői Lőrinc tiltakozása üres szó maradhatott, mert a lábon álló termés — május hóban kelt az oklevél (VII. okt.) — úgy is gyors megoldást sürgetett. Borfői Lőrinc bizonyára nem kockáztatta meg, hogy osztály hiján elessék a tizedtől.

Borfői Lőrincék ingatlana benyúlt Nádasd és Litas határába s emiatt határpör keletkezett egyfelől Borfői Tegzes István fiai, másfelől Móthfia Lukács, Litasi Miklós és Szádor fiai között, amiből párbaj (duellum) származott. De a fogadott bajvívók mérkőzése alapján se tudták eldönteni, hogy melyik a biztos határvonal. Végre 1342-ben Esztergomban léptek egyességre a pörös atyafiak, „proximi” és oklevélbe foglalva pontosan megállapították Dalmadtól kiindulva a határt (IX. okl.) Az egyességet a hatalombajban való elbukás terhe alatt kötötték meg.

A PERDÖNTŐ PÁRBAJ ÉS A HATALOMBAJ.²

Az európai középkorban a párbaj a próbákhoz hasonlóan a perbeli bizonyítás eszköze volt, s a tűz és vízpróbák megszűnte után a XIV. és XV. századokban az istenítéletnek hazánkban egyedül élő formája.

A bíró bajvívást önhatalmúlag is ítéltethet, sőt nagyobb bűnesetekben tartozott is azt elrendelni. Az Anjou-kor után azonban

¹ „1244-ben Petrina, zalai várjobbágy 5 ekealja, — tehát körülbelül 600 kis hold — földet ad el 12 márkáért.” Holub. im. 49. l. Hóman: Magyar pénztörténet. 501. köv. l. Werbőczy törvénykönyve szerint egy kir. mértékű ekeföld 3 márka (gira). Werbőczy: i. m. 161. l.

² Hajnik: A magyar bírósági szervezet és perjog. 259. l.

a felek közös akaratával történik a bajvívás megítélése. A bajvívást kihívás előzte meg. A bíró határozott aziránt, hogy a felek személyesen avagy bajnokok útján vívjanak-e. Személyes bajvívásra csak súlyos bűnesetekben kötelezte a feleket; rendszerint azonban a peres felek bajnokok útján vívtak, akiknek meghatározott díjat kellett ezért fizetniük.

A gyalog bajvívást botokkal kellett megharcolni, a lovast lóháton, vitézi fegyverzettel. A „baj“-nak a bíró által kitűzött időben és helyen kellett végbemennie. A jelenlévő bíró állapította meg a mérkőzés befejezését s ugyancsak ő jelentette ki az ügy kedvező vagy kedvezőtlen kimenetelét.

A bajvívásnak perdöntő ereje volt. Az abban elbukott ügyét végleg elvesztette, mint jelen esetben a Tegzesfiak.

A „baj“ intézménye Európaszerte szokásban volt, bármennyire ellenezte is azt az Egyház.

Hazánkban Mátyás király az 1486 dec. 18. t.-c.-ben tiltja el a baj alkalmazását a hatalmaskodás és birtokperек dolgában véglegesen, kivéve az olyan eseteket, amelyekre nézve hiányzott minden bizonyíték. De ekkor sem a törvényszék, hanem az illetékes királyi lovagi kúria elé utalták a pert.¹

A párviadalban a Tegzesfiak alul maradtak, mert 1342 okt. 1.-én Esztergomban találjuk őket, ahol a johannita keresztesek állítanak ki számukra oklevelet. Az egyességlevél szerint a peres felek békéltető férfiak, „proborum virorum nobilium“ jelenlétében meg egyeznek aképen, hogy a Tegzesfiak visszaszabocsátják Nádasd birtokát Móthfia Lukácsnak s a Litas és Nádasd közötti határjelzőkről sem vitáznak többet a két Litasi Istvánnal. Az egyességet a hatalombajban való elbukás terhe alatt kötötték meg.²

Hatalombajban való elbukásnak, vagy, mint röviden mondani szokták, hatalombajnak (succubitus duelli facti potentialis) terhe alatt a XIV. és XV. századokban gyakran kötöttek szerződéseket vagy vetették magukat alá fogott bírák ítéletének, aminek meg-

¹ Corpus Juris Hungarici. 421. 1.

² Itt: „Insuper dicte partes ad hoc coram nobis se obligaverunt, quod si qua (!) partium in presenti ordinatione non stare in succubitu duelli facti potentialis convinceretur“ (IX. okl.) Hajnik: A magyar bírósági szervezet és perjog 274. 1.

szegése a nagyobb hatalmaskodásban való egyszerű elmarasztalást vonta maga után.

Borfő határában azonban a Tegzesfiak tovább hatalmaskodnak. Unokafivéreik, a Lőrincfiak a vármegye elé viszik panaszukat és 1342 dec. 2.-án kiszáll egy szolgabíró Borfőre, amelynek határában egybegyűlnek a peres felek, egyfelől Borfői Lőrinc fiai: István, Jakab és Mihály, másfelől Borfői Tegzes István fiai: Tamás, Micsk, Beke és Zomor.

A tárgyalás vége az lett, hogy a Lőrincfiak eltiltják a Tegzesfiakat a borfői birtok használatától, kivéve az ország ajándékát (*excepto numere regni*),¹ amely nyilvánvalóan különbözött az egyes családtagok kir. adománybirtokaitól. Ilyen volt a szabad rendelkezéssel adományozott descensus jogú föld is, mely a Szent korona elidegeníthetetlen nemesi földjeitől eltérően olyan, mintha a honfoglaláskor szerezték volna.

Ebből az eltiltásból valószínűleg további viszály származhatott, mert néhány esztendő multán a Lőrincfiak agyonverték Tegzes István fiát, Micsket. A gyilkosság megyeszék elé került és a tettesek a fejaváltság tárgyában kénytelenek voltak Garamszentbenedeken megállapodást kötni a megöltnek fivéreivel. Eszerint a Lőrincfiak 22 budai ezüst márkát fizetnek Tegzes István fiainak, azonfelül átengedik nekik a Kapcsad és Monyoród közötti birtokrészt, melyet osztályon éppen a Tegzesfiaktól kaptak. A határidő elérkeztével Micsk homágiumát az esztergomi káptalan előtt ki is fizették.

A HOMAGIUM.

Homágiumon vagy fejaváltságon azt az összeget értették, melyet — mindaddig, míg a vérdíj intézményét az 1853 máj. 1. kelt igazságügymin. rendelet el nem törölte — a gyilkos a sértett rokonainak fizetett, hogy tettéért se őt, se rokonait ne üldözzék.

Idők folyamán vita tárgya lett, hogy a homágium voltaképpen kinek a fejaváltsága, azé-e, akit meggyilkoltak vagy pedig a gyilkosé. A vitát mindenkor a törvénynek szabatos magyarázata dönti el. Hiszen Szt. István törvénye világosan megmondja, hogy a szabad ember a tolvaj szolga orrát és fülét 5—5 penzával, s szabad ember megöléséért fejét 110 penzával válthatja meg (egy penza = 30 dénár = 1 tinóval).

Werbőczy tisztázza a kérdést, mikor határozottan kimondja,

¹ X. ökl. Du Cange: Glossarium. IV. k. 1101. l.

hogy a homagiumon nem a megölt ember vérdíját kell értenünk, hanem a gyilkosnak a saját fejét kell megváltania. De csak abban az esetben, ha a bíró vagy az ellenfél kezéből megmenekül. „Mert ha személyében megfoghatják és a gyilkosságot szántszándékkal követte el: akkor a gyilkos nem homagiumán marad, hanem fejét kell vesztenie.“¹

A fejjátság mennyiségét társadalmi osztályok szerint törvény szabta meg; mégpedig a paraszt fejjátságát 10, a köznemesét 50 és a főnemesét 100 márkában határozza meg II. Ulászló az 1495 19. t.-c.-ben és az 1514 38. t.-c.-ben.²

Megjegyezzük, hogy a törvényben megállapított összeget nem kellett a gyilkosnak föltétlenül megfizetnie, mert a törvény a fizetendő összeg legfelső határát jelölte meg. Ennek a teljes összegnek kifizetése a gyakorlatban ritkán fordul elő, mert a gyilkos rendszerint kisebb összegben egyezett meg a sértett rokonaival.

Ezzel megmagyarázhatjuk, hogy az okleveleinkben előforduló homagium nem éri el a köznemesnek megszabott 50 márka összeget.

Legjobban megközelíti Borfői Mihály 40 márka homagiuma, amelyet Bory László megöléséért fizetett. Ebben az esetben a megöltnek társadalmi helyzete is számított, mert Borfői Mihály nem volt nemes, Bory László pedig „*probus et vir nobilis*“.

Legkevesebbet — 22 márkát — fizetnek a Lőrincfiak unokafivérük, Micsk haláláért, amely alacsonyabb társadalmi helyzetükre utal, hiszen a gyilkosság a Borfőiek nemesítése előtt 10 évvel történt.

A kettő között a középarányt Bory Pethőnek Tegzes István haláláért fizetendő 25 márka mintegy 1250 pengő fejjátsága képezi, amely a székely köznemes homagiumával egyenlő.

A Lőrincfiak becsületén azonban Micsk megölése miatt nagyobb csorba nem esett, mert a perbeli egység után tíz évvel a legidősebb Lőrincfit, Borfői Istvánt méltónak tartják, hogy a garamszentbenedeki konvent perében Miklós apáttal és Bory Jánossal eskü alatt valljon. Azt pedig tudjuk, hogy az akkori jogszokásban nem mindenki lehetett tanu. A tanui szerepre általában jó hírnév, vagyon, megfelelő életkor képesítettek. Eszerint Borfői Istvánnak tekintélyes embernek kellett lennie.

¹ Werbőczy: i. m. 286—7. l.

² Erdélyi: A magyar lovagkor. 138. l.

AZ ÖZVEGYI ÖRÖKSÉG.

Lőrincfia István halála után ingatlana az országos szokás szerint Mihály és Miklós nevű testvéreire szállott, de özvegyét sem lehetett üres kézzel világgá bocsátani. A középkori hazai törvény gondoskodik az özvegyen maradt feleség örökségéről is. Kimondja ugyanis, hogy „az özvegyet addig, míg özvegysége idejét tölti, éppen azon a jogon és módon, amint az elhalt atyafi életében volt, élelemmel, ruházattal és a megélhetésre minden szükségessel a fekvő jószágok erejéhez képest, nevelni, ellátni, eltartani“ kell, ezenfelül pedig hitbérét és jegyajándékát is ki kell adni.¹

István özvegye kereste is hitbérét (dos) és jegyajándékát (res paraphernales) sógorain. Az oklevél nem árulja el, hogy mekkora összegről, pénzhitberről vagy ingatlanról van-e szó? Minthogy azonban nem hivatkozhatik írásbeli szerződésre, bizonyára a dos legitima, a törvényes hitbér esetével állunk szemben.

A hitbér a törvényesen férjhezment nőnek díja, — biztosíték a férj elhalálozása esetére, — amelyet a férjnek fekvő jószágaiból és birtokjogaiból állásának megfelelően, házassági köteleességük fejében szokás adni.²

Az ingatlan hitbért nem földben fizették ki. Az 1291. 20. t.-c. az ősiség és fiágiság védelmében úgy szabályozza a házassági vagyonjog hitbéri vonatkozásait, hogy a hitbér fejében járó nemesi ingatlant a fiági örökösöknek pénzben kell megváltaniok, „redimet eas secundum extimationem iustam regni nostri consuetam.“³

A hitbér nagyságát a rang és vagyoni adottság szabta meg. Ha a férj báró, akkor az asszony 100 girát, ha pedig kisebb mág-nás vagy nemes és ötven vagy több népes jobbágytelke volt, özvegye 50 girát kap hitbérül, minden girát négy magyar forinttal vagy négyszáz dénárral számolva.⁴

A gira a márkának XV—XVII. századbeli olaszos elnevezése. A XV. század előtt kivétel nélkül márka szerepel. Tehát Machk asszony ötven márkát, azaz 200 forintot kap hitbérül. Azt azonban az adatok hiánya miatt nem tudjuk megállapítani, hogy ebből

¹ Werbőczy i. m. 108. l.

² Werbőczy : i. m. 129. l.

³ Kovachich: Sylloge I. 25. l.

⁴ Werbőczy: i m. 129. l.

mennyit kap készpénzben és mennyit ingóságban, az akkori szokás szerint lábasjóságban.

Minthogy Machk asszony nem engedte el az országos szokás-jog alapján őt megillető hitbért, sem a férjétől, sem atyjától nyert jegyajándékot, a sógoroknak pénzben vagy ingóságban kellett kiadniok az özvegyet megillető vagyonrészt. Machk asszony 1359 jún. 17.-én a Szentháromság vasárnapját követő hétfőn megjelenik az ipolysági konvent előtt s kijelenti, hogy jogos követelése dolgában Mihály és Miklós nevű sógorai „omnimodam satisfactionem fecissent et impendissent“ azaz teljes kielégítést nyújtottak.

Az ipolysági konvent patense viszont Lőrincfia Mihály és Miklós, a sógorok kezében biztosíték volt arra nézve, hogy az özvegy vagy jogutódai sem a hitbért, sem a jegyajándékot nem kereshetik többé rajtuk.¹

Annak a birtoknak a képe, mely a Bory és Borfői családok kezén volt s lassan összekerült, az oklevelek tanúsága szerint szántókból, legelőkből, erdőkből és ritkás berkekből áll. (I., X. okl.) Van rajta sarjutölgyes „vepres quercuum“ (I. okl.), van délfelé egy magános tölgy is (I. okl.), mely határjelzőnek is szolgál. A határjelzők egyébként valószínűleg földhányások voltak, különben nem keveredtek volna olyan élénk pörbe a Borfőiek a Móth, meg a Litasi családdal. (IX. okl.) Vizi malomról, szárazmalomról nem esik szó az első oklevelekben. A jobbágytelkek számát soha egy emlék fel nem sorolja s csak hozzátvetőlegesen lehet rájuk következtetni a birtok nagyságából.

¹ Illés: A magyar házassági vagyonyjog stb. 24. köv. I.

ÚJ FÖLDESURAK, KÉSŐ ÖRÖKÖSÖK.

A Borfőiekkel összeolvadt Bory család nem válik meg könnyen a százados birtoktól s hol fiúsított leányágon óhajtja megtartani az ingatlant (XIV. okl.), hol a leányág fiúsítása ellen küzd, hogy magyar szokásjog szerint a nemzetség fiútagjai örököljék a család ősi birtokát (XVIII. okl.). Sorsukat azonban még így sem kerülhetik el. Egy-egy ág pusztulásával új igénylők jelentkeznek a Bur patak mentén s 1564-ben már azt olvassuk, hogy Borfői Mihály, Beke és János halála s magvaszakadása után Bori és Borfő határában bírt örökségüket, 12 jobbágytelket vagyis 360 kisholdat Sipeki István és János nyerik el Oláh Miklós kir. helytartótól. Az új adománylevél már nemcsak szántóföldekről, szőlőkről és patakokról intézkedik, hanem halastavakról és malmokról is, amelyekről a középkoriak hallgatnak. Alig hihető azonban, hogy a 300—400 holdas birtokon annyi minden lett volna. Az oklevél kiállítója Pozsonyból nem járt utána, hogy miféle „pertinentiája“ van a kis bori birtoknak, hanem lemásolta a formulálás könyvből egy nagyobb birtok összes velejáróit.

A fenti Boryak magvaszakadása nem jelenti az egész család vesztét. Maradt még más ágon Bory bőven, hiszen 1568-ban Miksa egyszerre négy Borynak: Kristóf, Mátyás, Ferenc és Mihálynak adományozza a magszakadás miatt a koronára háramlott Kisdarab nevű pusztát. Amint egykor Nagy Lajos azt hirdette Bori birtokrészéről, hogy magszakadás miatt „iuxta approbatam regni nostri legem manibus nostris devoluta“ az ország élő jogszokása, szentesített törvénye értelmében a királyra háramlik vissza a nemesi birtok. (XVII. okl.) Habsburg Miksa is úgy tudja, hogy a magszakadás miatt gazdátlanná vált nemesi birtok a koronára háramlik vissza s a király azt — az ország ősi és jóváhagyott törvénye értelmében szabadon adományozhatja. (XIX., XX. okl.)

Amint a csehverő Mártonfia Miklós nem mondhatja magának Bori egész határát, hanem várjobbágyokkal és nemes urakkal osztott rajta, úgy tart ezen részbirtoklás a XVI. században is, amikor a Sipekyek tűnnek fel birtokosul (XIX. okl.), majd azt olvashatjuk, hogy Horhy Bertalan birtokol egy nemesi telket Bori

határában, amit pénzsűkében Nagy Mihályné Bory Erzsébet 12 forintért vesz zálogba. Közben a Bory lány is megszorulhatott vagy nem találta biztonságosnak a török zaklatta földnek hozamát — akkor még 1590 nyarát írták — és maga is tovább adta a zálogbirtokot 12 forintért, kb. 156 pengőért, Bory Demjénnek. Amint egykor Bory Pethő kikötötte, hogy, ha vissza nem adják terminusra a zálogpénzt, később csak a kétszeresséért bocsájtja vissza a zálogban bírt ekeföldet, (IV. okl.) késői ivadéka, Bory Erzsébet is úgy biztosítja a föld visszaszármazását, hogy huzavona esetére 100 forintnyi összeget, kb. 1300 pengőt ítéllet meg Bory Demjén terhére a megyeszékhelyen, mint birtokpörben illetékes hatósággal. A száz forint fele az alispánt illetné meg, fele a jogigénylő Bory Erzsébetet. (XXIII. okl.)

A záloglevél azonban határozottan intézkedik aziránt, hogy visszabocsátáskor Bory Demjénnek a birtokba történt befektetései megbecsültesse és méltányos áron kárpótoltassanak. Erre még a XIV. századbeli Boryak nem gondolnak zálogbirtokaiknál. Reahagyják a befektetés terhet és hasznát a birtokművelő jobbágyra. Bory Demjén figyelme a XVI. sz. végén kiterjed a befektetés kockázatára is.

Nagy Mihályné Bory Erzsébet asszony két év múlva újra szabadulni akart egy veszélyes zónában levő ingatlanától. Volt egy szőlleje Borfőn, amit néha a palánki török dézsmált meg, mint egyebütt a széles határt. 1592 tavaszán, mikor a jobbágytság az első szőlőmunkához kezdett, eladta szőllejét 50 magyar forintért, kb. 650 pengőért Bory Lőrincnek s vállalkozott arra, hogy más oldalról eredő zaklatás esetén Bory Lőrinc örökjogát biztosítja. (XXV. okl.)

Az ötven magyar forint is, mint a fenti 12, jó körmöci arany volt, aminek becsülete már az Anjouk korában megvolt s időjárával nem hogy megfogyatkozott volna, csak öregedett.

Nagy Mihályné 1592-ben Bory Lőrincsel még forintban szerződik, de Bory György 1667-ben már tallérban egyezkedik a szajoliakkal. Amióta a csehországi Joachimsthal ezüstbányái mellett kiverték az első „Thaler“-t, tallért, azóta lassan bejut az a magyar korona területére is. Eredetileg egy volt az értéke a német rénes (Rhenus, rajnai) forinttal vagy 60 ezüst krajcárral (Kreuzer — keresztes dénár), ami csak 80 magyar dénárt ért meg. Egy tal-

lér eszerint $1/5$ -ével kisebb értékű volt a 100 dénáros körmőci magyar forintnál. I. Lipót azután a tallér értékét 90 krajcára $1\frac{1}{2}$ rénes forintra növeli. A Bory György szerződésében említett 600 tallér tehát 900 rénes forintot, 720 körmőci aranyat (9360 pengőt) ért.¹

¹ Ereky: Mérték-, Súly- és Pénzisme. 107. l.

VITÉZLŐ ŐSÖK.

Katonai vonatkozásban a Bory család életében alapvető a birtokszerző ős, Mártonfia Miklós harctéri érdeme. A Borfőiek közül kifejezetten a Zsigmond hadjáratában dicsőséget szerzett János, — később valkói alispánról tudjuk, hogy fegyverbe szállott. Mond azonban valamit a sokat pörlekedő Bory Miklósnak Helmes, sisakos és Borfői Istvánnak Tegzes ragadványneve is. Páncélos lovas vitéz mindkettő, akik valószínűleg a megyeispán kardja alatt szállottak hadba.

Miért hívják csak Miklóst helmesnek, sisakosnak, bátyját pedig „Sós“ Péternek, s vajon Borfői Lőrinc fiai közül miért csak István a tegzes? A két katonai ragadvány név, mely egyébként országzságszerte ismerős, ¹ inkább problémákat vet föl, mint hogy világosságot derítsen.

A XVI. és XVII. század két Bory Mihálya sem közönséges végbeli vitéz, aki csak zsoldkiáltásra jelentkezik. Az egyik nevével kapcsolatban majdnem fellángolt egy új török háború, a másiknak kritikus napokban helyén volt a szíve. Bár maradt volna vitéz korponai kapitánynak s ne került volna a veszedelmes Széchy Máriának sodrába. E Mihály s a késői Pál azok, akik árnyat vetnek a Bory névre. A többi helyt állott. Hordozta a nemzeti életet népes családaiiban. Az oklevelek szűkszavú tanúsága szerint préda nem volt, inkább vagyonhalmozó. Bory Judit még a család férfitagjain is túltett, csakhogy rangot tarthasson. Közjogi méltóságot közülük egy sem nyert, az alispán, főjegyző, szolgabíró, megyei esküdt és királyi ember tisztjét azonban a család akárhány tagja viselte. Bory István pedig a XVII. sz. derekán az aransarkantyus vitéz ritka címével dicsekedett.

A MAGYAR ARANSARKANTYÜS REND.

Az aransarkantyüs rend történetét gr. Cziráky Antal 1792-ben megjelent műve ismerteti. ² Minthogy I. Ferenc budai koronázása alkalmával őt is aransarkantyüs vitézzé avatta, a királyi

¹ Szamota—Zolnai: Magyar oklevélszótár. 369., 969.

² Cziráky: De ordine equitum auratorum Hungariae exercitatio.

kegy arra készítette a főrangú urat, hogy a rend alapítója és története iránt érdeklődjék s arról írjon.

Bár kutatásai végleges, határozott eredményt nem tartalmaznak, analógiákból merített következtetéseket nyújt. Minthogy minden uralkodónak joga van lovagrendet alapítani, az aransarkantyús rendet is valamelyik királyunk alapította. Azonban a királyi alapító és a rend eredete ismeretlenek. Felfogása szerint feltehető, hogy az aransarkantyús rend azonos a régi Szent György renddel. Mivel sarkantyút az összes lovagok hordtak — úgy látszik — a többiekől való megkülönböztetésül a Szent György lovagok aransarkantyút viseltek. Később feledésbe ment Szent György neve s csak az aransarkantyú maradt meg.

Ha ez a következtetés helyes, akkor ennek alapján a rend eredetét is tisztázni tudjuk. Magyarországon ugyanis az első lovagrendet 1326-ban I. Károly alapította. Ez a Szent György lovagrend, melynek célja a merényletekkel fenyegetett király védelme volt. A rend 50 tagból állott, akik kötelesek az ünnepélyeken a király személye körül megjelenni.¹ 1387-ben Zsigmond koronázása alkalmával lovaggá üti Barbo Pantaleon velencei követet. Cziráký ebből joggal következtetett arra, hogy a XIV. sz. végén volt valami sajátos magyar lovagrend s minthogy idegen követet tisztelt meg vele a király, nem is lehetett kisbecsű. Ez azonban még a Szent György rend volt. Zsigmond azután 1408-ban a Sárkányrendet szervezi meg a Szent György rend kiegészítésére. Tagjainak számát 24-ben szabta meg; címerük a sárkány, hátán a Szent György rend címere: Fehér mezőben piros kereszt. A királyi páron kívül 22 bárót vettek fel.² Albert 84-et, I. Ulászló szintén avatott többet.³

Megemlíti Cziráký azt is, hogy I. Ferdinánd császárrá koronázása alkalmával arany sarkantyús lovagot avatott. II. Lajos pedig 1522-ben Bárdy Istvánt, a török fölött aratott győzelem hírnökét ezüst hüvelyű karddal, sarkantyúval és arany nyaklánccal díszítette s az „aranyos lovagok” közé iktatta.

A lovaggá avatásra mindig csak érdemes személyek kerül-

¹ Erdélyi: Magyar történelem új rendszerben. 57. l.

² Erdélyi: u. o. 71. l.

³ Kerékgyártó: Hazánk évlapjai. 258—268. l.

hettek. Az eljárás a következő volt: a koronázás előtt a nádor által beterjesztett magyar nemesek közül jelöl néhányat a király. A koronázás napján Szent István kardjával a nádor és kir. kancellár által felváltva megnevezetteket, akik ballábbal térdet hajtanak, jobb vállukon háromszor megüti.

Később az arany-sarkantyúsoknak nincs külön jelvényük, de ha a Szt. György rendével egyezik, akkor cimerük fehér mezőben piros kereszt. Egyéb díszre Bárdi István köszönő leveléből lehet következtetni, u. m. ezüsthüvelyű kardra, arany-sarkantyúra és nyakláncra.

Ilyen díszet nyert 1618-ban Bory István is.

A BORI ÉS BORFŐI BORY CSALÁD CIMERE.

A BORI ÉS BORFŐI BORY CSALÁD CÍMERE.

A címer eredetileg a hadcsapat vezérének sisakormán levő jel, mely a csapat megannyi vitézének pajzsát is díszítette; egyúttal pedig a hadcsapat közös urát, a nagyságos urat, a bárót jelezte. A csata hevében elszórt vitézeknek a vezérő úr címerszíneivel készült zászló mutatta a tömörülés helyét.

A Boryak és Borfőiek századokon át nemesek voltak ugyan már, de a török hódoltság koráig — tudunkkal — címer nélkül szűkölködtek. IV. László 1275. évi adománylevelében szó sincs, nem is lehet, még cimerről; Nagy Lajos pedig Borfői Jánost igazi nemessé teszi ugyan, de címert nem adományoz neki.

Köznemesek lévén, mint annyi tizezernek a középkori Magyarországon, nekik se volt címerre szükségük¹; s nem is csorbult emiatt nemesi mivoltuk, amint a XVI. sz. elején a nagy Werbőczy mondotta: „A címer, amelyet a fejedelem valakinek ad, a nemességnak nem szükséges kelléke, hanem csak ékessége.“ (I. r. 6. c.)²

Annak pedig semmi nyoma nincs, hogy középkori okleveleken jelvényes pecsétet használtak volna, amint az 1435. évi törvény II. c. 4. § értelmében számos hivatali nemes tette a megyeszék kibocsátotta okleveleken.

A végbeli vitézek rendjén levő későbbi nemesség azonban már inkább számon tartotta a címer-diszét. Talán a hivalkodó német tisztek miatt, talán a többi vitézzel szemben, hiszen Zsigmond s főleg a Habsburgok uralma óta elszaporodott az armalista nemes. Illő volt azért, hogy az Árpádkorban gyökerező Boryak se nélkülözzék a nemes ember ékességét. Hogy önmaguk vették-e fel címerüket avagy a királyok tisztelték-e meg a török csatamezőkön forgó Boryakat címerrel, nem lehet eldönteni. Míg a nyitravármegyei Boryakról tudjuk, hogy Rudolftól nyertek címert s míg a

¹ Áldássy: Címertan 38. köv. I.

² Werbőczy: 42. I. Bár az 1486. évi Decr. VI. art. IX. §. 3. előírja a szolgabírák számára a címeres pecsétet, kérdés, hogy a Boryak mennyiben fogadták meg a törvény intézkedését s nem elégedtek-e meg a sigillum cognoscibilével, a jelvényes pecséttel? Corp. Juris Hung. I. 237. I.

bereg-vármegyeiekről meg van írva, hogy III. Ferdinánd adta címerüket,¹ a Királyi Könyvek feltűnően hallgatnak a bori és borfői Boryaknak adományozott címerről. Pedig ők is használták egy olyan címet, mely nyilvánvalóan újkori, 1600 körül festett.

Siebmacher's: Wappenbuch IV. B. 15. Abt. 76, I, majd Magyarország címeres könyve 133. t. színesen közli azt a címerképet, melyet Nagy Iván II. k. 175. l. már rajzban ismertetett. Velük nagyjában megegyezik az a festett címer, mely az 1823-ban elköl-tözött Bory József táblabíró ravatala felett függhetett.²

A bori és borfői Bory címer a következő: A pajzs csücskös talpú, egyenesen áll. A pajzsmezőben jobbraforduló, levágott, ezüstpáncélos kar könyököl. Markában aranymarkolatú, végén hajlott, ezüst pengét tart. A penge bajuszos, kontyos, vértől csepegő török fejet szúr át. A penge fölött pedig ezüst holdarc, alatta hatágú aranyos csillag ragyog. A pajzsra jobbraforduló, válligérő, ezüstmázás, arany- és ezüstpántos, nyílt sisakrostély támaszkodik. A nyakék: aranyláncon érem. A sisakdisz: háromágú, arany sisakkoronára könyöklő páncélos kar, a címerkép mása. A sisaktakaró: kék-arany, vörös-ezüst.

A csücskös talpú pajzs, a nyakék, a jobbraforduló kar és sisak mutatják, hogy újkori címerrel van dolgunk. A XIII. sz. közepéig ugyanis a pajzs háromszögű, a XIII. sz. közepétől a XIV. sz. végéig kerek talpú, azután tárcsaformájú. A csücskös talpú pajzs már újkori forma, mint újkori a nyakék is, amely csak a XVI. sz. végén tűnik fel először. A kar és a sisak jobbrafordulása is azt mutatja, hogy a késői címerfestő már nincs tekintettel a címet és privilegiálist adományozó király nevére, amit a középkori címerfestő figyelembe vett s akkor a címeralak a királyi névnek hátat nem fordított.³

A törökfej, a hold és csillag arról tanuskodnak, hogy a bori és borfői Boryak egyike érdemeket szerzett a török háborúban. Bory Mihály bakabányai hadnagy ezen a címen bőven rászolgált nemességének ékességére, de rászolgált a tatárúzó korponai főkapitány is. Róla tudjuk, hogy atyjával és öccsével együtt Borfőre

¹ Kempelen: Magyar nemes családok. II. 387. l. Siebmacher's Wappenbuch IV. B. 15. Abt. 76. l.

² Péchy Márta úrnő tulajdonában.

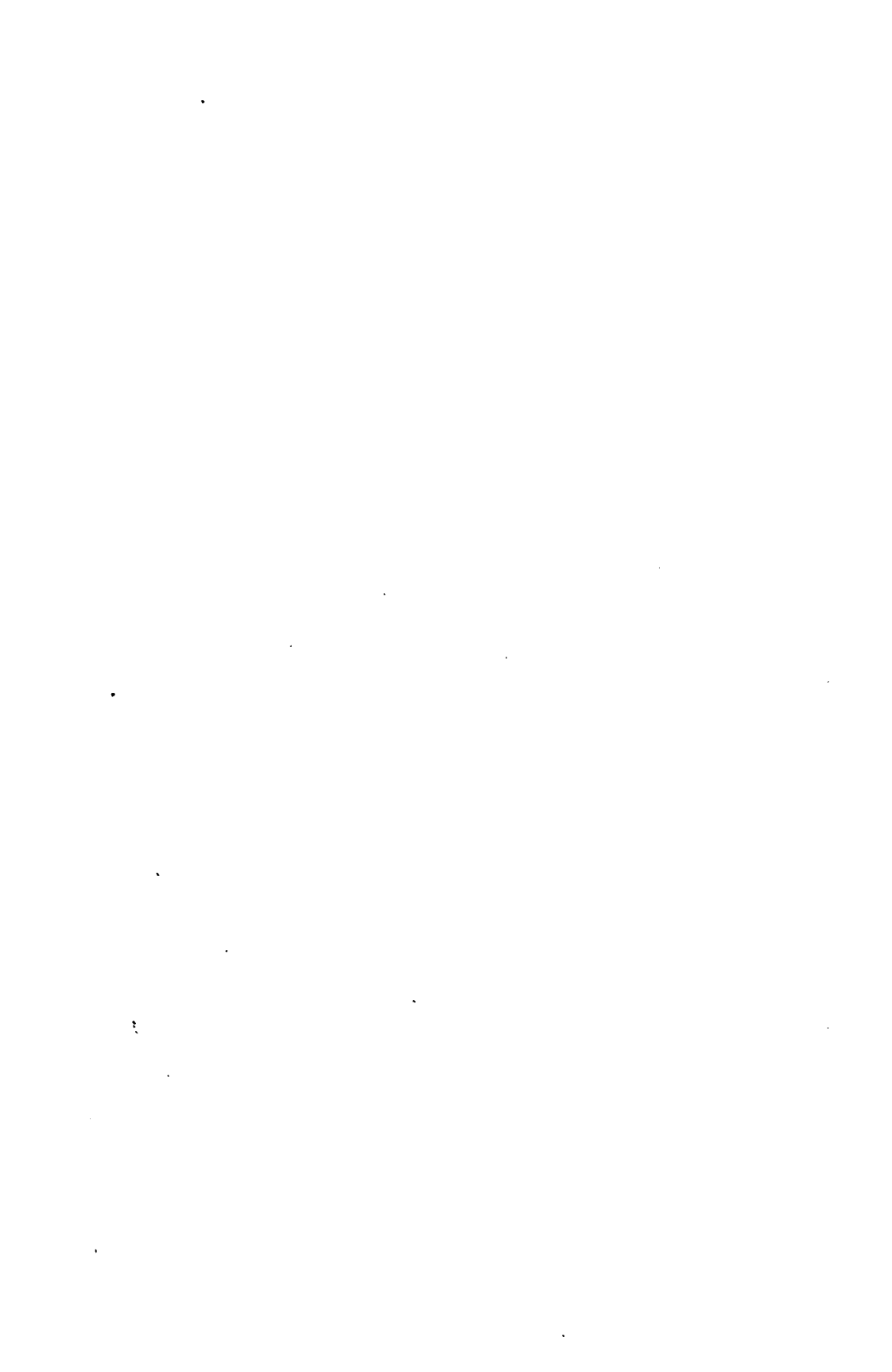
³ Áldássy: i. m. 10. köv. l.

adományt nyer. Talán az adományon kívül akkor jutott címerhez is. Eldönteni részletes címerösszehasonlítás és írott kútfők nélkül alig lehet a problémát. Annyi kétségtelen, hogy a címer nem korábbi a XVI. sz. végénél s nem későbbi a XVII. sz. harmadik negyedénél.

E címer használata biztosan kimutatható a bori és borfői Boryaknál. Heves vm. levéltára például megőrizte Bory József „de eadem et Borfő” 1777-ben használt címeres pecsétjét. (No. 2077), valamint Bory János László 1841-ben kelt aláírása melletti pecsétjét (1842 No. 37.) Mindkettőn tisztán látható a levágott török fejet tartó kar.¹

Ezt a címert festették meg Bory József tarnóczi temetésére s ezt a címert közlik a címeres könyvek is. Siebmacher's Supplementband 25.1. figyelmeztet azonban arra, hogy címerváltozatok is vannak. Bory Gáspár 1628. és Bory János 1728. évi pecsétjén a török nyakát nyíl fúrja át. Az utóbbin azonfelül a páncélos kar lombkoszorúra könyököl.

¹ Orosz: i. m. 343. és Heves vármegye főlevéltárosának szives közlése alapján.

A BORY LEVÉLTÁR.

THE GREAT WALL

A BORY LEVÉLTÁR SORSA.

1357 nyarán megjelentek Garamszentbenedeken Borfői István fiai: Tamás és Beke s kijelentették abbeli közös elhatározásukat, hogy családi okleveleiket letétként a konvent levéltárában helyezik el. (XII. okl.)

Abban az oklevélben, melyet az átadás tényéről állított ki a bencés hiteleshely, külsőségei szerint is fel van sorolva a letétbe helyezett 20 oklevél: öt közülük privilegiális,¹ 11 patens² és a többi négy zárt oklevél,³ ahogy a Sembery család levéltárában megőrzött emlék felsorolja.

További sorsukról mit sem tudunk. Csak annyi biztos, hogy 1358-ban Nagy Lajos nemesi oklevéllel ajándékozza meg a Borfői családot, majd birtokpercek, testvéri viszályok, hadi érdemek szerzése címén gyarapszik a Borfői s a vele összeolvadt, régebben nemes Bory család levelestára.

Az elsőt még az Árpádok korában nyerte a nemzetség vitézlő alapítója, az utolsók a török hódoltság végeztével jutottak a Boryak kezébe.

Idegennek ritkán nyílt alkalma a család archivumába betekintenie. 1784—1800 között kiadósan használta ugyan azt Nyizsnyánszky Menyhért (1747—1813) korponai plébános „Historia rerum Carponensium ab exordio usque a. 1800.” c. kéziratos művében, mely több, azóta már elveszett darabot mentett meg.⁴ Nagy Iván azonban a múlt század hatvanas éveiben panaszt tesz, hogy nem juthatott hozzá a Boryak okleveleihez.

A család vezérlő ágának utolsó sarja, Bory Béla őrizte 1918-ig bánházai kúriájában a család multjának emlékeit s egy-egy kutatónak betekintést is engedett azokba.

Fogadott leánya, Péchy Márta úrnő levele arról értesít bennünket, hogy Bory Béla családi archivumában, „gyönyörű nagy, pe-

¹ Függetlenes örökjogú oklevél.

² Kívül rányomott pecsétetes oklevél, mely ideiglenes intézkedést tartalmaz.

³ Olyan ideiglenes érvényű oklevél, amelyet összehajtogatnak, s kívül pecséttel leragasztottak.

⁴ Matunák: Korpona várkapitányai. 4. köv. I. A kéziratot ma nehezen megközelíthető helyen, Korpona levéltárában őrzik.

csétes pergamenteket, kisebb-nagyobb, állítólag árpádkori írásokat, mint féltett kincset őrzött és azoktól életében megválni nem akart.“

1918 őszén, a Károlyi forradalom alatt Bory Béla bánházai kúriáját is feldúlták, mindenből kifosztották. Martalékul esett az archivum is értékes tartalmával.

Mikor azután a jogrend helyreállott, a „Nemzetőrség üldözése a fosztogatók éjjelenként az ablakokon át kezdték bedobálni az elhordott holmit és így került vissza, piszkosan, porosan, sárosan egy csomó írásféle is.

Az akkor már 79 éves öregúrnak annyira fájt az elszenvedett méltatlan sérelem, hogy át sem nézte a visszakerült írásokat, hanem visszahányatta őket a feltört ládába és többé senkinek sem volt szabad hozzájutni.“¹

Tizennégy év után került napvilágra az archivum tartalma, amikor Bory Béla okleveles hagyatékát Péchy Márta úrnő 1932 őszén Szegedre küldötte, ahol végleges elhelyezést a Városi Múzeumban nyer.

A megmentett oklevelek közül az első I. Károly korából, 1330-ból való, az utolsó 1692-ből. Az oklevelek nyilvántartásnak és számbavételnek nyomait mutatják. Megkülönböztethető egy XV. századbeli és két XVIII. századbeli számozás, valamint azt is elárulják a jegyzetek, hogy egyidőben az iratok fasciculusokba voltak kötve s a VII. fasciculus 4. darabja meg is maradt.

Az is látható, hogy, aki piros ceruzával számozta végig az okleveleket, nem talált már annyit, amennyi még a XIX. század elején a család kezén volt. E számozásból kitűnik, hogy a XVIII. században még 30-nál több oklevelet őrzött az archivum.

Még a XIX. század elején valamelyik gondos előd borító ívekbe rakta az okleveleket és megszámozta e borító íveket. A legmagasabb sorszám 31. Ebből látszik, hogy volt egy 1600-ból eredő levél is, amely a 21-es sorszámot viselte, de egyéb emléke nem maradt mint borítólapja.

A fosztogatás során elkallódott egy 1373 márc. 23.-án Budán keltezett oklevél, amelynek csak a XIX. századbeli pontos másolatát dobták vissza a fosztogatók.

A levéltár ma 22 darabot tartalmaz, melyből 10 a XIV. szá-

¹ Péchy Márta úrnő leveléből.

zadból, 12 pedig a XVI—XVII. századból való. Kettő azonban nem oklevél, más kettő pedig csak késői másolat.

Privilegium csak egy van köztük: a Borfőiek nemeslevele, a többi patens és zárt levél. A Garamszentbenedeken letétbe helyezett öt privilegium egyike sincs köztük, mert azok 1357 előtt keletkeztek, a ma meglevő pedig még csak 1358 dec. 11.-én kelt. Nem lehetetlen azonban, hogy a Garamszentbenedeken letétbe helyezett 11 patens egyike-másika itt van a Bory levéltárban. A hagyatéék VII. IX. és XI. oklevelei jöhetnek e tekintetben számításba.

A sági premontrei konventen kívül a garamszentbenedeki bencés, az esztergomi johannita keresztes konvent s káptalan adott ki az egyházi hiteleshelyek közül Bory okleveleket. Három a királyi kancelláriából, egy a nádorispántól, egy a kir. helytartótól, több pedig a megyeszéktől származik.

Két fejlődési fokon lép eléünk okleveleinkben a magyar vármegye: mint királyi vármegye, később mint önkormányzatú nemesi vármegye.

Az első oklevelek élén ott szerepel Dömötör, majd Márk ispán, később a Pécznembeli Orros Miklós mester, az Apponyiak őse,¹ a királyi vármegye ispánjaként s velük a négy nemesrendű választott szolgabíró. Utóbb a nagyhirű Morouchuk mester előtt emelik fel Borfői Lőrinc fiai tiltakozó szavukat.

Ez a királyi, majd önkormányzatú nemesi vármegye állapítja meg, mint a megyei igazságszolgáltatás elsőfokú törvényszéke nyelvbírságukat (VI. okl.), vérbírságukat (XI. okl.), ez utasítja őket bajvívásra is (IX. okl.) Kont Miklós nádor elnöklete alatt a balasagymartati nádori közgyűlés nemesei támogatták Borfői János ügyét.

A perfolyam a Bory oklevéltárban általában olyan, amilyennek Hajnik jogtörténeti munkájából ismerjük.² Ítélet nincs bizonyítás nélkül. Perbeli bizonyításul rendszerint oklevél szolgál. Beszerzésükre vagy bemutatásukra halasztást ad a megyeszék (IV. okl.). Szerepel a Boryak bizonyítási eljárásában a duellum, a bajvívás, fenyegetésképp a „succubitus duelli facti potentialis,” a hatalombaj is (IX. okl.). Arra többször van példa, hogy a per folyamán fogott bírák előtt (V. okl.) vagy azok nélkül lépnek egyességre,

¹ A Pécz nemzetség Apponyi ágának oklevelei. I. 61. stb. I.

² Hajnik Imre: A magyar bírósági szervezet és perjog.

még gyilkosság esetén is (XI. okl.), amivel természetesen elkerülük a tetemes perköltséget.

Századok múltán, a török hódoltság idején még mindig Hont vármegye széke elé viszi ügyét a Bory ivadék. A különbség az, hogy már nem az ispán elnököl a megyeszéken, hanem a Soós, Jákoffy,¹ Dobassy névre hallgató alispánok. S míg a középkor négy szolgabírája névtelenül húzódik meg a hártylevél soraiban, az újkoriak: Kürthy Mihály, Chery András önkezűk írásával örökölték meg jelenlétüket és nevüket.

Az 1444. évi X. t.-c. értelmében az újabbkori megyeszéken a judlium (judices nobilium), a szolgabírák mellett ott ülnek a iurati assessores, a megyei esküdtbírák is az ispán, majd később az alispán elnöklete alatt.² Borfői vonatkozásban csak egy örökös ispán, Oláh Miklós érsek szerepel, aki Esztergom vármegyének comes perpetuus, Hont megyének egyszerű comese, ispánja. (XIX. okl.).

Névtelenül marad a középkori okmány szerkesztője is, de a XVI. századbeli oklevelek szerkesztői: Ruttkay János, Soós János nem ismeretlenek előttünk.

Egyebünnen tudjuk,³ hogy a XIV. században az Ipoly jobb partján, Drégelypalánkkal szembenfekvő Hídvég a megyeszék helye, viszont a XVI. századbeliek pontosan megmondják gyűlésük székhelyét: Selmezbányát, Németit. A megyeszék gyűlésnapja túlnyomóan a szerda. Orros Miklós mester honti ispán 1329-ben Sz. Mihály quindenáján, október 13.-án kezdhette a törvénykezést és a rákövetkező szerdán hallgatta meg Bory Helmes Miklós faggató kérdését. (IV. okl.)

¹ Bartholomäides: Com. Gömör 185. 1. szerint rahói Jákoffy Ferenc 46 éves korában halt meg.

² „qui cum comite ac ipsis iudicibus nobilium et communitate querulantibus iudicium ministret et dent litteras oportunas.“ Kovachich: Sylloge I. 81—82. 1. Bár az 1492. évi 53. t.-c. eltörölte az esküdtek intézményét, később újból találkozunk vele. Corp. Jur. Hung. I. 268. 1.

³ Hont vármegye monographiája.

OKLEVÉLTÁR.

I.

1275 szept. 27.

IV. László király privilegialisa, melyben Mártonfia Miklósnak Bori határában a királyi várföldből birtokot adományoz.

Ladislavus, Dei gratia, Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Ramae, Seruiae, Galliciae, Lodomeriae, Cumaniae, Bulgariaeque Rex. Omnibus Christi fidelibus, praesentes litteras inspecturis, salutem in omnium Salvatore. Ad vniversorum notitiam harum serie volumus peruenire: quod cum Nicolaus, filius Martini, a primaevis pueritiae suae temporibus, primum Domino Belae, auo nostro, dein Domino Stephano, Patri nostro charissimo, inclytarum recordationum regibus Hungariae, Progenitoribus nostris, et demum post obitum ipsius charissimi Patris nostri, nobis totius regni gubernaculum adeptis, ex conspicuis actibus meruisset multipliciter complacere, diuersis clarens meritorum Virtutibus, quae longum esset propter sui multiplicitatem suo modo per singula enarrare; aliqua tamen de gestis ipsius ad memoriam futurorum, et informationem ceterorum praesentibus iussimus annotari. Primum siquidem cum Ottocarus, Boemorum Rex, noster capitalis inimicus, hostis publicus considerans nostrae aetatis annos teneros, inter cetera castra, in confiniis regni nostri existentia, Castrum laurinense proditonaliter occupasset, nosque ad recuperandum castrum ipsum admoto nostro exercitu iuissemus, in expugnatione eiusdem castri idem Nicolaus laudabile seruitium impendit, letalibus vulneribus sauciatus. Post haec, cum praedictus Rex Boemorum ante faciem nostri exercitus, quem pro defensione regni nostri ad certamen ineundum cum eo miseramus, fuga deuectus se ad castrum Lo a recepisset, sub eodem castro idem Nicolaus omnibus cernentibus opera fidelitatis exhibuit indefesse; praeterea cum pridie Magister Mois, Vgrinus et complices eorundem, Patris nostri et nostrae dilectionis immemores, volentes magis notam infidelitatis incurrere, quam fidelitatem finaliter obseruare: contra nos et nostros in Frowen praesumptuose eleuato vexillo irruere voluissent, saepedictus Nicolaus

consueta fidelitatis audacia, pro defensione coronae regiae, gratum ibidem exhibuit seruitium et sedulum famulatum; quod nobis postmodum a Baronibus nostris innotuit euidenter. Sane non solum in his, sed in omnibus aliis regni nostri expeditionibus, dubiis se fortunae casibus submittendo, obsequia exhibuit fidelia et deuota; et quia propter tot et tantorum obsequiorum suorum meritoriam virtutem, bono quolibet refouendus fuerat, et pariter sublimandus; in aliqualem tamen recompensationem tot meritorum suorum, quamdam terram Castri nostri Hunthensis vacuam et habitatoribus destitutam, videlicet B w w r y vocatam ipsi N. et per eum eius haeredibus haeredumque successoribus, cum consilio omnium Baronum nostrorum dedimus, donauimus et contulimus, cum omnibus vtilitatibus et pertinentiis suis vniuersis, sub eisdem metis et terminis, quibus ipsam terram dictum castrum retroactis temporibus dinoscitur possedisse, iure perpetuo, pacifice et quiete possidendam; et praedictum Nicolaum in corporalem possessionem praefatae terrae per Demetrium, Comitem Hunthensem, hominem nostrum fidelem sub testimonio Praepositi et Conuentus de Sagh, fidelium nostrorum, praesentibus omnibus commetaneis et vicinis, et non contradicentibus, sicut id per litteras Praepositi et Conuentus nobis constitit euidenter, fecimus introduci. Metae autem et termini praedictae terrae Bury, prout in litteris ipsorum Praepositi et Conuentus vidimus contineri, hoc ordine distinguuntur: Prima meta incipit iuxta fluuium Bur, et est meta sub salice, tenensque metas cum Mykus terrae Burföy, inde ascendit per vallem Burke vocatam, binis metis tendit versus occidentem; tenensque metas cum terra Bugyzlay; deinde ascendit per eandem vallem, transitque plures metas, et venit ad viam, et ibi sunt metae; inde veniet ad metas angulares, et ibi tenet metas cum Mykus de Burfeu, et cum Chenk; deinde per terram arabilem, metis continuis transit, et veniet ad caput vallis Monurospotok vocatae vbi sunt duae metae; deinde per terras arabiles cum longitudine trium iugerum tendit versus villam Bury vocatam, transiensque declinat ad orientem per vepres quercuum, veniet ad caput cuiusdam vallis, et ibi sub quercu est meta; deinde vadit, transitque plures metas ad praedictum fluuium Bur iterato et in medio est meta, et per Burwelge ascendit, et venit ad metas priores et ibi terminatur. Vt igitur huius nostrae collationis seu donationis series robur obtineat perpetuae firmitatis, nec processu temporis possit in

irritum retractari, praesentes concessimus litteras sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus Magistri Benedicti, Sanctae Strigoniensis Ecclesiae electi, Comitisque loci eiusdem, Praepositi Budensis, et aulae nostrae Vice-Cancellarii, dilecti et fidelis nostri. Anno Domini MCCLXXV. quinto kal. Octobris. regni autem nostri anno IV. Venerabilibus Patribus Stephano Colocensi, et Ioanne Spalatensi A. Episcopis, Andrea Agriensi, Gregorio Chanadiensi, Iobo Quinqueecclesien. Philippo Vachien. aulae Dominae reginae, charissimae consortis nostrae Cancellario, Petro Wesprimien, Tymotheo Zagrabien. Lodomerio Varadien. Dionysio Jauriensi, et Petro Transiluano, Episcopis ecclesias Dei feliciter gubernantibus. Nicolao Palatino, Comite Supruniensi, et Iudice Cumanorum, Iohanne Bano totius Sclauoniae; Matheo Wajvoda Transiluano et Comite de Zounuk; Dionysio Magistro Tauernicorum Dominae reginae, consortis nostrae charissimae, Comite Zalad. Nicolao Iudice Curiae nostrae, Ioachimo Magistro Tauarnicorum nostrorum, Comite de Pilis, Omodeo Comite Castriferrei, Gregorio Comite Simighien. Iacobo Comite Musuniensi, — — — oio Comite Nitriensi, Reynoldo Magistro Dapiferorum nostrorum, Gula Magistro Pincernarum nostrorum, Petro Comite Tolnensi, Regen Comite de Barana, Petro Comite de Orbaz, Rolando Comite de Scypes, et aliis quam pluribus Comitatus regni tenentibus et honores.

Fejér: Cod. Dipl. V. 2. 278 köv. 1.

II.

1312. május 11.

Borfői Lőrinc fia, Lőrinc, István, Tamás és Ugrin Bogáth-Százd birtokukat nyolc márkáért eladják Iborfia István mesternek és Herbordfia Andrásnak.

Omnibus Christi fidelibus tam presentibus quam futuris presens scriptum inspecturis. Laurencius prepositus et conventus fratrum ordinis premonstratensis monasterii beate virginis de Saag salutem in omnium salvatore. Ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod Laurencius, Stephanus, Thomas et Ugrius filii Laurencii de Borfeu personaliter in nostri presentia comparentes terram Bagath Zaazd vocatam circa Burpathaka existentem a parte orientali quam videlicet terram Laurencius pater eorundem

obtinuerat et exquisierat legitime a filiis Cristofori Mauricio et Nicolao nobilibus de Noak cum omnibus utilitatibus et pertinentiis vendiderunt pro octo marcis magistro Stephano filio Ybwr et Andree filio comitis Herebordi fratris eiusdem sub eisdem terminis et metis, quibus iidem Laurencius et fratres eiusdem supra dicti possidebant, videlicet Stephano et Andree antedictis et ipsorum heredibus heredumque successoribus in perpetuum possidendam ac irrevocabiliter tenendam et habendam. Tali autem obligatione assumptentes Laurencius, Stephanus, Thomas et Ugrinus sepedicti quod quandocunque processu temporis per quoscunque vel quicumque ex conmetaneis vel vicinis ipsius terre magistrum Stephanum et Andream vel successores ipsorum intenderent ratione eiusdem terre molestare et inpedire, ex tunc Laurencius et frates eiusdem sepius dicti debent propriis laboribus eorundem ipsam terram magistro Stephano et Andree ac eorum successoribus liberare et expensis. Hoc tamen adiectum, quod, si liberare non curarent vel non possent, ex tunc ipsas octo marcas cum duplo solvere et restituere tenebuntur magistro Stephano et Andree memoratis. In cuius rei memoriam (!) et firmitatem perpetuam literas nostras privilegiales ad petitionem Laurencii et fratrum suorum dedimus et donavimus magistro Stephano et Andree nostro sigillo munimine roborantes. Datum in octavis assensionis (!) domini anno eiusdem Millesimo Trecentesimo Decimo Secundo.

Chirographált hártya 275×165 mm.; piros-zöld pecséthordó selyemfonal maradványai.

M. Nemzeti Múzeum. Hatos család levéltára.

III.

1322 jul. 6.

Márk, Hontvármegye ispánja és szolgabírái előtt Bory Gödefia Pethő és Borfői Lőrinc fiai az egymáson elkövetett hatalmaskodás dolgában kibékülnek és egymást kielégítik.

Nos magister Marcus comes Hontensis et iudices nobilium de eodem comitatu damus pro memoria, quod cum secundum continentiam priorum litterarum nostrarum memorialium causam quam Peteu filius Geude contra filios Laurencii Laurencium et

Thomam nominatos in invicem super morte Stehani (így) fratris ipsorum pro quo eisdem XXV. marcas solvere debuisset, quam pecuniam persolvit coram nobis, seu etiam super morte jobagionis Petri Bede de quibus predictos liberavit et liberos reddidit nec non super universas causas ipsorum scilicet etiam super terram Mathie que inter partes usque ad istud tempus actum fuisset et exortum idem Laurencius et Thomas filii Laurencii Peteu et suos heredes heredumque suorum successores reddiderunt expeditos. Datum feria tertia proxima post octavas festi Joannis Baptiste, anno domini Mo CCCo XXo secundo.

Zárlatán pecsét nyomaival; eredetije Kamánházy Béla úrnál.
Közlő: Kovács Nándor.

Anjoukori Okmánytár II. 27. 1.

A nevek azonossága és a hontvármegyei bírói szék beavatkozása mutatják, hogy Bory Pethőről és Borfői Lőrinc fiairól szól az oklevél.

IV.

1329 okt. 18.

Bory Miklós Aladár fia Miklós mester, Hont vármegye ispánja és négy szolgabírája előtt számon kéri Bory Pethőtől egy ekényi zálogbirtok összegét.

Nos magister Nicolaus comes Hontensis et quatuor iudices nobilium eiusdem comitatus damus pro memoria, quod cum feria quarta proxima post quindenas beati Michaelis archangeli causam, quam Nicolaus dictus Helmes de Bori contra Petheu de Bori coram nobis habebat, super qua idem Nicolaus respondit contra Petheu, quod vellet scire, pro quanto frater suus Petrus possessionem ipsorum eidem obligasset, qui quidem litteras conventus se habere super eo affirmavit . . . in quibus vidimus contineri quod idem Nicolaus et Petrus terram unius aratri a parte Zamthov tribus marcis usque ad revolutionem unius anni pignori obligasset, si redimere non possent cum duplo, et converso idem Nicolaus respondit, quod obligationem per fratrem suum non contradiceret, sed ipse solus ipso die in conventu non fuisset, sed secundam que in eodem die fuisset emanata, ad presentandam terminum sibi dari postulavit, quod ipse ipso die in conventu non fuisset, commisi-

mus, ut in quindenis litteram suam cum iudicio coram nobis presentaret, litteram autem (. . .) petheu sigillando. Datum termino predicto, anno domini Mo CCCo XXo nono.

Anjoukori okmánytár II. 441—442. l. Az eredeti hiányzik a Bory levéltárból.

V.

1330 szept. 4

Bory Pethő a rajta esett becsületsértés miatt Bory Stoissának Helmes Miklós és Péter nevű fiaival együtt a sági konvent előtt kijelenti, hogy hat választott bíró döntésének veti magát alá.

Nos Stephanus prepositus et conventus fratrum ordinis premonstratensium monasterii beate virginis Marie de Saag, damus pro memoria, quod Nicolaus dictus Helmes et Petrus filii Stoyssa de Bory ab una parte, Petheu vero filius Geude de Bory ab altera, coram nobis personaliter constituti sunt confessi, quod causa que inter ipsos fuisset ventilata, scilicet super eo, quod idem fili Stoissa ipsi Petheu verbis ipsorum mediantibus omne dedecus intulissent, super quo partes inter se talem ordinationem ordinassent, ut in quindenis residentie exercitus domini regis nunc venientis tenentur partes aducere sex homines ad arbitrandum et quidquid illi sex homines per partes aducti inter ipsos per inquisitionem Petheu super dedecus super ipsum illatum per filios Stoysa fecerint arbitraverint et ordinauerint hoc ipsi filii Stoysa assumpmere tenerentur et si non assumpserint, ex tunc sine parte iudicis in vinculo decem marcarum subiacerent eo facto. Datum feria tertia proxima post festum beati Egidii abbatis. Anno domini Mo CCCo XXX^{mo}.

Kívül: pro Petheu de Bory contra filios Stoyse de Bori ad quindenias residentie exercitus domini nostri regis super facto arbitrii.

Régi 5, majd újabb piros 4 és No. 3. levéltári számozással.

Sötétsárga, mindkét lapján egyformán, bár kevésbé csiszolt, hosszúkás, egyenlőtlenül vágott, 170x70 mm. hártylevél. Kétszeri bevágás a hártyszallag befűzésére; hátul köralakú, *sárga viaszpecsét nyomai*. Gondos, félmerev minusculás folyóírás számos ligatúrával és rövidítéssel. A nagy betűk csak kevésbé válnak ki a sorból. Az első se kivétel. A tinta elfakult, kissé szétfolyó. Margó alig maradt.

A protocollumban, miként már régebbi oklevelekben, nincs *invocatio*. Az intitulációban szereplő István, sági premontrei prépost egyéb oklevelekből is ismerős.¹ Míg elődje, Ivánka magát „*miseratione divina*” prépostnak nevezi,² oklevelünk kiadója mellőzi az alázatossági formulát, de, miként korábbi kartársa, „Nos”-szal kezdi a szöveget. A promulgatio a zárt formájú bizonyáglevelek általános formája: „*Damus pro memoria*”. A contextus narratiójában hírt hallunk a Stoissafiak Bory Pethő elleni gorombáskodásáról, aminek perenkívüli egyesség lett a folytatása. Az egyesség értelmében, így rendelkezik a dispositio, a pörös atyfiak *hat választott bíró* ítéletének vetik alá magukat. A választott bíróság tárgyalását a *hadoszlás utáni tizenötödik napra* tűzik ki. 1330-ban két hadoszlásról tudunk. Az első január 15., a második szeptember 22. után történt.³ Minthogy oklevelünk szeptemberben kelt, csak a második hadoszlásra vonatkozhatik a megállapodás. A *sanctio tíz márka* poenát ró a Stoissafiakra, ha a választott bíróság döntésének magukat alá nem vetik. Az eschatocollum datumában az esztendő római számmal, a napot a ker. ünnep szerint jelöli az oklevélíró. A zárt fassionalis hátlapján a felek neve és a jogügylet tárgya olvasható. Van az oklevélnek egy XIX. sz. másolata is „N 3” sorszám jelzéssel, annak bizonyágául, hogy egy félszázaddal ezelőtt még két, korábbi oklevél volt a levelesládában. Az egyik bizonyára az 1275. évi adománylevel, melyet Fejér tett közzé Cod. Dipl. V. 2. 278. köv. l.

VI.

1332 ápr. 7.

Miklós, Hont vármegye ispánja és bírótársai halasztást adnak Bory Stoissa fia, Sós Péter és Helmes Miklósnak a választott bíróság által kirótt bírság megfizetésére.

Nos magister Nicolaus comes Hontensis et quatuor iudices nobilium de eodem, damus pro memoria, quod cum feria tertia proxima post dominicam Iudica causam, quam Petheu de Bori secundum formam literarum conventus de Saag contra Petrum Soos

¹ Anjoukori okmánytár II. 411. l. Fuxhoffer: Monasterologia.

² U. o. 242. l.

³ Knauz: Kortan. 254–256. l. Szentpétery: Oklevéltani naptár. 30. l.

et Nicolaum dictum Helmes de Bori habebat, scilicet, super eo, quod si arbitrium non acceptarent, sine parte iudicis extunc in gravamen decem marcarum subiacerent et tamen nos inspicere de ipsa causa volebamus, tunc filii Stoyssa dixerunt, quod contra ipsas literas conventus literas haberent et terminum sibi postularent presentare, sigillando literas Petheu commisimus, ut feria tertia proxima post festum beati Georgii martiris presentare coram nobis et de habet (Igy) inspiceremus, item ipso die de duabus marcis de parte birsagiorum lingue solvet Petheu et de aliis, prout scilicet de sex marcis, nos et ipsum placabunt. Datum in termino predicto, anno domini M^o CCC^o XXX° secundo.

Anjoukori Okmánytár II. 585. Az eredeti hiányzik a Bory levéltárból.

VII.

1337 máj. 21.

Borfői Lőrinc István sági prépost és konventje előtt tiltakozást jelent be a borfői Tegzes István fiaival megejtendő osztálytárgyában.

Nos Stephanus prepositus et conventus fratrum ordinis premontratis monasterii beate virginis Marie de Saag. Damus pro memoria, quod Laurencius filius Laurencii nobilis de Borfeu in nostri presentia astando nobis declarare curavit per modum protestationis in hunc modum, quod cum secundum continentiam litterarum nostrarum compositionum divisio, que super possessione ipsorum in Borfeu in presentia quatuor hominum nobilium per partes aductorum in superficie predictae possessionis in octavis beati Georgii martiris inter ipsum ex una parte et inter Thomam, Andream et Jacobum ac alios fratres ipsorum, scilicet filios Stephani dicti Tegzes de Borfeu parte ex altera fieri debuisset, quam quidem divisionem in ipsis octavis beati Georgii martiris eodem predictae partes ex consensu partium in superficie predictae possessionis Borfeu in presentia quatuor nobilium, scilicet magistri Stephani filii Ibur, quem ambe partes illuc aduxissent, Andra de Beren de provincia Borsiensi, Petheu de Bory et Lukasii filii Moth inter ipsos bono modo ordinassent et fecissent ratione possessionis ipsorum antedictae secundum continentiam litterarum nostrarum priorum, diem et terminum ad emanandam

super compositionem inter ipsos factam litterarum ordinando, scilicet vigesimum secundum diem festi beati Georgii martiris, quo die et termino adveniente idem Laurencius una cum magistro Stephano filio Ibur et Petheu de Bory ac Lukasio videlicet die protestationis in nostri presentia astantes ad emanationem litterarum faciendam predictos filios Stephani dicti Tegzes expetrarunt ordinationem et compositionem partium super divissione possessionis facienda idem magister Stephanus et Petheu ac Lukasius affirmarunt et dixerunt, iidem vero filii Stephani non venerunt nec in ipsa compositione steterunt, petens nos idem Laurencius in presentia magistri Stephani, Lukasii et Petheu, ut in testimonium protestationis litteras nostras eidem dare dignemur. Datum feria quinta proxima ante festum beati Urbani pape. Anno domini Mo CCCo XXX^{mo} septimo.

Kivül: pro Laurencio filio Laurencii de Borfeu contra Thomam Andream et Jacobum et alios fratres ipsorum filios Stephani dicti Tegzes protestationalis.

XVII. sz. írással: Borffey István protestációja. 4, No 4. és későbbi 6 levéltári jelzettel.

Világosabb sárga, mindkét lapján egyformán gondosan csiszolt, téglalapalakú 240x78 mm. hártylevél. Kétszeri bevágás a vékony hártylevél számára. A háttagon teljesen levásott kör alakú pecsét nyoma. A prépost még ugyan az, de a scriptor nem a hét év előtti. Az új levélíró könnyű kézzel veti folyékony minusculáit s ugyancsak tudja a módját, hogy számnélküli rövidítéssel hogyan lehet terjedelmes szöveget kis területre írni. Majusculái gondosak, csinosak és sejtetik, hogyan remekelne az író egy pompás codexen. Margó kevés maradt az egyenetlenül vágott hártlán. A tinta jó, bár kissé fakult

A „Nos“-szal kezdődő intitultatio csak a „premonstratensis“ szóban különbözik az előbbi oklevélről. Inscriptio itt sincs, csak a zárt-levelet jellemző promulgatio: „damus pro memoria“. A contextus narratiójában elpanaszolja Borfői Lőrinc, hogy *hiába állapodott meg* Tegzes István fiaival, *hiába állított ki* egy, ma már hiányzó *egységlevelet* a sági konvent előtt és *fárasztotta* Iborfia Istvánt, Berényi Andrást, Bory Pethőt és Mothfia Lukácsot Borfő határába az *osztály megejtésére*, a *Tegzesfiak csak nem jöttek*. Ezért kéri a konventet, hogy a további peres eljárás megkönnyítésére *adjanak ki számára a protestáció megtörténtéről bizonyosságot*

levelet. Az eschatocollum datumában a nap a ker. ünnep szerint, az 1337. év római számmal, a hetedik szóval van jelölve. A zártformájú tiltakozó irat hátlapján a felek nevei és az okirat neme olvashatók. Valaki, aki a kétségtelenül nehézkes fogalmazású oklevelet félreértette, a XVIII. században fakó tintával odavetette: Borffey Istvany protestációja. A XV. században a balsarokban írt „4” szám igazolja, hogy az oklevél a középkor végén már csak negyedikül maradt s hogy közte és az előbbi között nem volt más üggydarab a család kezén.

VIII.

1337 júl. 9.

Bory Miklós Aladárfia Miklós mester honti ispán előtt abbeli szándékát fejezi ki, hogy részletfizetésre visszaváltja a Bory Pethőnek elzálogosított birtokot.

Nos magister Nicolaus comes Huntensis et quatuor iudices nobilium de eodem comitatu. Damus pro memoria, quod Nicolaus Hyelmes nobilis de Bori feria quarta proxima ante festum beate Margarete virginis coram nobis comparendo, dixit se velle redimere possessionem suam Bori vocatam ultra aquam Bori a parte occidentali, quam pignoraverat Petheu de eadem Bori, pro octava dimidia marca in infra scriptis terminis per nos eidem assignatis, videlicet: feria quarta proxima post festum assumptionis beate Marie virginis gloriose nunc venture tertiam dimidiam marcam, partem in extimatione, partem vero in prompta pecunia in nummo et in denariis, secundum quod in regno currunt. Item tertiam dimidiam marcam feria quarta proxima post festum beati Michaelis archangelis, tertiam vero dimidiam marcam feria quarta proxima post festum beati Andree apostoli plenarie solvere teneretur, quod si de supra scriptis terminis aliquem offenderet, idem Nicolaus Hyelmes eidem Petheu de Bori duppliciter solvere teneretur. Datum die prenotato. Anno domini M^o CCC^o XXX^{mo} septimo.

Kívül: pro Nicolao Hyelmes de Bori contra Petrum de eodem Bori in solutione octava dimidia marca in terminis assignatis. — Levéltári jelzetei 5, No 5 és késői 7.

Erősen sárga, mindkét lapon jól csiszolt, téglalapalakú, 230x48 mm., hibás hártyalevél. Négyzeri bevágás a hártyaszalag befűzésére. A hátlayan kerek pecsét nyoma. Az alul széles margóról hártyaszalagon töredezett kis fekete pecsét csüng alá, melynek ábrázolását sejteni is alig lehet. Két másik függő pecsétre már csak a hártya két további vízszintes bevágása figyelmeztet. Miklós ispán irnoka nem versenyezhet az egyívású sági scriptorral. Tintája fakó, betűi nagyrészt hátradőlnek. Már az első sorban megakad calamusa. A „comitatu“ szót be kell szorítania, s Helmes nevét rosszul kezdi és rosszul írja. Az oklevél összehajtása se sikerült. A protocollum intituliójában csak a Pécznembeli Miklós mester ispán nevét olvashatjuk. Négy szolgabíró társa a nemesek rendjéből belevész a névtelenség homályába. De, mint az ispánnal együtt működő hatósági személyek, névtelenül is fontosak.

A contextusra átvezető promulgatio az előbbiekhöz hasonlóan: „Damus pro memoria“. A narratio Helmes Miklós régen várt s talán újabb perből eredő nyilatkozattételét tartalmazza. Bory Miklós végre visszaváltja, drága pénzen, amit három márkáért zálogosított el annak idején Bori határában. A sanctio poenája a vállalt és le nem rótt részlet kétszerese. Az eschatocollum datuma római számokból, a kiírt septimo szóból és a napra való utalásból áll. A napot az enarratio elején a fassióval kapcsolatban olvashatjuk pontosan.

A hátlayan a tárgyon kívül a felek nevei olvashatók. Bory Pethőt Petrusnak írja kívül a scriptor. A XV. századbéli és újabb „5“ mutatja az egykori levéltári számbavételt.

IX.

1342 okt. 1.

Conventus cruciferorum domus hospitalis ecclesie sancti regis Stephani de Strigonio. Omnibus Christi fidelibus, presentibus pariter et futuris, presentes litteras inspecturis, salutem in salutis largitore. Ad universorum tam presentium, quam futurorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod Lukachius filius Mot de Nadasd de provincia Huntensi ab una parte, item Stephanus filius Nicolai de

Lywtas de eadem provincia Huntensi pro se et pro Stephano filio Zadur de eadem Lywtas fratre suo cum litteris procuratoriis conventus de Saag, item Thomas, Michk filii Stephani dicti Tegzus de Borfevy, proximi eorundem Stephani filii Nicolai et alterius Stephani filii Zadur pro se similiter et pro Beke et Zomor fratribus ipsorum cum sufficienti procuratorio predicti conventus de Saag ab altera, coram nobis personaliter constituti sunt confessi ministerio vive vocis, quod cum causa, que inter ipsos super facto metarum possessionum Nadasd et Lywtas vocatarum mota fuisset et exorta super quo partes se ad duellum devenisse affirmabant, tandem vero per compositionem et ordinationem proborum virorum nobilium taliter se dixerunt concordasse et concordarunt coram nobis, quod idem Stephanus filius Nicolai, tam ex sui parte, quam ex parte Stephani filii Zadur, item Thomas et Michk filii Stephani similiter pro se et pro predictis fratribus ipsorum cum sufficientibus litteris procuratoriis predicti conventus de Saag ipsam possessionem Nadasd, quam Moth pater ipsius et ipse Lukachius cum quibus metis et certis limitationibus a possessione Lywtas seperatam usque huc possedissent, tenuissent et habuissent, iidem predicti Stephanus et filii Stephani dicti Tegzes cum eisdem metis et distinctionibus metarum, tam ex sui parte, quam ex parte fratrum suorum, ipsam possessionem et metas litigiosas inter possessionem Nadasd et Lywtas habitas pacifice et perpetuo ipsi Lukachyo et suis heredibus promiserunt possidendam. Cuius quidem terre mete incipiuntur a terra ecclesie de Saag Dolmod vocate a parte meridionali in superiori parte unius vallis Kuachy vocate, inde vadit directe ad partem septentrionalem et ibi venit ad unam vallem similiter Kuachy vocatam, inde transit unum berch et vadit ad ipsam vallem, ubi ipsa possessio Lywtas est et unum fontem Huruzth Kuta vocatum et berch, qui est penes unum pratum, inde vadit per modicum spatium ad arbores pirorum et ibi circa ipsas arbores pirorum penes viam magnam ad Baath transeuntem est una meta de terra erecta et ibi cadit ad ipsam viam et vadit supra per ipsam viam et veniet penes ipsam viam ad metas Harbaz et ibi terminatur, que mete antedictae a parte orientali separant possessionem Nadasd et a parte occidentali possessionem Lywtas. Insuper dicte partes ad hoc coram nobis se obligarunt, quod si qua (Igy!) partium in presenti ordinatione non staret et tunc pars hoc faciens contra partem alteram secundum

obligatoriam litterarum conventus de Saag in succubitu duelli facti potentialis convinceretur eo facto, ad quod faciendum dicte partes spontanea coram nobis se obligarunt voluntate. In cuius rei testimonium perpetuamque firmitatem partium predictarum ad instantiam presentes litteras duximus concedendas appensione sigilli nostri munimine roboratas et alphabeto intercisas. Datum feria tertia proxima post festum beati Michaelis archangeli Anno domini Millesimo CCCo XL^{mo} secundo.

Hártyalevélen, chirographálva.

Orsz. Levéltár. MODL 3519, Fejér Cod. Dipl. IX. 2., 195-197. 1.

X.

1342 dec. 11.

Morouchuk honti ispán és négy szolgabíró bizonyáglevelé, hogy Borfői Lőrinc fiai tiltakoztak borfői ingatlanuknak Tegzes István fiai által történt haszonélvezete ellen.

Nos magister Morouchuk comes Hontensis et quatuor iudices nobilium eiusdem comitatus damus pro memoria, quod Stephanus, Jacobus et Mychael filii Laurencii de Borfeu, coram nobis personaliter constitutus (így!) unum nostrum ad prohibitionem faciendam a nobis sibi dari postularunt, nos vero unum nostrum cum eisdem destinavimus, qui quidem dum feria secunda proxima ante festum beati Nicolai confessoris ad possessionem ipsorum filiorum Laurencii antedicti accessisset et ibidem Thomam, Mychk, Bekem et Zomor filios Stephani dicti Tegzes de Borfeu ab usu et perceptione omnium utilitatum possessionis ipsorum filiorum Laurencii in ipsa possessione Borfeu ad ipsum de iure pertinentem scilicet a terris arabilibus, silvis, nemoribus, pratis et aliis utilitatibus, excepto munere regni, prohibuissent et interdixissent coram uno nostro per nos illuc destinato, secundum quod unus noster ad nos reversus nobis affirmavit. Datum feria quarta proxima post festum beati Nicolai confessoris prenotatum. Anno domini M^o CCCo^{mo} XI^{mo} secundo.

Kívül: pro Stephano, Jacobo et Mychaele filiis Laurencii de Borfeu contra Thomam, Mychk, Bekem et Zomor de Borfeu prohibitionalis 6 és VII. N. 1. levéltári jelzet.

Sárgás, elég jól csiszolt, szabálytalanul vágott, téglalapalakú, 297x61 mm. hártyallevél. A hátlayan fűzőlyukak nyoma, némi elmosódott körvonal az egykori pecsére emlékeztet. Biztos, kemény kézből eredő, de nehezen olvasható, folyékony minuscula írás. A maiusculák nagyságukkal és ízléses formájukkal kiválnak a betűsorból. Margó nincs. A szövegbe több nyelvtani hiba csúszott.

A protocollum „Nos“-szal kezdődő intitulatiójában már a nagy hírvű Morouchuk mester, akkor még honti ispán neve olvasható a négy vármegyei szolgabíró előtt. A contextust befejező promulgatio — zárt formájú oklevél lévén — csak „damus pro memoria“. Az enarratióból kitűnik, hogy az ispán már dec. 2. kiküldött egy szolgabíró, mint hatósági közeget Borfőre, hogy a Lőrincfiak kérésére eltiltsák Tegzes István fiait a Lőrincfiak magántulajdonának hasznélvezetétől. A „munus regni“ nem esett eltiltás, prohibitio alá, mert azt a család összessége nyerte fegyveres szolgálat kötelezettségével hűbérül.¹ A szolgabíró az eltiltásnak fűltanuja volt s róla beszámolt a dec. 11.-i megyeszéken. Ekkor rendelte el az ispán az eltiltásról szóló bizonyáglevél kiadását. Az eschatocollum a keltezés napját a szent ünnepehez igazodva, az esztendőt római számokkal és „secundo“ szóval jelöli.

A hátlayan a perbeli felek nevei és az oklevél jellege olvashatók.

XI.

1348 máj. 1.

Borfői Lőrinc és fiai Borfői Micsk meggyilkolásaért válságul 22 budai márkát fizetnek és egy birtokrészt engednek át az esztergomi káptalan előtt a meggyilkolt fivéreinek, Borfői Tamás, Beke és Zomornak.

Nos capitulum ecclesie Strigoniensis significamus tenore presentium quibus expedit universis, quod cum iuxta continentiam litterarum conventus monasterii sancti Benedicti de iuxta Goron Laurentius filius Laurencii de Borfeu, Stephanus et Jacobus filii eiusdem

¹ Ubi Bignonius „munere regis“ per beneficium regis, quod postea feudum dictum est, interpretatur. Du Cange: Glossarium IV. köt. 1101.

Laurencii Thome, Beke et Zomor filiis Stephani de eadem Borfeu pro morte seu homicidio Mychk fratris ipsorum coram nobis in octavis beati Georgii martiris viginti duas marcas ad rationem Budensem solvere debuissent ac quandam particulam terre in predicta Borfeu habitam inter Kapchad et Monyroud habitam, quam ipse partes inter se divisissent, assignare et perpetuare debuissent, tandem ipsis octavis advenientibus memorati memoratus (!) Laurencius et predicti filii sui, videlicet Stephanus et Jacobus in nostri presentia comparentes predictae pecunie quantitatem plenarie eisdem Thome, Beke et Zomor in redemptionem capitum suorum ac pro satisfactione dicte mortis coram nobis plenarie persolverunt et insuper memoratam particulam terre in eadem Borfeu habitam, que ad dictos Laurencium et filios suos per modum divisionis a predictis Thoma, Beke et Zomor devenisset, pro satisfactione eiusdem mortis eisdem Thome, Beke et Zomor cum omnibus suis utilitatibus et pertinentiis universis perpetuo possidere statuerunt coram nobis, totum ius et omne dominium eiusdem particule possessionis in ipsos Thomam, Beke et Zomor et suos heredes iuxta formam et continentias privilegii conventus monasterii ecclesie beate virginis de Saagh exinde confecti transferendo et sic ratione ipsius homicidii memoratos Laurencium et filios suos expeditos reddiderunt coram nobis et per omnia absolutos, tali obligatione mediante...¹ partem alteram ratione predictorum contumaciter venire attentarent, tunc in subcubitu facti potentialis duelli convinceretur eo facto, litteras etiam universas causaticas super premissis emanatas, si quas haberent cassas reddiderunt et inanes ac penitus viribus coram nobis. Datum in octavis beati Georgii martiris Anno domini Mo CCC^{mo} XL^{mo} octavo.

Kívül: pro Laurencio filio Laurencii de Borfeu, Stephano et Jacobo filios suos contra Thomam, Beke et Zomor filios Stephani de eadem Borfeu super articulis intraposisit expeditorie.

Levéltári jelzete 10, majd VII. No. 2. később Beke 1368, majd No. 7.

Az esztergomi káptalan nyugtatványa gondosan csiszolt 277x180 mm. hártyalevélen. A hátlapon jókora fűzőlyukak; kerek, rányomott pecsét helye. A káptalan scriptora széles margót hagy s

¹ kb. két szó hiányzik.

bár modorosan, de nagyon szépen ír. A nagy B-t vízszintesre fekteti s mindegyik nagybetűjét szépen íveli. Az írás fél cursivus, régies kancelláriai írás. Az oklevél egész külseje messze kimagaslik a honti konvent és megyeszék alkotásai fölött.

A protocollumból egyéb nincs, mint a négyszavas intitultio. A promulgatio a patenseknél szokásos formula. A narratio két másik perbeli oklevélre hivatkozik, melyek egyike sincs már meg. A garamszentbenedeki oklevél arra vonatkozott, hogy Borfői Lőrinc és fiai Micsk haláláért 22 márkát fizetnek s egy ingatlant engednek át a meggyilkolt fivéreinek. A sági konvent privilegiuma az átengedett ingatlan területére és' pertinentiáira utalt. Minthogy a tettesek máj. 1. fizettek és az átengedés jogi tényét a sági bizonyáglevéllal igazolták, az esztergomi káptalan a perbeli elégtétel tényét megállapítja és nyugtatványt ad róla. A sanctio abban áll, „hogy, ha a Tegzesfiak tovább zaklatnák, „partem venire“ az elégtételt nyújtókat, per nélkül is a nagyobb hatalmaskodásban marasztaltatnak el „succubitus facti potentialis duelli“.

Dispositionnak kell tekintenünk a megelőző perbeli oklevelek érvénytelenségének kimondását. Az eschatocollum a keresztény módon való kelezést tartalmazza.

A hátlapon a perbeli felek neveit s az oklevél nyugtatvány jellegét olvashatjuk (expeditorie). A középkori levéltári jelzet „10“ nyilván téves, ha az oklevelek időrendjét szem előtt tartjuk.

XII.

1357 aug. 23.

A szentbenedeki konvent bizonyáglevele, hogy Borfői Tamás és Beke, hús, őket közösen illető oklevelet megőrzés végett a nevezett konvent levéltárában helyeztek el.

Nos conventus monasterii sancti Benedicti de iuxta Gron, significamus tenore presentium, quibus expedit universis, quod Thomas et Beke, filii Stepliani de Borfeu coram nobis comparando, exhibuerunt nobis litteras magnifici viri comitis Nicolai de Zech iudicis curie domini Lodovici dei gratia regis Hungariae, formam iudicariam exprimentes, in quarum tenore inter cetera vidimus contineri, quod cum predicti, videlicet Thomas ab una et idem Beke frater suos

parte ex altera, super facto instrumentorum litteralium ad ambas partes petrinentium, alter contra alterum coram eodem iudice curie litem excitassent, quod instrumenta litteralia hucusque sub manu et potestate solius dicti Thomae fuissent conservata. Tandem in presentia iudicis prenotati dicte partes ad talem concordiam devenissent, quod idem Thomas, filius Stephani in octavis assumptionis virginis gloriose proxime preteritis, ipsa litteralia instrumenta deberet nostro conventui presentare in sacristia vel in alio loco secretario nostro pro necessitate ambarum partium predictarum reservanda, tali modo, ut cum necesse fieret et oportunum ad conservationem tutiorem possessionariorum iurium partium earundem, dicta instrumenta litteralia simul vel aliqua ex ipsis extradari, tunc non pars una, sed ambe partes predictae possint easdem recipere de conventu nostro prenotato, tali vinculo mediante, quod si que partium ipsam compositionem in aliquo refutare et retractare niteretur, tunc contra partem alteram predictam ordinationem et compositionem conservantem in decem marcis absque iudicis portione ante litis ingressum deponendis convinceretur eo facto. Igitur supervenientibus octavis festi beate virginis, termino videlicet prenonato, prefatus Thomas coram eodem Beke fratre suo, prenotata litteralia instrumenta nobis communiter pro ipsis conservanda presentavit, in quibus habentur quinque privilegia cum sigillis dependentibus, undecim littere patentes, item quatuor littere cum capitibus sigillorum consignate. Datum die sequenti octavarum festi beate virginis predictarum anno domini Mo CCC^{mo} L^{mo} septimo.

Hártya hátlapján pecsét nyomaival. Eredetije a Sembery-család levéltárában 47. A. sz. a.

MHH. II. 1888. 199. 1.

XIII.

1358 dec. 11.

Lajos király nemessé avatja Borfői Jánost, Istvánt, Mihályt és Miklóst.

Lodovicus Dei gratia Hungarie, Dalmatie, Croatie, Rame, Servie, Gallicie, Lodomerie, Comanie, Bulgarieque rex, princeps Saller-

nitanus et honoris montis sancti Angeli dominus. Omnibus Christi fidelibus tam presentibus quam futuris presentium notitiam habetur salutem in omnium salvatore. Nequid plenitudinis desit quibus pietatis expedit, ut principis presidium benigna consideratione populorum sibi subditorum invigilet ¹ dum ipsis concedimus libertates nos in eorum quiete quiescimus et fovemur in pace. Proinde ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod Johannes filius Johannis, item Stephanus, Mychael, Nicolaus filii Laurencii de Borfew ad nostre celsitudinis ² instantiis postularunt, quod quia pridem in congregatione generali magnifici viri Nicolai Konth regni nostri palatini in comitatu Huntensi celebrata iurati et assessores eiusdem comitatus ipsos nomine populorum castrensi-um eidem palatino incusando assignassent eosdemque... nciutis magna laude dignis servitiorum ipsorum meritis a conditionaria servitute dicti castri nostri Huntensis de pietate regia, que se pe- tentibus liberalem exhibere debet et benignam, eximere et in cetum, numerum et catervam verorum nobilium et servientium nostrorum regali-um aggregare dignaremur magnitudinis expostulat et requirit officium recensitis servitiis et fidelitatibus eorundem Johannis filii Johannis, Stephani, Mychaelis et Nicolai filiorum Laurencii, quibus nobis in plerisque nostris negotiis et agendis vigilantia et avidi obsequiorum instantia nostre studuerunt complacere maiestati, Johannem filium Johannis, Stephanum, My- chaelem et Nicolaum filios Laurencii cum omnibus eorum terris et possessionibus quovis nomine vocitatis iusto titulo acquisitis et obtentis a predicta servitute conditionaria castri nostri Huntensis de pietate regia et gratia speciali eximentes et absolventes in cetum, numerum, collegium et catervam purorum et naturalium regni nostri nobilium ac servientium regali-um duximus aggregandos et trans- ferendos, volentes ut amodo et deinceps iidem Johannes filius Johannis, Stephanus, Mychael et Nicolaus filii Laurencii ac eorum heredes ipso mero et sincero nobilitatis titulo, quo ceteri regni nostri veri et naturales nobiles potiuntur, perpetue gaudeant et fruuntur presentis privilegii nostri patrocinio mediante. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes concessimus litteras nostras privilegiales pendentis et autentici sigilli nostri dupplicis munimine roboratas. Datum per manus venerabilis in Christo pat- ris domini Nicolai archielecti ecclesie Strigoniensis confirmati, aule

nostre cancellarii dilecti et fidelis nostri. Anno domini Mo CCCo quinquagesimo octavo tertio Idus mensis Decembris, regni autem nostri decimo septimo. Venerabilibus in Christo patribus et dominis eodem domino Nicolao archielecto Strigoniensi confirmato, Vgolino Spalatensi, Nicolao Jadrensi et Elya Ragusino archiepiscopis ac Thoma archielecto Colocensi confirmato, Nicolao Agriensi, Demetrio Waradino, Dominico Transsilvano, Chanadensi sede vacante, Nicolao Quinqueecclesiensi, Colomanno Iaurinensi, Ladislao electo Wesprimiensi confirmato, Stephano Zagradiensi, Mychaele Wachyensi, Petro Boznensi, fratribus Stephano Nitriensi, Thoma Sirmiensi, Johanne Tininiensi, Demetrio Nonensi, Bartholomeo Traguriensi, Valentino Makarensi, Stephano Farensi, Matheo Sibinicensi, fratribus Mychaele Scardonensi, Porciva Seniensi, Radoslao Corbaviensi ecclesiarum episcopis ecclesias dei feliciter gubernantibus. Magnificis viris Nicolao Konth palatino, Andrea voyvoda Transsilvano comite Nicolao de Zeech iudice curie nostre, Leustachio regni Sclavonie, Johanne totius Croatiae et Dalmatie, Nicolao de Machow banis, Myko thavarnicorum, Leukus dapiferorum et pincernarum, Dyonisio agazonum nostrorum magistris ac magistro Symone comite Posoniensi aliisque quampluribus comitatus regni nostri tenentibus et honores.

Az oklevél balsarkán annak záradék oklevele:

Ad perpetuam rei memoriam. Nos Lodovicus rex prefatus universis declaramus, quod ubi in regno nostro Boznie innumeralis multitudo hereticorum et patarenorum pululasset in errorem fidei orthodoxe ad extirpandumque de ipso regno nostro eosdem ex una parte nos personaliter instaurato valido exercitu proficiscebamur, ex altera vero vero (!) parte venerabilem in Christo patrem dominum Nicolaum archiepiscopum Strigoniensem nostrum cancellarium, penes quem utrumque par sigilli autentici habeatur et virum magnificum dominum Nicolaum palatinum cum ceteris prelatiis baronibus et regni proceribus in Wzuram de... amus quidam familiarium ipsius domini archiepiscopi pro custodia deputati utrumque par dicti sigilli nostri preconcepta malitia subtraxerunt (e három utóbbi szó rasurán). Nos itaque precaventes, ne ex huiusmodi sigilli nostri deperditionem (!) regnicolis et eorum iuribus successive periculum possit imminere sigillum novum in duobus (!) partibus fecimus pro nobis sculpi, quod ad omnia pri-

vilegia nostra et quondam domini Karoli regis patris nostri sub priori sigillo eiusdem tempore sue coronationis sculpto, et demum per eundem, eoque sub ipso plurime infidelitates perpetrare extiterunt reperte, permascate (!) ac sub alio sigillo ipsius in partibus Transalpinis casualiter deperdite confectam (!), iuxta dicta tria sigilla decrevimus fore apponendum; ad quecunque vero privilegia paterna dictis duobus prioribus suis sigillis consignata, que per eundem patrem nostrum per sigilla eius posteriora vel per nos cum sigillo nostro premissis deperdito confirmata non haberentur et ad ipsa privilegia ipsum novum sigillum nostrum non appenderetur, vel quecunque patentes littere nostre et paterne non confirmarentur, ea privilegia et littere, sicut per eundem patrem nostrum fuerunt revocate et annullate, sic et nos ipsas seu ipsa commisimus viribus caritura nullamque roboris optentura firmitatem. Interque presens privilegium nostrum omni suspicione destitutum et omnia in eo supernis contenta et expressa pro Johanne filio Johannis de Borfeu necnon Stephano filiis Laurencii de eadem eorumque heredibus dicti sigilli nostri novi dupplicis et autentici appensione innovamus et perpetuo confirmamus salvis iuribus alienis. Datum per manus eiusdem domini Nicolai archiepiscopi cancellarii nostri quarto Nonas Decembris, Anno millesimo CCC^{mo} LX^{mo} quarto, regni autem nostri anno XX^{mo} tertio.

Fehér, jól csiszolt, 605x245 mm. hártya, alul 60 mm. plicatúrával, minden oldalról széles margóval. Kimagasló, bár nem díszes L initiale. Szép fél cursivus minuscula. A balsarokban a szokásos záradékoklevél írása kicsiny, tömött cursivus. A plicatúrából zöld-vörös selyemsodratokon két, kettős ovális királyi pecsét függ. A barna viaszpecsét kisebb. Teljes ülő alakja 60 mm. magas lehetett; a világosabb, ugyancsak megrongált pecsét ülő királyi alakjának magassága 70 mm. lehetett. A pecsét hátlapja mindkét példányon a kidomborodó kettős kereszt. A protocollum intitulatívója az alázatossági formulával bővített teljes királyi címzés. Az inscriptio „Omnibus Christi” szavakkal kezdődik, a salutatio rövid: „salutem in omnium salvatore”. A contextus arengája: „Ne quid plenitudinis” szavakkal indul el. A promulgatio pedig hozzáfűződik a „Perinde” szóval. A narratio két tényre mutat rá: a négy Borfői kérésére s a Konth Miklós nádor elnöklete alatt Gyarmaton tartott hontvármegyei nemesi közgyűlésre, mely a kérelmet már korábban is

támogatta. A királyi dispositio a kérelmező várjobbágyokat az ország igazi nemesei sorába iktatja s ingatlanaikat mentesíti a várjobbágyi terhek alól. A corroboratio a függő kettős pecsét megadásában áll.

Az eschatocollumban említett Keszei Miklós érsek nem summus, hanem dilectus cancellarius. A keltezés helye hiányzik; esztendejét részben római számokkal, részben szavakkal, napját római időszámítás szerint adja a scriptor. A méltóságok sora ismét Keszei Miklós, akkor már választott esztergomi érsek nevével nyílik meg. A magyar püspök után a horvát és dalmát főpapok nevei olvashatók. A világi méltóságok sorát Konth Miklós nádor nyitja meg; az ispánok közül csak Simon, pozsonyi ispán szerepel névszerint.

Az „ad perpetuum rei memoriam“ promulgatióval kezdődő hitelesítő záradéklevél 1364 dec. 2. kelt ugyancsak Keszei Miklós kancellársága alatt. A hátlapon levő XIV. sz.-i feljegyzés „III. kal. junii“ homályos. Talán az átvétel vagy levéltári dispositio napja.

XIV.

1359 jan. 12.

Lajos király Borfői János nőági rokonait fiúsítja.

Lodovicus dei gratia rex Hungarie Dalmacie Croacie etc. Memorie commendamus tenore presentium significantes, quibus expedit universis, quod ad nostre maiestatis conspectum veniendo fidelis noster *Johannes filius Johannis de Borfw* nostre curavit exponere claritati, ut nos consanguineo (!) *sexus feminei eiusdem* Johannos filii Johannis superstitem *in filium seu heredem sexus masculini preficere dignaremur*. Nos igitur consideratis fidelitatibus et fidelium servitiorum preclaris meritis prefati Johannis, quibus idem maiestati nostre diverso modo complacuit et complacere ferventius desideravit in futurum, hanc ipsi *de plenitudine regie potestatis gratiam* duximus faciendam, quod *de consanguineis antefati Johannis sexus feminei in filium seu heredem masculinum* in predictis possessionibus et portionibus possessionalibus sepefati Johannis *sexus feminei in filios seu heredes masculos* creavimus imo *creamus* perpetue et irrevocabiliter possidendam, tenendam et habendam in filios filiorum suorum heredumque suorum successorum, harum

nostrarum testimonio litterarum. Datum Bude anno domini Mo CCCo quinquagesimo nono secundo idus mensis januarii.

A következő számban ismertetett oklevél átírásban közli I. Lajos királynak Borfői János javára engedélyezett pátensét. A királyi oklevél nem tiszta formájú pátens. A protocollum rövidített uralkodói intulatiója után a litterae clausae promulgatiós formája: „Memorie commendamus“ következik. Arenga nincs. A contextus narratiójában Borfői János kérésének lényegéről értesít a király. A személyes érdek stereotip felemlítése után a dispositio általánosságban a fiúsítás jogát biztosítja. Feltűnő, hogy a dispositio „in predictis possessionibus et portionibus“-t ír, noha előbb szó se volt birtokról vagy birtokrésről. A corroboratio „harum nostrarum testimonio litterarum“ erőtlén. Pecsételésről nincs szó. A keltezés — mintha privilegialis volna — római naptár szerint történik. Természetesen sem a kancellár, sem a méltóságok nevei nincsenek felsorolva a pátensben.

XV.

1359 febr. 7.

István sági prépost átírja Borfői János kérésére Lajos király oklevelét.

Nos Stephanus miseratione divina *prepositus* monasterii beate marie virginis *de Saag et conventus* loci eiusdem, memorie commendantes significamus universis quibus expedit presentium per tenorem, quod accedens ad nostram presentiam Johannes filius Johannis de Borfw, *exhibuit* nobis quasdam *litteras* serenissimi principis domini nostri regis *Lodovici petens nos humili cum instantia ut ipsum ratum habere et nostro dignaremur privilegio confirmare*, cuius quidam tenor talis est. (L. XIV. okl. . .) Nos igitur eiusdem Johannis filii Johannis petitionibus annuentes prefatas litteras domini nostri domini regis Lodovici *non cancellatas nec abrasas* nec aliqua parte sui vitiatas scilicet de verbo ad verbum fecimus privilegi et *conscribi ac patrocinio presentium duximus confirmandam*. Datum in Saag feria quarta proxima post festum beate Dorothee martiris anno domini ut supra.

Szürkés, egyik lapján jobban csiszolt 340x153 mm. hártya, 36 mm. plicaturával, széles margóval. Négy széles bevágás a már elveszett, két, függő pecsétre utal. A sági konvent a XIV. században semmiképen sem adhatta ki ezt az oklevelet, mert, mint a következő oklevél mutatja, egészen más volt scriptorának ductusa. Az írás is, az íráshibák is mutatják, hogy *XV. századbeli másolattal* van dolgunk. Bizonytalan, hogy egy század múlva kinek lehetett érdekében a másolat készítése. Talán leányági leszármazott elbirtoklásának igazolására eszelték ki vagy tényleg kiadott, de megrongált s hasznavehetetlen oklevelet akartak vele pótolni. *A kész másolatra pedig reá függesztettek a réginek függő pecsétjeit..* Lehetett a préposté és konventé is külön.

A protocollum intituliója eltér a sági konventből három évtizeden át kibocsátott oklevelektől. Máskor, például az egészen más, jellegzetes XIV. századbeli, 1359 júniusában kibocsátott XVI. oklevélben azt olvassuk, „Nos Stephanus prepositus et conventus“, itt pedig „Nos Stephanus miseratione divina prepositus monasterii beate Marie virginis de Saag et conventus loci eiusdem“. Az alázatossági formula Ságón régen nem szokásos már. A prépostnak és konventnek ez az elválasztása pedig privilegiumban is indokolatlan, transsumptumban pedig dagályos és a helyi szokással ellenkező volna.

A promulgatio szövege az átlagosnál kissé hosszabb, de csak a szórendben és a „quibus expedit“ szavakban tér el a júniusi oklevélről. A contextus narratiója Borfői János nem szokatlan kérését tartalmazza. A nem régen nemességre emelt honti ur leányágon is tovább származtatná javait s azért *a királytól nyert kegyet hiteles átíratban is akarja birni*, mert előre látja a rokonokkal támadó későbbi pert. *A királyi patens kifogástalan* voltának megállapítása után (— litteras... non cancellatas nec abrasas...) a megerősítés következik „patrocinio presentium duximus *confirmandum*“, ami meglepő a prépost részéről egy körirattal szemben. *A pecsét patens-átíratnál szokatlan, függő pecsét* lett volna, a mai hártyalevélen nincs egyéb, mint a szalagok kettős bevágása. Lehet, hogy a megrongyolt eredetiről átfűzték az új másolatra a konvent és prépost külön pecsétjét; annyi bizonyos, hogy az egész oklevél valami birtokigény alátámasztására szolgáló hamisítvány.

XVI.

1359 jún. 17.

Machk, Borfői István özvegye a sági konvent előtt kijelenti, hogy sógorai: Borfői Mihály és Miklós hitbérét és hozományát kiadták.

Nos Stephanus prepositus et conuentus fratrum ordinis premonstratensis ecclesie beate virginis Marie de Sagh. Significamus universis, quorum interest presentium per tenorem memorie commendates, quod nobilis domina relictā Stephani filii Laurentii condā de Borfew filia videlicet Markus de Teryen, Machk vocata, coram nobis personaliter constituta dixit et publice est confessa, quod quia Mychael et Nicolaus filii predicti Laurenti (!) super dote et rebus paraffernalibus suis sibi secundum huius regni consuetudinem provenientes omnimodam satisfactionem fecissent et inpendissent, ob hoc ipsa super predictis dote et rebus paraffernalibus antenotatos filios Laurencii et ipsorum posteritates reddidisset expeditos pariter et quietos et ex nunc coram nobis reddidit testimonio presentium litterarum nostrarum et actoritate. (!) Datum secundo die festi sancte Trinitatis Anno domini M^o CCC^o L^{mo} Nono,

A hátlapon 2., majd No 9 levéltári jelzet.

Sötét, vastag, durván csiszolt, 227x65 mm. hártylevél. Az írás hátradőlt vonalú, folyékony minuscula. A rövidítés jeleit bőven és nagy vonalakban ontja a scriptor. Széles margó ad tetszebb formát a patensnek. A hátlapon egy átfűzött hártyalapra ütött viaszpecsétből még egy U látható. A protocollum három évtized óta használt intitutiója után a patensek szokásos promulgatiója: „Significamus universis quorum interest” vezet a contextus narratiójára. Borfői István özvegye, Terjéni Márkus leánya, aki Machk névre hallgatott, vallomást tesz, hogy sógorai az ország szokásjoga szerint hitbérét és jegyajándékát kiadták. A nyilatkozat egyben nyugta és fölmentvény a sógorok számára. A corroboratio tulajdonképpen magában a fassionalis oklevél kiállításában rejlik. Az „actoritate” nyilván tollhiba auctoritate helyett. Az eschatocollumban a részben római számokkal kiírt esztendő s a keresztény ünnephez igazodó napjelölés olvasható.

XVII.

1373 márc. 23.

Lajos király Borfői Jánosnak adományozza a Mártonfia Miklós magvaszakadása címén reá háramló borii birtokrészt.

Nos Lodovicus dei gratia rex Hungarie, Polonie, Dalmatie, etc. Memorie commendamus per presentes, quod nos consideratis fidelitatibus et fidelium servitiorum meritis fidelis nostri Johannis filii Johannis de Borfeu, quibus idem iuxta sue possibilitatis exigentiam in cunctis sibi confisis negotiis nobis laudabiliter studuit complacere, ad ipsius supplicationis instantiam quandam portionem possessionariam Buri vocatam in comitatu Huntensi habitam, quam ipse quondam Nicolai filii Martini hominis sine herede decedentis pre-fuisse et ex eo iuxta approbatam regni nostri legem manibus nostris devolutam et nostre collationi spectantem ac insuper ad usum unius (üres hely) dum taxat sufficere allegabat, si res sic se habet, ex tunc cum omnibus suis utilitatibus et pertinentiis universis sub suis veris metis eidem Johanni filio Johannis et per eum suis heredibus et posteritatibus universis nove donationis nostre titulo, iure perpetuo et irrevocabiliter dedimus, donavimus, contulimus possidendam, tenendam et habendam, salvo iure alieno. Presentes autem sub magno nostro sigillo dari faciemus, dum nobis fuerint reportate. Datum Bude in die medio XLme. Anno domini Mo CCCo LXXo Tertio.

Relacio Johannis bissemi. A kancelláriának szóló rendelkezés közvetítése.

XIX. sz.-i másolata az 1918 őszén elrabolt fontos eredetinek, mely a Borfői család kezére juttatta a száz év előtti vitézkedett Mártonfia Miklós örökét. Külső formájából mit sem árul el a másolat. Csak annyit fűz az oklevél szövegéhez egy másik kéz: Hártyán belül gyűrűs pecsét nyomaival alatta „relatio Johannis Bissemi“. Erről a gyűrűs pecsétről nincs szó az oklevél szövegében, hanem a nagy királyi pecsétről, melyet annak idején engedélyez majd a király, mikor a beiktatás megtörténtével az előzetes oklevélet privilegialis formában állíttatja ki. Semmi okunk sincs, hogy e másolatot ne tekintsük az eredeti oklevél gondos átírásának. A

Bory levéltárban maradt olyan oklevélpár is, melynek eredetije, másolata is megvan.

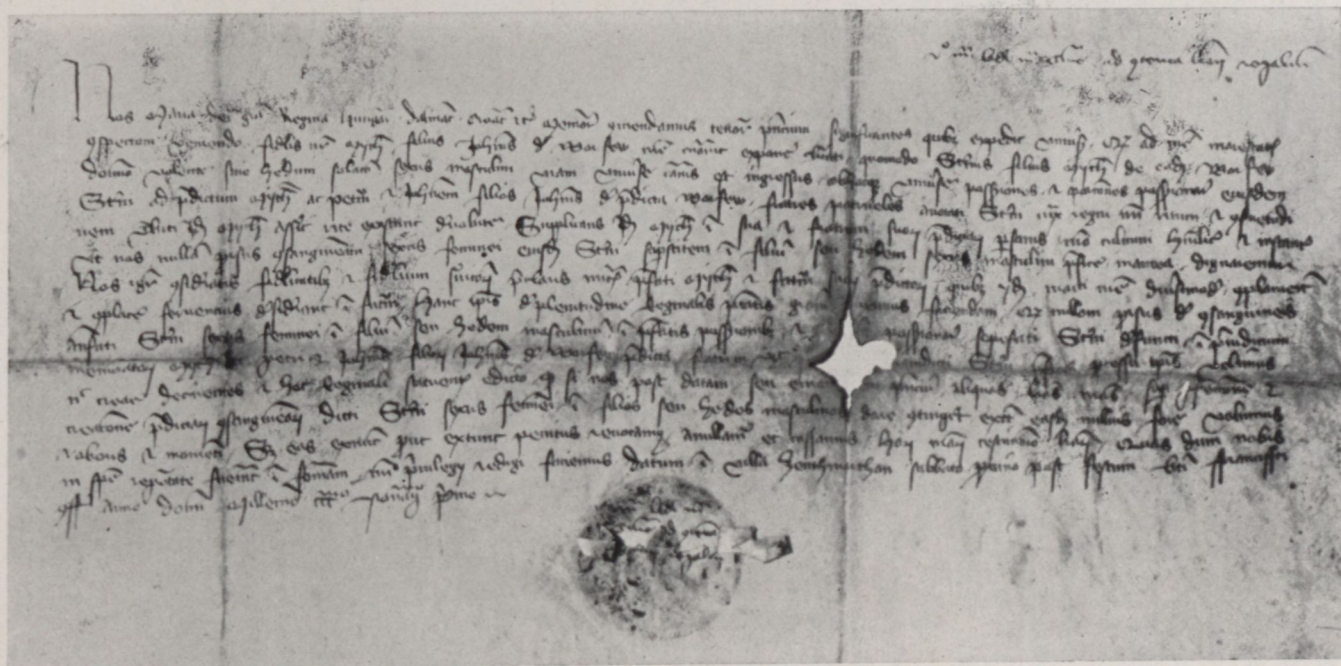
A protocollum intituliója rövidített ugyan, de Lengyelország nevét még közli. A promulgatio a zárt oklevelekre emlékeztet. A contextus elején — érdemek említése után — tudjuk meg, hogy *Borfői János, a tizenöt év előtt nemessé avatott úr*, a budai udvarnál járt, hogy a magszakadás címén a királyra háramló bori birtokot adományképen megkaphassa. A dispositio feltételes teljesítése a kérelemnek: „Si res sic se habet“, amiről bizonyára a királyi mandatum alapján eljáró hatósági személyek tesznek relációjukban nemsokára jelentést. Egyelőre azonban védi a király a szerzett jogot: Salvo jure alieno. A keltezés napja a nagyböjthöz igazodik. A kelet helyéül Budát nevezi meg a cancellaria.

XVIII.

1391 okt. 7.

Mária királyné patensben biztosítja Borfői Mihályt, Pétert és Jánost, hogy néhai Borfői István nőrokonait nem fiúsítja a nevezettek birtokigényének rovására.

Nos Maria dei gratia regina Hungarie, Dalmatie, Croatie etc. Memorie commendamus tenore presentium significantes, quibus expedit universis, quod ad nostre maiestatis conspectum veniendo fidelis noster Mychael filius Johannis de Borfeu nostre curavit exponere claritati, quomodo Stephanus filius Mychaelis de eadem Borfeu domino volente sine heredum solatio sexus masculini viam universe carnis est ingressus ob hocque universe possessiones et portiones possessorie eiusdem Stephani ad predictum Mychaelem ac Petrum et Johannem filios Johannis de predicta Borfeu fratres patruales anotati Stephani iuxta regni nostri ritum et consuetudinem veluti idem Mychael rite asserit existunt devolute. Supplicans idem Mychael in sua et fratrum suorum predictorum personis nostro culmini humiliter et instanter, ut nos nullam prorsus consanguineam sexus feminei eiusdem Stephani superstitem in filium seu heredem sexus masculini preficere in antea dignaremur. Nos igitur consideratis fidelitatibus et fidelium servitiorum preclaris meritis prefati Mychaelis et fratrum suorum predictorum, quibus iidem

Mária királyné 1391. okt. 7.-én keltetett patense.

maiestati nostre diversimode complacuerunt et complacere ferventius desiderant in futurum, hanc ipsis de plenitudine reginalis potestatis gratiam duximus faciendam, quod nullam prorsus de consanguineis antefati Stephani sexus feminei in filium seu heredem masculinum in prefatis possessionibus et portionibus possessionariis sepefati Stephani defuncti in preiudicium memoratorum Michaelis ac Petri et Johannis filiorum Johannis de Borfeu predicti fratrum videlicet [patruelem] iam dicti Stephani perficere processu temporis velimus nec creare, decernentes et hoc reginali statuantes edicto, quod si nos, post datam seu emanatam presentium, aliquas litteras nostras super perfectionem et creationem predictarum consanguineorum (!) dicti Stephani sexus feminei in filios seu heredes masculinos dare contingeret extunc easdem nullius fore volumus roboris et momenti, sed eas ex nunc prout ex tunc penitus revocamus, annullamus et cassamus. Harum nostrarum testimonio litterarum. Quas, dum nobis in specie reportate fuerint, in formam nostri privilegii redigi faciemus. Datum in villa Zenthmárthon sabbato proximo post festum beati Francisci confessoris anno domini Millesimo CCC^{mo} nonagesimo primo.

Királynői patens, sárgás, jól simított 305x176 mm. hártján, mind a négy oldalon margó. A széles alsón vékony, áthúzott hártyszalagra nyomott piros, kerek, kis pecsét nyoma. A pecsét alatt valamint a felső jobb sarokban „relatio magistri Ladislai magistri curie ad con . . . litterarum regalium“.

A protocollumban Mária királynő intitulatioja rövidített. A promulgatio nem tiszta patens formájú. A narratio néhai Borfői István rokonainak buzgólkodását tartalmazza, akik magtalanul elhunyt atyjafiuknak nőági örökösei ellen eleve kizáró királynői végzést kérnek, amit a dispositio értelmében meg is kapnak. Sőt arra kötelezi magát Nagy Lajos leánya, hogy későbbi, ellentétes rendelkezései semmisek lesznek. Mindezt a kérelmező Borfői Mihály és fivére érdemei miatt adja és ígéri a királynő. S hozzáteszi, hogy később privilegiumot állít ki e tárgyban. Az eschatocollum datuma a keltezés helyét, Szentmártont és túlnyomóan szavakkal kiírt évét, valamint a keresztény ünnepekhez igazodó napját adja.

XIX.

1564 nov. 3.

Oláh Miklós kir. helytartó Sipeki Istvánnak és Jánosnak adományozza a magvaszakadás miatt a koronára háramló borfői birtokrészt.

Nos Nicolaus Oláh archiepiscopus Ecclesiae Metropolitanae Strigoniensis locique eiusdem perpetuus ac Comitatus Hontensis Comes Primas Hungariae sedisque Apostolicae legatus domini Maximiliani secundi, Dei gratia Electi Romanorum Imperatoris semper Augusti ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae Regis, Archiducis Austriae ac Locumtenens. Memoriae commendamus tenore presentium significantes, quibus expedit universis, quod nos cum ad singularem petitionem Domini Michaelis de Mere locumtenentis Officii Palatinalis Regni Hungariae ac consilarii praefatae Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis nobis propterea factam, tum vero attentis et consideratis fidelitate fideliumque servitorum meritis nobilium Stephani et Joannis Sypyky de Also Sypyk, quae ipsi sacrae in primis Regni Hungariae coronae, deinde vero praefatae Sacrae Caesareae et Regiae Maiestati domino nostro clementissimo pro locorum et temporum varietate exhibuisse et impendisse dicuntur ac in posterum quoque exhibere et impendere velle pollicentur, totales portiones possessionarias in possessionibus Borfew et Bory vocatis, in Comitatu Honthensi existentibus habitas, quae numerum duodecim colonorum sessionatorum minime excedere dicuntur et quae alias nobilium quondam Michaelis Beke de dicta Borfew et Joannis Bory de eadem Borfew prefuisse, sed per mortem et defectum seminis eorundem Michaelis Beke et Joannis Bory ad Sacram dicti regni Hungariae coronam consequenterque collationem praefatae Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis iuxta antiquam et approbatam eiusdem regni Hungariae consuetudinem atque legem, rite et legitime devolutae esse perhibentur et redactae, totum item et omne ius regium, si quod praefata sacra Caesarea et Regia Maiestas in eisdem portionibus possessionariis in dictis possessionibus Borfew et Bory omnino in dicto Comitatu Honthensi existentibus habitis etiam aliter qualitercunque haberet aut eadem suam ex quibuscunque causis, viis modis et rationibus concerneret

Maiestatem simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet terris scilicet arabilibus cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, campis, fenetis, silvis, nemoribus, montibus, vallibus, vineis, vinearumque promonthoriis, aquis, fluviis, piscinis, piscaturis, aquarumque decursibus, molendinis et eorundem locis, generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinentiarum suarum integritatibus quovis nominis vocabulo vocitatis sub suis veris metis et antiquis limitibus existentibus, ad easdem de iure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus, premissis sic ut prefertur stantibus seque habentibus, memoratis Stephano et Joanni eorumque heredibus et posteritatibus universis autoritate ----- qua in presentibus suae Maiestatis ab hoc regno ----- eiusdem annuentia plenarie fungimur, [dedimus] donavimus et contulimus, imo damus, donamus et conferimus, iure perpetuo et irrevocabiliter tenendas et possidendas pariter et habendas, salvo iure alieno. Harum nostrarum vigore et testimonio literarum, quas prefata Sacra Cesarea et Regia Maiestas in formam privilegii sui redigi faciet, dum Suae Maiestati in specie fuerint reportatae. Datum Posonii, tertia die Mensis Novembris. Anno Domini Millesimo Quingentesimo Sexagesimo quarto.

Nicolaus Archiepiscopus
Locumtenens etc manu propria.

Nicolaus Isthuanffy

(Másolat.)

Oláh Miklós esztergomi érsek, kir. helytartó donationalis patensének eredetije 1918 őszén veszett oda. A meglevő papiros-másolat a XIX. századból való. Az „olvasta Végh“ egykorú megjegyzés igazolja, hogy a megrongyolt vagy elvásott papiros-eredetinek legalább hű másolata maradt ránk.

A protocollum intitulatioja igen terjedelmes s — csonka volta ellenére is — az esztergomi érseknek majdnem minden történeti címét tartalmazza még.

A promulgatio „Memoriae commendamus“ szavai után a contextus narratiójában feltűnik Mérey Mihály nádori tisztviselő, aki támogatja a kérelmező Sipekyeket, hogy elnyerhessék a borfői Beke Mihály és borfői Bory János magvaszakadtával a koronára háramlott borfői és borii tizenkét jobbágytelkes birtokrészt. A szerzett érdemekre történt hivatkozás után a dispositio nekik juttatja a kért ingatlant s a szokásos pertinentia-szöveget olyan részletesen adja,

mintha egy hatalmas uradalomról lenne szó. Az adományozás itt is feltételes és ideiglenes, hogy t. i. más jogát nem sérti, ami természetesen csak a beiktatás jogi eljárásánál lesz nyilvánvaló. A szabad birtokra vonatkozólag privilegialist ígér a kir. helytartó, aki a másolat szerint a szöveg alatt balfelől örököltette meg nevét, míg jobbfelől nagy történetírónk, Istvánffy Miklós szerepel jegyző gyanánt.

XX.

Bécs, 1568 okt. 4.

Miksa király Bory Kristóf-, Mátyás-, Ferenc- és Mihálynak adományozza a hontmegyei Kisdarab pusztát.

Maximilianus Secundus Dei gratia electus Romanorum imperator semper augustus ac Germaniae Hungariae Bohemiae etc. Rex, Archidux Austriae, dux Burgundiae etc. fidelibus nostris, honorabilibus capitulo Ecclesiae Metropolitanae Strigoniensi salutem et gratiam. Quum Nos cum ad nonnulorum fidelium nostrorum humilimam supplicationem nostrae propterea factam Maiestati, tum vero attentis et consideratis fidelitate et fidelibus servitiis fidelium nostrorum egregiorum Christophori, Mathiae, Francisci et Michaelis Bory, quae iidem sacrae primum regni nostri Hungariae corone et deinde Maiestati nostrae, iuxta possibilitatis ipsorum exigentiam fideliter et constanter exhibuerunt et impenderunt, totale praedium de... Kysdarab vocatum in comitatu Hontensi existente habitum, quod alias (nobilis) quondam Joannis ... arasy praefuisse, sed per mortem et defectum seminis eiusdem ad sacram primum dicti regni nostri Hungariae coronam consequenterque collationem nostram regiam iuxta antiquam et approbatam eiusdem regni nostri consuetudinem atque legem, rite et legitime devolutum esse perhibetur et redactum, totum item et omne ius nostrum regium, si quod in dicto praedio Kysdarab vocato in prefato comitatu Hontensi existente habito, etiam aliter qualitercunque haberemus aut id nostram ex quibuscunque causis, viis, modis et rationibus concerneret Maiestatem simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, quovis nominis vocabulo vocitatis, sub suis veris metis, et antiquis existentibus ad idem de iure et ab anti-

quo spectantibus et pertinere debentibus, praemissis sic, ut praefertur, stantibus et se habentibus, memoratis Christophoro, Mathiae, Francisco et Michaeli Bory, ipsorumque haeredibus et posteritatibus universis vigore aliarum literarum nostrarum donationalium superinde emanatarum iure perpetuo et irrevocabiliter salvo iure alieno dederimus, donaverimus et contulerimus velimusque eosdem in dominium eiusdem totalis praedii Kysdarab vocati ac dicti iuris nostri regii in eodem habiti per nostrum regium et vestrum homines legitime facere introduci. Super quo fidelitati vestrae harum serie firmiter committimus et mandamus, quatinus vestrum mittatis hominem pro testimonio fidedignum quo praesente fidelis noster nobilis Michael Eth... aut Joannes Nyeky vel Petrus similiter Nyeky sive Petrus... ynczy seu Petrus Paloythay vel Joannes Soos aliis absentibus homo noster regius ad facies praescripti totalis praedii Kysdarab dicti vicinis et commetaneis eorundem universis....., convocatis et praesentibus acce(dentibus?) introducat praefatos Christophorum, Mathiam, Franciscum et Michaellem Bory in dominium eiusdem et dicti iuris nostri regii in eodem praedio habiti statuatque idem, et idem eisdem ipsorumque haeredibus et posteritatibus universis praemissae nostrae donationis et iuris nostri regii titulis ipsis incumbentibus simul cum cunctis eiusdem utilitatibus et pertinentiis quibuslibet perpetuo possidendum, si non fuerit contradictum. Contradictores vero, si qui fuerint, evocet eosdem contra annotatos Christophorum, Mathiam, Franciscum et Michaellem Bory in Curiam nostram regiam, nostram scilicet personalem in praesentiam ad terminum competentem rationem contradictionis eorum reddituros. Et post haec huiusmodi introductionis et statutionis seriem simul cum contradictoriis et evocatoriis, si qui fuerint, vicinorumque et commetaneorum, qui praemissae statutioni intererunt, nominibus terminoquo assignato ut fuerit expedien... eidem personali praesentiae nostrae suo modo et ordine fideliter rescribatis. Secus non facturi. Datum Viennae die quarta mensis Octobris Anno domini Millesimo quingentesimo sexagesimo octavo.

Kivül: Fidelibus nostris honorabilibus capitulo Ecclesiae Metropolitanae Strigoniensi pro parte fidelium nostrorum egregrorum Christophori, Mathiae, Francisci et Michaelis Bory.

Introductoriae et statutoriae.

Alul „Lecta“ és más irással: „proprio negotio.“

Miksának 311x322 mm. papirosra, litterae clausae formában írt mandátum statutoriuma. Kissé elfakult minuscula, egyenletes, minden dísz nélkül való. Nagy Lajos korában a kir. kancellária más oklevelet adott ki. A papiros vízjegye pólyával ferdén osztott, csillagos pajzs. Vörös zárópecsét nyomai láthatók hátul s a címzésen kívül az oklevél jellegének megállapítása, az egybevetés „Lecta“-ja, valamint egy másik kéz két szava: *proprio negotio*.

A *protocollum* rövidített fejedelmi intitutiójáról áttér a szövegíró az *inscriptióra* és a nagyon rövid, közömbös *salutatióra*. A *contextus arenga* nélkül szűkülködik; a *narratióból* megtudjuk, hogy a magtalanul elhunyt Karasy(?) János hontmegyei nemes Kisdarab birtokát a király négy Bory-fivérnek adományozza. Ezzel kapcsolatban a *dispositio* arról intézkedik, hogy az esztergomi káptalan küldjön ki képviselőt a Bory-fivéreknek a király által kijelölt *homo regiusszal* együtt történő beiktatására. A beiktatásról és az esetleges óvásokról szóló *relatiót* a királyi személynői bírósághoz (*personalis praesentia regia*) kell felküldeni. „*Secus non facturi*“ mondja a *sanctio*. Az *eschatocollum datum* írása a keresztény időszámításhoz igazodik és szavakkal történik.

XXI.

Selmezbánya, 1576 aug. 22.

Jákófy György honti alispán és a megyeszék előtt Bory Demjén szolgabíró panaszt emel Dóczy Gábor ellen.

Nos G(eorgius) Jakofy de Raho vicecomes iudices nobilium ac iurati (assess) ores sedis iudiciariae Comitatus Honthensis. Damus pro memoria, quod cum nos feria quarta proxima ante festum beati Bartholomaei Apostoli noviter transactum in civitate Selmezbanya loco (sedis) iudiciariae pro faciendo iudicio causantibus pro tribunali con(se)dissemus, mox nobilis (Dam)ianus B(ory) iudicium noster de medio aliorum causantium ad nostram exurgens praesentiam cum solemnī protestatione significare nobis curavit in hunc modum: Qualiter magnificus Gabriel Doczy rationes certorum quorundam negotiorum ipsum protestantem citari medio unius nostrum in praesentiam nostri... sset atque in causam convenisset.

Idem vero actor exi(stens) nec per se, nec per procuratorem suum compareret, unde a no(bis) iustitiae iurisque relevamen ex parte dicti domini Gabrielis Dóczy cuperet impertiri. Et quia iuxta continentiam ge(neralis) decreti actor semper debet (et) teneatur esse paratus, ideo... quesito et assumpto super consilio prae-maturo e(undem Gabrielem) Doczy actorem pro sui non comparitione in iam ab petitione nostrarum vigore. Datum allegato die et loco sedis nostrae (iudicia-)riae. Anno domini 1576.

(P. H.)

Correcta per me notarium
sedis Joannem Soos manu propria.

Hont vármegye fassionális patense 310x210 mm. megrongált papiroson. A vármegye fekete viasz pecsétjére papiros van borítva. A papiros halványan bordázott; vízjegy nem látható. Az intitulációban ráhói Jákoﬀy György neve olvasható a szolgabírák és esküdtek élén. A promulgatio rövid. Az utána következő dátum helyet és napot jelöl. A narratióból megtudjuk, hogy Bory Demjén szolgabíró panaszt tesz Dóczy Gábor felperes ellen, aki a tárgyaláson se maga meg nem jelent, se meghatalmazottat nem küldött. A megyeszék dispositiójában a decretum generáléra, Werbőczy Tripartimúrára hivatkozva (II. P. 84. tit. 5. §.) elmarasztalja Dóczy Gábort. Bár a bírságot tartalmazó szövegrész hiányzik, — bizonyára a Tripartitum P. II. 86. tit. 11. §. értelmében — hat girában vagyis hat forintban marasztalja el a megyeszék a felperest.

Az eschatocollum az előrebocsátott datumra való hivatkozásból s az 1576. év megjelöléséből áll. Aláíróként a későbbi alispán, akkor még csak vármegyei jegyző, Soós János szerepel, aki egybevetette a szöveget és kijavította azt. Érdemes megjegyezni, hogy Hont vármegye monographiája úgy tudja, hogy Jákoﬀy György 1570—1572 volt alispán. Az oklevél tanúsága szerint 1576-ban is az volt.

Dóczy I. Gábor 1562-ben Szécsény ostromában vesz részt. Nejétől, bedeghi Nyári Krisztinától három fia maradt.¹ Egyikük II. Gábor 1586-ban szerepel. Hitvese Thurzó Mária 1611-ben már báró Rottal Jakab János felesége. Ebből a második frigyből születik a Wesselényi összeesküvésben szereplő Rottal János.

A fenti oklevélben Dóczy I. Gábor a „magnificus“, nagyságos felperes.

¹ Nagy Iván; i. m. III. 338. l.

XXII.

1590 körül.

Hont vármegye közgyűlése Bory Lőrinc szolgabíró felmenti
a számadások kötelezettsége alól. (?)

Nos universitas nobilium comitatus H(on-
tensis memoriae)
commendamus tenore praesentium signi (ficantes qui-
bus expedit)
universis, quod nos visis et consi (deratis fideli-
bus servi)
tiis nobilis Laurentii Bori alias iudlium (nostri).
tempore officiolatus sui a certis iam (annis)
officium iudlium gerens huic Comita (tui)
etiam dum occasio offeretur se
tos nos quoque erga ipsum sese gratos
Laurentio Bory praenominato. Quum
ho quibuscunque tribus
Honthensis sive pe sive al
scilicet eisdem nobis et comitatui huic
foret indulsimus, relaxavimus et
tum ut de restantiis si quae a p (raenota)
to notario nostro Hungaricos florenos
quos quia idem notarius noster nob
p sibi plenarie exolutos
nobis. Ideo nos eundem Laurentium
Judlium nostrum a danda de
contributionibus quibuslibet rat
q haeredes et successores
et is omnibus absolutis
. H(onthensis)

Hont vármegye közgyűlésének 240x147 mm. papiros pátens-
töredéke. A papiros is, a patens is durva, elnagyolt. A soroknak
csak 2/3-a van meg; a jobboldali harmad hiányzik, úgy hogy na-
gyon nehéz megérteni a fölmentvényt. Alul is csonka a patens.

A megmaradt papiros az intitulatio: „Nos Universitas No-
bilium Comitatus Hontensis“. A promulgatio a szokásos patens-

forma: „Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis“. A narratio Bory Lőrinc érdemeire és szolgálatára hivatkozik. A dispositio fölmenti őt. Hogy mi alól, nehéz a csonka szövegből kihámozni, de annyit sejthetünk, hogy a további számadás alól.

XXIII.

Selmecbánya, 1590 jún. 17.

Dobassy Ferenc honti alispán tanuságlevelé arról, hogy Bory Erzsébet zálogba bocsátja birtokát Bory Demjénnek.

Nos Franciscus Dobassy vicecomes iudlium et iurati assessores sedis iudiciariae comitatus Honthensis. Memoriae commendamus per praesentes litteras nostras, quod nobis feria quarta proxima ante festum S. Crucis inventionis proxime prae . . . hic in civitate Selmeczbanya loco solito pro faciendis moderativis iudiciis causant ium constitutis et pro tribunali consedentibus nobilis Michael Kurthy unus de medio nostri iudlium nostram exsurgens in praesentiam sub iuramento suo in generali decreto contento fideliter rettulit nobis tali modo quomodo nobilis domina Elisabetha Bory feria secunda Paschae proxime ta coram se personaliter constituta matura intra se deliberatione praehabit a libere confessa et hoc modo Cum ipsa certis quibusdam rationibus et necessitatibus ipsam ad hoc compellentibus eam portionem possessionariam in possessione Bory comitatus Honthensis existentente habitam, quam scilicet ipsa a nobili quondam Bartholomeo Horhy titulo pignoris in et pro hungaricis florenis duo decim possedisset et habuisset nobili Damiano Bory in et pro eadem summa florenorum nempe duodecim eodem titulo pignoris usque tempus redemptionis obligasset possiderique dedisset, ea tamen conditione, ut dum et quandocumque ipsa vel haeredes et successores sui praetactam portionem possessionariam ab eodem Damiano Bory vel haeredibus suis redimere ad seque recipere voverint ex tunc idem eandem rehabitis praescriptis florenis duodecim statim ac de facto absque omni strepitu iuris remittere et resignare debeat, casu vero, quo idem Damianus Bory vel haeredes sui per eandem Elisabetham Bori . . . vel eiusdem haeredes suc . . . solo

. . . ad Cr pig remittereque portionem eandem admonitus eandem le bona sibi impignorata remittere nolle aut aret quo . . . ad in coleret, ex tunc idem Damianus Bory statim et de facto in florenis centum convictus sit et habeatur, quos vicecomes pro tempore constitutus contradictione inhibitione et repulsione non obstante ab eodem exigere et extorqueri valebit in media pro se in altera media pro praefata domina Elisabetha vel haeredibus eius solvere. Hoc tamen per expressum et specialiter declarato quodsi praenominatus Damianus Bory vel haeredes eius bona ipsa donec apud manus eiusdem titulo pignoris manserint vel in aliquae parte melioraverit terrasque et prata seu exiugaverit ex tunc et tali casu labor ipsius exiugatio si quam fecerit aestimatione condigna et iusta aestimari secundumque aestimationem ipsam eidem Damiano Bory vel haeredibus ipsus plena satisfactio impendi simul praescripta summa pignoris debebit prout eidem Damiano Bory portionem possessionariam dicto Damiano Bory dedit et . . . scripsit coram eodem. Unde nos ad praemissam fidelem relationem praefati Michaelis Kurthy iudicium nostri praesentes litteras nostras sub sigillo istius Comitatus Honthensis autentico in testimonium omnium praemissorum eisdem partibus p eorum futurum pro cautela necessaria dandas diximus et concedere prout dedimus et concessimus communi suadente et regnante iustitia.

Datum in civitate Selmeczbanya loco sedis nostrae iudicariae solito feria quarta proxima ante festum Sacratissimi Corporis Christi anno eiusdem millesimo quingentesimo nonagesimo.

Franciscus Dobassy
vicecomes comitatus (manu propria)

Joannes Rutthkay
notarius manu propria

Andreas
assessor sedis manu propria

Michael Kurthy
index nobilium manu propria

320x218 mm. rongyolt papiroson elfakult tintával. Pecsétje papirossal borfított.

Hont vármegye relationális patense 320x218 mm. rongyolt papiroson. A vízjegy erősen stilizált kétfejű sas. Az írás elfakult XVI. sz. végi folyó minuscula. A papiros két leveles volt, de ma a másodiknak csak csonkja van meg. A vármegye fekete pecsétjén még érintetlen a fedő papiros.

A protocollum intitlatiójában ismét az 1590 évben hivatalt viselő Dobassy Ferenc alispán neve olvasható a szolgabírák és esküdtek élén.

A promulgatio eddig szokatlan fogalmazású: „Memoriae commendamus per praesentes litteras nostras“. A narratiónban arról értesülünk, hogy Kürthy Mihály szolgabíró Bory Erzsébetnek egy zálogba bocsátási tényéről tesz jelentést a selmecbányai megyeszéken. A relatio után következik a vármegye dispositiója, mely szerint Kürthy Mihály referatumát a vármegye pecsétje alatt (corroboratio) kiadják a feleknek. Az eschatocollum datuma a helyet, évet és keresztény napot szavakban örökíti meg pontosan. A gondosan megfogalmazott terjedelmes patens végén balfelől Dobassy Ferenc alispán, Horváthy (?) András táblai ülnök, Kürthy Mihály szolgabíró, jobbfelől Ruttkay János megyei jegyző neve olvasható.

XXIV.

1592 febr. 16.

Nos Capitulum Ecclesiae Metropolitanae Strigoniensis memoriae commendamus per praesentes quod nobilis domina Brigida Echy filia nobilis quondam Egidii Echy consors vero Egregi Joanni(s) Bejczy coram nobis personaliter constituta, sponte et libere fassa est et retulit hunc in modum, Qualiter egregius Casparus Echy frater ejusdem uterinus juxta testamentalem dispositionem praenotati olim Egidii parentis eorum de omnibus legatis eandem dominam fatentem taliter contentavisset et eidem satisfacisset portionem videlicet domus et molendini Maythenyienses idem Casparus Echy dimidiam partem unius curiae suae nobilitatis in possessione Alsó Locz vocata in comitatu Psoniensi existente habitam nec non portionem suam, quae videlicet ipsum Casparum Echy ex collatione nobilium Dominae Sophiae Ilmeri et Joanni(s) Szallvai in dimidietate sessionis colonialis Zapacska dictae in possessione Alsó Locz locata qui in comitatu Psoniensi existens habit . . . eidem dominae fatenti et fratri suo praefato suo Casparo facta concerneret simul cum cunctis earundem utilitatibus et pertinentiis quibuslibet terris scilicet arabilibus cultis et incultis agris pratis

pascuis campis foenetis silvis nemoribus montibus vallibus vineis vinearumque promontoriis agnis fluviis piscinis, piscaturis, aquarumque decursibus, molendinis et eorum locis, generaliter vero quarumlibet utilitatum, et pertinentiarum suarum integritatibus quovis nominis vocabulo vocitatis ad eandem dimidiam partem curiae nobilitatis et portionem sessionis colonialis praescriptarum de jure et legitime spectantem et pertinere debentem idem Casphar Echy dictae dominae fatenti suisque haeredibus et posteritatibus universis jure perpetuo et irrevocabiliter dedisset, contulisset et per manus assignasset, imo idem Casphar Echy ex praescriptis bonis Maythenyiensibus dedit contulit et per manus assignavit coram nobis, unde praemissa bonorum et legatorum paternorum satisfactione eadem domina fatens quo ad plenum contentata praenominatum Casparum Echy fratrem suum ipsiusque haeredes et posteritates utriusque sexus universos de supradicta testamentaria dispositione quietos expeditos ac modis omnibus absolutos reddidisset et commisisset, imo quietos et expeditos reddidit et commisit modis omnibus coram nobis harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datae die Dominico Invo-cavit Anno Domini 1592

Correcta per notarium in
dictione ejdem

Fassio perennalis nobilis Sophiae Ecsy, quoad portiones suas in Majthény et Alsó Locz existentes celebrata.

Par Expeditionis Capitularis quoad ex contentationem Brigittae filiae Egidii Ecsy consortis Joannis Bejczy ex portione Majthenyensi per Casparum Ecsy cuius in sortem extradata est ipsi certa media Curia et media sessio in A. Locz de Anno 1592.

XVIII. sz.-i másolata az esztergomi káptalan eredetijének, melyet Bejczy Jánosné Échy Brigitta asszony fassiója alapján bocsátott ki Échy Gáspár javára nyugtatványként. Az oklevél vagy másolata valószínűleg atyafiság révén került Boryakhoz.

Échy Gáspárról egyébként azt tudja Nagy Iván, hogy hitves-társa Zichy Dorottya volt, Katalin nevű leánya pedig 1613-ban szerepelt. (i. m. IV. 8. 1.)

XXV.

Selmecbánya, 1592 ápr. 22.

Nagy Mihályné Bory Erzsébet szöllejét Bory Lőrincnek adja el.

Nos Joannes Soos de Polthar vicecomes iudlium et iurati assessores sedis iudiciariae Comitatus Honthensis. Memoriae commendamus per praesentes litteras nostras, quibus expedit universis, quod generosa domina Elisabetha Bory consors nobilis Michaelis Nagh coram nobis personaliter constituta omnibus et quibusvis gravaminibus universorum fratrum sororum amicorum et consanguineorum quos videlicet infrascriptum tangeret et concerneret seu tangere et concernere posset negotium quomodolibet in futurum in se assumptis matura intra se deliberatione praehabita sponte et libere confessa est et rettulit in hunc modum, quod ipsa unam vineam suam in promonthorio prosessionis Borfeo in isto comitatu Honthensi existente habitam eam scilicet quam quondam pater suus a circumspecto Antonio i in civitate Bakabanya paratis pro pecuniis emisset et acquisivisset nobili Laurentio Bory amico et consanguineo suo ipsiusque haeredibus et posteritatibus universis simul cum cunctis utilitatibus vineae eiusdem ad eandem de iure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus in et pro quinquaginta florenis hungaricalibus ab eodem Laurentio Bory plene et realiter levatis et receptis iure perpetuo et irrevocabili vendidisset et inscripsisset prout vendidit et inscripsit coram nobis. Assumendo nihilominus eadem domina Elisabeth Bory praefatum Laurentium Bory ipsiusque haeredes et posteritates universos in dominio praescriptae vineae legitimos ores causidicos et actores suis propriis laboribus et expensis perpetuis semper futuris temporibus et perlegi ac dispensando conservare. Harum nostrarum vigore et testimonio litterarum. Datum in civitate Selmeczbanya die et loco sedis nostrae iudiciariae solitis feria quarta proxima ante festum Beati Georgii martyris Anno domini millesimo quingentesimo nonagesimo secundo.

Joannes Soos de Polthar
vicecomes Honthensis

Michael Kwrthy
iudex nobilium

Joannes Rwtthkay
notarius sedis m(anu) p(ropr)ia

Ladislaus Chery
assessor Honthensis manu
propria

Hont vármegye fassionalis patense fakó írással, 323x209 mm. rongált papiroson, két levélen, amelyek másodika részben hiányzik. A vízjegy pajzsában két csillagot haránt álló pólya választ el. A vármegyei pecsétet fedő papiros védi. A protocollum intitulatíójában poltári Soós János szerepel alispánként. Valóban az is volt az 1581—88, 1591—99 években. A promulgatio a fassionalis patenseké. A narratióból megtudjuk, hogy Nagh (Nagy) Mihályné Bory Erzsébet borfői szöllejét Bory Lőrincnek adta el ötven forintért. Dispositio nincs, ehelyett rövid corroboratio: „Harum nostrarum vigore et testimonio litterarum“. Az eschatocollum datuma helyet, évet és keresztény módon jelölt napot közöl. Aláírók gyanánt Soós János alispán, Kürthy Mihály szolgabíró s jobbról Ruttkay János vármegyei jegyző, valamint Chery László esküdt ülnök szerepelnek.

XXVI.

Németi, 1619 máj. 8.

Maklárý Péter Borfő határában eltulajdonított szénája dolgában helyszíni szemlét tart a vármegye.

Nos Franciscus Bako de Nemeskwre vicecomes iudlium iuratique assessores sedis iudiciariae comitatus Hontensis . . . Damus pro memoria, quod nobis feria quarta proxima ante festum beati Andreae apostoli, in anno domini Millesimo sexcentesimo decimo octavo proxime evoluto praeteritum, hic in oppido Nemethi, die videlicet et loco celebrationis sedis nostrae iudiciariae, una cum nonnullis nobilibus eiusdem scilicet sedis nostrae iudiciariae iuratis assessoribus pro faciendo moderativo iudicio causantium pro tribunali sedentibus et constitutis: egregii et nobiles Joannes Domaniki iudlium et Franciscus Bory iuratus assessor nostri, de medio aliorum iudicum nostrorum nostram personaliter exurgentes in praesentiam sub iuramento ipsorum in generali decreto superinde expresso consona voce retulerunt isto modo: Quomodo ipsi nona die mensis novembris in praescripto anno domini Millesimo sexcentesimo decimo octavo penes commissionem meam vicecomitis ad instantiam egregii Petri Maklary in facie possessionis Borfeő et per consequens territorii eiusdem in hoc comitatu Hontensi, quandam oculatam revisionem ad demonstrationem praefati Petri

Maklary fecissent et celebrassent. Cuius quidem oculatae revisionis ipsam seriem in dorso eiusdem commissionis nativo sermone descriptum, coram nobis exhibuissent et praesentassent huiusmodi sub tenore: Anno Millesimo sexcentesimo decimo octavo, die nona Novembris En Domaniki János Hont varmegjenek szolgabiraia, es Bory Ferenc ezen varmegjenek eskwttje, viceispan uram commissioia mellett Maklary Péter uram instantiajara mentunk ad oculatam revisionem Borfeőre, meli vagjon Hont varmegjeben es azon hatarban leveő Herczek nevu Curia utan valo retire, kit Beke Thamas uram ez eleőt vetet volt szalogban Egeghi Albert deaknak, es az utan ugjan Beke Thamas uram az iffju Beke Geörgjvel egywt az Egeghi Albert deak successoritul kivaltvan ismet per manus ereztettek szalogban Maklary Peternek, holot Maklari Peter mutatot minekwnk negj darab helien valo retet, az onnan Borin lakozo Horvat Jóseph es Horvat Geörgj uramek Maklari Peternek het boglia szenaiat hatalmasul es ereővel elvittek circa dominicam decimam octavam post dominicam S. Trinitatis es az hova oda raktak, meli het boglia szenat az 1618 esztendeőben Maklari Peter kaszaltatot volt azon szalagos Herczegh nevw reten es lattuk az boglia szenanak heliet az honnan elvittek az szenat . . . Unde nos ad fidelem relationem praefatorum iudlium et iuratoris nostrorum praesentes literas nostras super praemissa oculata revisione ipsorum testimoniales, memorato Petro Maklary iurium suorum futuram ad cautelam necessarias sub sigillo comitatus nostri autentico dandas duximus et concedendas communi suadente iustitia. Datum in praedicto oppido Nemethi feria quarta proxima ante festum ascensionis domini anno eiusdem Millesimo sexcentesimo decimo nono

Franciscus Bako
vicecomes Honthensis manu propria

Lecta et de sede
extradata per me

Paulus Petheo iudlium
comitatus Hontensis manu propria
Domaniky János Hont varmegjenek

Matthiam Emeődi notarium
sedis

szolgabiraia manu propria
Georgius Horvathi iudlium comitatus Hon-
thensis

Almasi alias Pomothi Hont
varmegjenek sollgabiraja

Michael Palasti iuratus assessor

Hátul: Oculata revisio pro egregio domino Petro Maklary.

Hont vármegye kétnyelvű pátense 351x308 mm. kissé szakadozott papiroson. A vízjegy azonos a XVIII. sz. oklevelével. Emődi Tamás megyei jegyző kezeírása igen gondos; magyar helyesírása pedig szerfölött tanulságos. A vármegye fekete kis pecsétjét papiroslap óvja.

Az intitolatióban új alispán, nemeskövi Bakó Ferenc neve olvasható. A promulgatio igen rövid: „Damus pro memoria“. A narratio Domaniky János és Bory Ferenc oculata revisió-ját, helyszíni szemléjét ismerteti, mit a kárvallott Maklár Páter uram¹ kérésére ejtettek meg Borfő határában, Maklár Páter zálogbirtokán. A dispositio a fassionak pecsét alatt való kiadásáról szól. Az eschatocollum datuma helyet, évet és keresztény számítás szerinti napot örökít meg. A baloldali aláírók: Bakó Ferenc alispán, Pethő Pál, Domaniky János, Horváthi György, Almási alias Pomothi . . . szolgabírák, Palásti Mihály esküdt, jobbfelől Emődi Mátyás vármegyei jegyző.

XXVII.

1648 máj. 19.

Maklár Páter végrendeleti fogalmazványa.

En Maklary Peter testemben beteg, de elmemben epp es egesseges leven teszek illjen testamentumot az az felesegem Kalnai Jutka es leaniom Maklari Kata között etc. Legh elsőben lelkemet ajánlom az en Istenemnek az kitől adatoth. Testemet penigh az en aniamnak az földnek az utolso föl tamadasnak remen-sege alatt.

A minemő negj haz jobbagim es egj selljerem vannak Nagy Törén Bars varmegjeben hagyom az feleségemnek (betoldva: Kalnai Jutkanak) es leaniomnak (betoldva: Maklari Katanak) együtt ilj ok alatt hogj ha az leanikam Kata megh halna es valaki (betoldva: az atiafiak közül) jussal pretendalna azokhoz az jobbagjokhoz, addig az en feleségemtől senki el ne vehesse miglen feleségemnek háromszáz ötven forintot le nem tesznek. Ha peniglen az leanikamat Isten föl nevelne sok költ seggel es faratsaggal neveltetik az Isten szerenczet , fele legien . . . feleségeme s fele az leanikame.

¹ Takáts: Régi idők, régi emberek. 225—237. l.

Item: Az kis törei jóságomat is ez szerint hagjom, ha az feleségem ki váltana mint hogj zalogban vagjon az Njari famialnal maga költségevel (száz forintban leven zalogban) annak az szaz forintnak az fele az leaniomnak adassek ha az feleségem akaria birnia.

Item: Borfőn Horhi Ferko resze 2 hazhelj Santa Beke Georgie3. . . . Ezeket is hagjom feleségemnek es leanikamnak cum omnibus pertinentiis.

Item: Ugjan Borfőn vagjon egj pusztá (betoldva: hazhelj) öttől meret. Borinn is vagjon egj pusztá (betoldva: hazhelj) öttől mereth aniai rész: azokat is hagjom az leaniomnak szarczon; s ha az leaniom megh találna halnj az dotalitiumot orszagh törvenie szerint mint egjeb atiamtól maratt ingo es ingatlan javaimot.

Item: Az ket kezen való portiom az ki maratt Bori Matiasnal haz az feleségem ki valthatna maga költségen az leanikam számára az letenni mind az leanikam s mind az atiafiak az kik . . . akarnak

Item: Az levaj seregh ecclesiajara hagjok fl. 2. Hagjom peniglen tutorul feleségemnek es leaniomnak Miczki Janos sogor uramat es Kalnai Andras sogor uramat

Lett ez testamentum (betoldva: tevés) illjen nemes es vitezlő szemeilek előtt: ugj mint Tiszteletes Perlaki Marton levai seregh predikator uram Miczki Janos Zamori Istvan, Gjöröki Andras uramek előtt es tiszteletes aszoniomek előtt ugj mint Miczki Janosne Kalnai Kata Kalnai Amdrasne Peli Kata aszoniomek előtt. Anno 1648 die 19 Maii

Maklárý Péter végrendeleti fogalmazványa 30 évvel azután, hogy Léva várát, esküje s a magyar törvény szerint, olyan hűséggel őrizte Althan Jánossal szemben. A fogalmazványt — úgy látszik — maga írta 305x205 mm. papírosra, mely azóta megromgyolódott és írásával együtt megsárgult. A fogalmazványon saját, még feketetintás javításai vannak s valaki később három sort aláposan aláhúzott.

XXVIII.

Révkomárom, 1685 jún. 28.

Wesselényi Ferenc nádor, kir. helytartó Szalatnai György, Oroszlány István, csepregi Szabó-Horváth Mihálynak adományozza

a bácsmegyei Pianchevo, Szelő, Piperosi, Gakova és Páka birtokát, valamint az adonyi és földvári rév vámját, nemkülönben a soltmegyei Fejérföld pusztát.

Nos Comes Franciscus Wesselenyi de Hadad perpetuus in Murány, Regni Hungariae Palatinus et Iudex Cumanorum necnon Serenissimi Principis et Domini Domini Leopoldi Dei gratia Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniaeque etc. Regis Archiducis Austriae, Ducis Burgundiae etc. Intimus Consiliarius, Camerarius et per Hungariam Locumtenens. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod nos cum ad nonnullorum instantem supplicationem apud Nos propterea factam, tum vero attentis et consideratis fidelitate et fidelium servitiorum meritis egregiorum Georgii Szalatnay, Stephani Oroszlany et Michaelis Szabo aliter Horvath de Csepreg quae ipsi Sacrae primum dicti huius regni Hungariae coronae ac deinde prefatae quoque Sacrae Regiae Maiestati Domino Domino Nostro clementissimo pro locorum et temporum varietate juxta possibilitatis suae exigentiam fideliter et constanter exhibuerunt et impederunt ac in posterum quoque se pari fidelitatis et constantiae fervore exhibituros et impensuros pollicentur: Totales et integras possessiones Pianchevo, Szelő, Piperossy, Gakova et Páka omnino in Comitatu Bacziensi, necnon naula sive vada Danubiensia Adoniense videlicet et Földvariense in Pestiensi. Item Praedium Fejérföld dictum in Soltensi Comitatibus existentia habita quae numerum triginta duarum sessionum Colonialium non excederent et alias legitimo suo domino et possessore carerent per hocque ad sacram dicti regni Hungariae coronam consequenterque collationem regiam vel nostram rite ac legitime devoluta esse perhibentur et redacta. Totum item et omne lus Regium, si quod dicta Sacra Regia Maiestas in praenotatis possessionibus, nec non naulis sive vadis Danubialibus etiam aliter qualitercunque haberet aut eadem et eadem suam ex quibuscunque causis, viis, modis et rationibus concernerent maiestatem simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuscunque terris scilicet arabilibus, cultis et incultis, agris, pratis, campis, pascuis, pascuationum locis, faenetis et faenilibus, silvis, nemoribus, montibus, collibus, vallibus, vineis vinearumque promonthoriis, aquis, fluviis, piscinis, piscaturis, pisciumve clausuris, hortis, pomariis, molendinis et eorum-

dem locis, generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinentiarum suarum integritatibus quovis nominis vocabulo vocitatis, ad easdem de iure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus seque habentibus, memoratis Georgio Szalatnay, Stephano Oroszlany et Michaeli Szabo aliter Horvath de Czepregh, ipsorumque haeredibus et posteritatibus, primum quidem masculini, ipsis vero deficientibus vel non existentibus etiam foeminei sexus universis (si et inquantum ad aliquam ecclesiam Dei, vel suae maiestatis arcem non pertineret) autoritate nostra palatinali et locumtenentiali, qua pleno iure fungimur, dedimus, donavimus et contulimus, imo damus, donamus et conferimus iure perpetuo et irrevocabiliter tenenda, possidenda pariter et habenda, salvo iure alieno. Harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Quas praefata sua maiestas in formam privilegii sui redigi faciet, dum eidem in specie fuerint reportatae. Datum in praesidio Rév Comarom: Die vigesima octava mensis Junii. Anno Domini Millesimo Sexcentesimo quinquagesimo octavo. Lecta.

Comes F. Wesselény.

Wesselényi Ferenc nádor és királyi helytartó donatios patanse 296x430 mm. kétleveles papiroszon. A sárguló papirosnak csak finom bordázata látszik. A hátulról átfűzött papiros-szalagra van öntve a piros viasz s a lágy anyagra fektetett papiros szeletre nyomva az élesen vágott pecsét. Még azt is négyfelől reáhajtott papiros védi.

A protocollumban Wesselényi Ferenc intituatiója s vele kapcsolatban Lipót középcíme olvasható. A promulgatio rövid, patenszerű. A narratióból megtudjuk, hogy Szalatnay György, Oroszlány István és Csepregi Szabó-, másképp Horváth Mihály hűségük jutalmául Bács- és Solt-megyei gazdátlan ingatlanokat s az adonyi és földvári révi adót nyerik adományul. A corroboratio csak: „Harum nostrarum vigore . . .“ stb. A donatiós patens után a nádor privilegiális oklevelet ígér. Az eschatocollum szabatosan megjelöli latin szavakkal az oklevél kiadásának helyét, évét, hónapját és napját.

Az utolsó sor végén a Lecta rövidítése olvasható. Wesselényi Ferenc gróf a patens balsarkába írta nevét.

A nagyon gondos írású oklevél valószínűleg a nádor jószágkormányzójának, Bory Mihálynak levelesládájából maradt meg.

XXIX.

1665 márc. 9.

I. Lipót király parancsa a korponai végvár vitézeihez, melyben tudtukra adja, hogy Bory Mihály kir. ítélőtáblai bírót nevezte ki főkapitánnyá,

Matunák: Korpona várkapitányai. 46.—47. l.

XXX.

1665 márc. 9.

I. Lipót király instructiója Bory Mihály korponai főkapitány számára.

Matunák: i. m. 47.—49. l.

XXXI.

1666 febr. 21.

Wesselényi Ferenc nádor patense, melynek értelmében Bory Mihály vezeti a Balassy Imre elleni büntető hadjáratot.

Matunák: i. m. 49.—50. l.

XXXII.

1666 aug. 28.

Wesselényi Ferenc nádornak Korpona városához intézett felhívása, hogy a végbeli vitézek sérelmeit Bory Mihály főkapitánnyal egyetértésben orvosolja.

Matunák: i. m. 50.—51. l.

XXXIII.

Komárom, 1692 aug. 28.

Én alul megh nevezet adom tuttora az kiknek illik, hogy en nemzetes s vitezlő Szegedi Balint Palotai kapitanne Nemes Kűs Faludi

Kata Aszszont eő kegielme Baboczay Gaspar ott valo biroja altal küldöt kezemhez ket száz öttven forentokat jo el kelő penzül, melyet kezemhez is vettem kiről quietalom eő kegielmet kezem irasavel es szokott elő pőczetömmel megerősitven, Actum Comaromj Die 28, Augusti, 1692.

Id. est... 270

P. H. Horváthy Disznosy
Ferencz... eria ob(rist) Va(jda).

Kivül No 27; lejjebb 1692, No 5 Csoti Josaghrol valo levelek.

Pátens alakú, 305x204 mm. megrongyolt papirosnyugta. A papiros vízjegye ökörfej, szarvai között csillaggal, keresztbe fonódva külső vonaldísszel. Alul Horváthy Disznóssy Ferenc aláírása és piros gyűrűs pecsétje.

Horváthy Disznóssy Ferenc 1680-ban huszártiszt, 1691 jun. 2. — 1693 máj. 29. naszádos fővajda.¹

¹ Takáts: A magyar gyalogság kialakulása. Budapest, 1908. 78., 175., 225. l. j., 242. l.

XXXIV.

1692 okt. 4.

Anno 1692 die 4 Octobris. Vettem föl Szegedy Balint kapitány uramtul harmincz foréntokat, kirül quiettalom eő kegielmét.

Horváthy Disznosy Ferencz

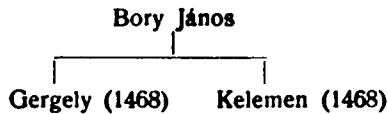
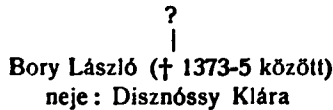
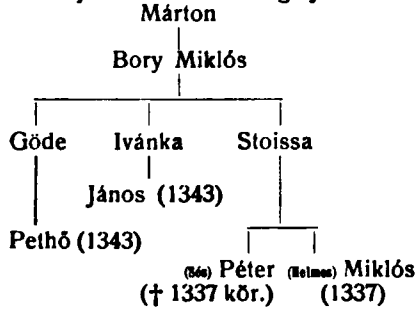
Kivül: No 28.

Ugyancsak Horváthy Ferenctől eredő 155x215 mm. papirosnyugta aláírással és gyűrűs piros pecséttel.

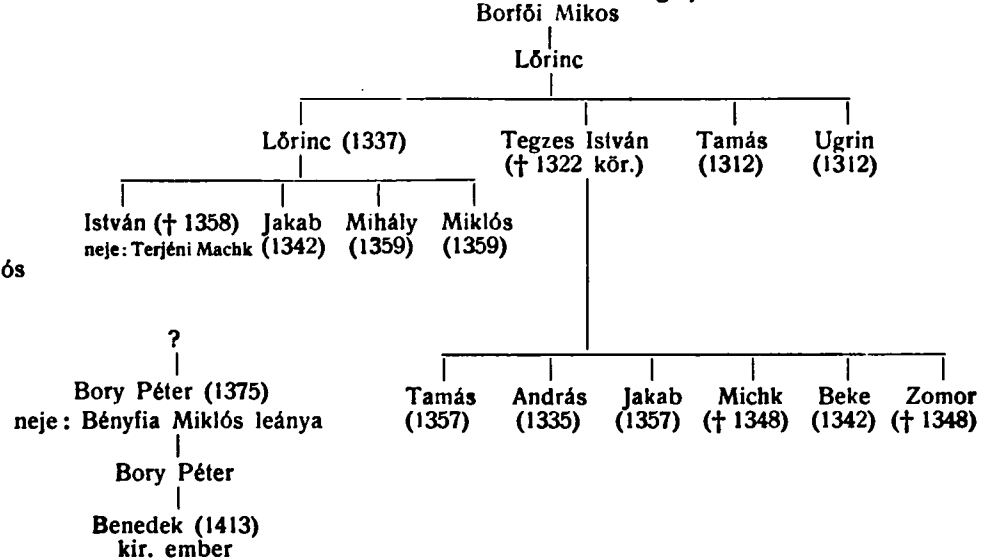
NEMZETSÉGFÁK.

I. TÁBLA.

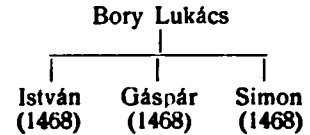
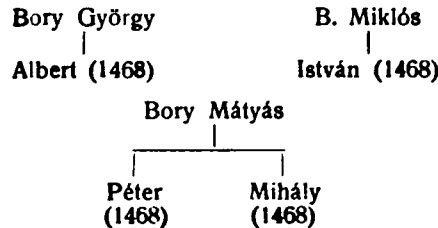
A Bory család nemzetségfája.

A Borfői család nemzetségfája.

II. TÁBLA.

Bory Demjén (1590)
szolgabíró

Lőrinc (1592)
szolgabíró

III. TÁBLA.

Bory Mihály (1595)

kapitány

neje: Palásthy Borbála

István (1613)
aransarkantyús vitéz
neje: Keresztury Katalin

Judith († 1642)
1. férje: Palásthy László
(leányuk: Zsófia, Gyürky Gáspárné)
2. férje: Gyürky Benedek
(leányuk: Mária)
3. férje: Szentiványi Rafael
(fiuk: István)

Anna
férj. Palásthy Mihály

Bory Ferenc
szolgabíró (1622)

Mihály
(† 1668 nov.)
főkapitány

György
(1676)
városbíró

Bory Miklós († 1829 okt. 2.)
m. kir. udv. tanácsos
neje: b. Hellenbach Karolina († 1875 febr. 25.)

Lőrinc Gyula Vilma Elek

Bory Ferenc (1860 márc. 25—1931 márc. 21.)
tvh. útmester
neje: Wisky Irma

Magdolna Julianna Irma Erzsébet

Bory Pál († 1885)

Pál Jenő (művész)
György

IV. TÁBLA.

Bory János László
neje: b. Vécsey Franciska

Pál († 1884 dec.)
cs. kir. ker. főnök
neje: OsztróLuczky Lujza

Emilia
férje: Schwartz kapitány

Károly
(1809-1877 jan.)
neje: dörmőtöri
Németh Amália
(1820-1895 szept. 12)

György
(1820-1871 febr. 11.)
neje: b. Vécsey Paulina

Béla (1841 febr. 27—1922 júl. 4.)
neje: péchujfalusi Péchy Irma († 1926)

fogadott leányuk: Péchy Márta

Kálmán († 1907 jun.)
min. tanácsos

Iván († 1933 ápr.)

Paulina

Klementina
férje: Szerellem Alfréd

IRODALOM.

- Acsády: A magyar nemesség és birtokviszonyai a mohácsi vész után. Budapest, 1890. (Ért. a tört. tud. köréből. XIV. k.)
- Acsády: Széchy Mária. Budapest, 1885.
- Acsády: Régi magyar birtokviszonyok 1494—1598. Budapest, 1894. (Ért. a tört. tud. köréből XVI. k.)
- Anjoukori okmánytár II.—XII. k.
- Archivum Rákóczipum. VI., IX. k.
- Áldássy: Címertan. Budapest, 1923.
- Balogh Károly: Madách az ember és a költő. Budapest, 1934.
- Bartal: A magyarországi latinság szótára. Budapest, 1901.
- Bartholomäides: Comitatus Gömöriensis notitia. Lőcse, 1805—8.
- Bel Mathias: Notitia regni Hungariae. I.—IV. Pozsony, 1735—42.
- Benkó: Nemes családok Nagyőrösön 1848 előtt. Nagyőrös, 1908.
- Békefi: A pilisi apátság története. 1184—1541. Pécs, 1891.
- Corpus Juris Hungarici T. I. Buda, 1779.
- Csánki: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. Budapest I, 1890.
- Czirák Antal: De ordine equitum auratorum Hungariae exercitatio. Pest, 1792.
- Deák Farkas: Magyar hölgyek levelei. Budapest, 1879.
- Du Cange: Glossarium. IV. k. Paris, 1773.
- Eckhart: Die glaubwürdigen Orte Ungarns im Mittelalter. Innsbruck, 1914.
- Erdélyi: A pannonhalmi főapátság története. I. Budapest, 1901.
- Erdélyi: A bakonybéli apátság Árpádkori oklevelei. Budapest, 1903.
- Erdélyi: Egyházi földesúr és szolgálói a középkorban. 1907.
- Erdélyi: A tizenkét legkritikusabb kérdés. Kolozsvár, 1917.
- Erdélyi: Árpádkor. Budapest, 1922.
- Erdélyi: Praktikus magyar történelem. Szeged, 1931.

Erdélyi: A magyar lovagkor társadalma és műveltsége 1205-1226. Budapest, 1932.

Erdélyi: A magyar lovagkor nemzetségei 1200—1408. Budapest, 1932.

Erdélyi: Igaz történetet tanítsunk. Szeged, 1932.

Erekly Alfonz: Mérték-, Súly- és Pénzisme. Székesfehérvárott, 1881.

Fejér: Codex Dipl. V. 2. 3., VI. 1., VII. 5. k.

Frank: Közigazság törvénye Magyarhonban. Buda, I. 1845., II. 1. 1846., II. 2. 1847.

Fuxhoffer—Czinár: Monasterologia. Pest I. 1858., II. 1860.

Görgey Arthur: Életem és működésem Magyarországon az 1848 és 1849 években (Lipcse, 1852) Budapest, 1911.

Gracza: A magyar szabadságharc története. I.—V. Budapest, é. n.

Hadtört. Közlemények. I., III., X. évf.

Hajnik: A magyar bírósági szervezet és perjog az Árpád- és vegyesházi királyok alatt. Budapest, 1899.

Harsányi: Ember küzdj. I.—III. Budapest, 1932.

Holub: Zala megye története a középkorban. I. Pécs, 1929.

Hóman: Magyar pénztörténet 1000—1325. Budapest, 1916.

Hont vármegye. Budapest. É. n.

Horváth Mihály: Magyarország függetlenségi harcának története. Genf, 1865.

Huber: Ausztria története. Átdolgozta Baróti Lajos. Átnézte Pauler Gyula. I.—II. Budapest, 1899—1901.

Illés: A magyar házassági vagyoni jog az Árpádok korában. Budapest, 1900.

Illésy: Az 1754—55. évi orsz. nemesi összeírás. Budapest, 1902.

Istvánfi—Vitkovics: Magyarország története. Debrecen, II. k. 1886.

Jakubovics—Pais: Ó-magyar olvasókönyv. Pécs, 1929.

Jedlicska: Adatok erdődi báró Pálffy Miklós, a győri hősnek életrajza és korához 1552—1600. Eger, 1897.

Karácsonyi: Békés vármegye története. I.—III. Gyula, 1896.

Karácsonyi: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. I.—III. 1. Budapest, 1901.

- Kempelen : Magyar nemes családok. II. Budapest, 1911.
- Knauz: Kortan. Budapest, 1876.
- Kovachich : Vestigia comitiorum. Buda, 1790.
- Kovachich : Jos. Nic. : Sylloge decretorum comitialium Incltyi Regni Hungariae. I. Pest, 1818.
- Köszeghy : Nemesi családok Pest vármegyében. Budapest, 1899.
- Lehotzky Andreas : J. Regni Hungariae et partium eidem annexarum quatuor status et ordines. P. I. Pozsony, 1796.
- Magyar diplomáciai emlékek Mátyás király korából. III. Budapest, 1877.
- Magyar Nemzetségi Zsebkönyv. Nemes családok. II. H. és é. n.
- Magyarország czimeres könyve. I. Budapest, 1913.
- Matunák : Drégely és Palánk katonai szerepe a törökök alatt. 1552—1593. Korpona, 1901.
- Matunák : Korpona várkapitányai. Korpona, 1901.
- Márki : Mária Magyarország királynéja. Budapest, 1885.
- Márki : II. Rákóczi Ferenc. I.—III. 1907.
- Mentz : Johann Philipp von Schönborn, Kurfürst von Mainz, Bischof von Würzburg und Worms, 1605—1675. I. II., Jena, 1896—1899.
- Monumenta Germaniae Historica. Scriptores IX. Hannover, 1851.
- Monumenta Hungariae Historica II.
- Mocsáry Antal : Nemes Nógrád vármegyének Historiai, Geographiai és Statisztikai Esmertetése. Pesten, I.—IV. k. 1826.
- Nagy Iván : Magyarország családai. II. Pest, 1858.
- „Nagy Iván“ családtörténeti értesítő. I.—III. Budapest, 1899-1901.
- Orosz : Heves és a volt Külső-Szolnok vármegyék nemes családjai. Eger, 1906.
- Ortvay : Magyarország régi vízrajza a XIII. sz. közepéig. I.—II. Budapest, 1882.
- Palásthy : Palásthyak I.—III. Budapest, 1901.
- Pauler : Wesselényi Ferenc nádor és társainak összeesküvése, 1664—1671. Budapest, 1878.
- Pettkó és Illésy : A Királyi Könyvek. Budapest, 1895.
- Pethő Sándor : Görgey Arthur. Budapest, é. n.

A Pécz nemzetség Apponyi ágának az Apponyi grófok család levéltárában őrzött oklevelei. Budapest, I. 1906. II. 1. 1931.

Siebmacher : Grosses und allgemeines Wappenbuch IV. B. 15. Abt. Der Adel von Ungarn bearb. v. Géza v. Csergheő. Nürnberg, 1893.

Sörös : Az elenyészett bencés apátságok. Budapest, 1912.

Szabó Károly : Kun László. Budapest, 1886.

Szamota—Zolnai : Magyar oklevélszótár. Budapest, 1902—1906.

Századok. 1867., 1876. évf.

Szegfű : Magyar történet V. k. H. és é. n.

Szentpétery : Oklevéltani naptár. Budapest. 1912.

Takáts : A török—magyar bajviadalok. Budapest, 1913.

Takáts : Magyar küzdelmek. I. Budapest, 1929.

Takáts : Régi magyar kapitányok és generálisok. II. kiad. Budapest, 1928.

Takáts : Régi idők, régi emberek. Budapest, 1922.

Takáts : A magyar gyalogság kialakulása. Budapest, 1908.

Bethlenfalvi gróf Thurzó György levelei nejéhez czoborszentmihályi Czobor Erzsébethez. I.—II. Budapest, 1876.

Tóth : Sáros vármegye monografiája I. Budapest, 1909.

Török—magyar oklevéltár 1533—1789. Budapest, 1914.

Történelmi tár XV. XVI. k.

Turul : VI. VII. évf.

Uj Magyar Muzeum. 1855.

Velics—Kammerer : Magyarországi török kincstári defterek. I. 1886. II. 1890. Budapest.

Vida : Madách Imre életének vázlata. Budapest, 1925.

Wenzel : Árpádkori új okmánytár III.—IX. k.

Werböczy István Hármaskönyve. Akad. III. kiad. Budapest, 1894.

Zichy : Okmánytár. III.—XII.

N É V M U T A T Ó K.

I. SZEMÉLYI NÉVMUTATÓ — INDEX PERSONARUM.

(A nevek mellett a lapszám olvasható.)

- Albert király 73
 Almási Pomothi 127—8
 Althan János 37, 129
 András (Herbordfia) 22, 62, 63, 90
 András (Istvánfia) 9
 Álmos (Paláस्थ्य)=9j
 Baábi István 10j
 Babocsay Gáspár 133
 Bajori János 36
 Bakó Ferenc 34, 126—7
 Balassa (Balassy) n. 13, 16
 Balassy Ádám 45
 Balassy Bálint 41
 Balassy Imre 39, 40, 132
 Balázsdeák István 31
 Balogh Lukács 32
 Baloghy Gáspár 42
 Baloghy Miklós 34
 Barbo Pantaelon 73
 Batthyány Kristóf 42
 Bálvándy Mária 35
 Bárdy István 73, 74
 Bede Péter 16, 17, 91
 Beke György 127
 Beke Tamás 127
 Bellosovics Boldizsár 46
 Belus (Belusfia) 11
 Bejecz János 123, 124
 Bercsényi Miklós 45, 46
 Berényi András 22, 94, 95
 Bessenyei Boldizsár 31, 1, 3j
 IV. Béla király 7, 10, 13, 53, 60, 61, 87
 Béla macsói bán 8
 Bény 20
 Bocskay István
 Boda János 50j
 Bogizlaus—Bogyoszló
 Bogyoszló (Dalmady) 14, 54, 88
 Bottyán János 45
 Borfői András 22, 94, 95
 „ Beke 23, 24, 65, 69, 85, 98, 103
 „ Beke Mihály 30, 114, 115
 „ Benedek 21
 „ I. István (Tegzes) 16, 17, 22, 23, 62—64, 66, 72, 89, 90, 91, 94, 95, 98, 99
 „ II. István 23, 24, 60, 65—67
 „ III. István 24, 99, 101, 103—6, 110, 112
 „ Jakab 22, 23, 65, 94, 95, 99, 101
 „ I. János 20, 23—26, 60, 61
 „ II. János 20, 23—26, 53, 60—62, 77, 85, 103—9, 111
 „ III. János 24, 72
 „ IV. János 24, 112, 113
 „ V. János 30, 69
 „ I. Lőrinc (Mikósfia?) 16, 17, 22, 23, 60, 62, 89
 „ II. Lőrinc 16, 22, 23, 60, 61—63, 65, 89, 90, 91, 94, 95, 99—102, 104—6
 „ Michk=Micsk
 „ Micsk 23, 65, 66, 98, 102
 „ I. Mihály 19, 20, 24, 60, 65—68, 99, 103—6, 110
 „ II. Mihály 69, 112, 113
 „ Miklós 23, 24, 60, 67, 68, 103—6, 110
 „ Mikos 17, 32, 54, 62, 88
 „ Pál 25
 „ I. Péter 21, 112, 113
 „ II. Péter 24
 „ Pünkösöd 22, 60
 „ I. Tamás 16, 22, 62, 65, 83, 89, 90, 91, 94, 95, 98, 103

Borfői II. Tamás 22, 23

„ III. Tamás (Pálfia) 25

„ Ugrin 22, 62, 89, 90

„ Zomor 23, 65, 98, 101

Bory Albert 27

„ I. András (Jánosfia) 30

„ II. András 46

„ Anna 34, 36

„ Arnold 45

„ Ádám 46

„ Balázs 28

„ I. Benedek 20, 21, 25

„ II. Benedek 28

„ Benő 50

„ Béla 3, 49, 50, 83, 84

„ Dávid 46

„ I. Demjén 30, 31, 70, 118,
119, 121, 122

„ Elek 47

„ Emilia 49

„ I. Erzsébet 30, 31, 121, 122,
123, 125—6

„ II. Erzsébet 36, 70

„ I. Ferenc 30, 69, 116, 117

„ II. Ferenc 37, 38, 126—8

„ III. Ferenc 46

„ IV. Ferenc 45

„ V. Ferenc 50.

„ I. Gábor 45, 46

„ II. Gábor 45

„ III. Gábor 45

„ IV. Gábor 46

„ I. Gáspár 27

„ II. Gáspár 79

„ Gergely 27

„ Göde 16, 18, 19, 56, 92

„ I. György 27

„ II. György 37, 41, 42, 50,
70, 71

„ III. György 46

„ IV. György 49

„ V. György 50

„ VI. György 50

„ Gyula 47

„ Ilona 36

Bory István 27

„ II. István (Lukácsfia) 27

„ III. István 34, 35, 72, 74

„ IV. István 46

„ V. István 46

„ VI. István 48

„ VII. István 50

„ VIII. István 50

„ IX. István 50

„ Iván 49

„ Ivánka 19

„ I. János 19, 23, 66

„ II. János 27

„ III. János 30, 114, 115

„ IV. János 37

„ V. János 46

„ VI. János 49j

„ VII. János

„ VIII. János László 49, 50, 79,

„ IX. János 50

„ Jenő 50

„ József 46, 79

„ I. Judith 34—36, 72

„ II. Judith 45

„ Kálmán 49

„ Károly 49

„ I. Kelemen 27

„ II. Kelemen 28

„ Klementina 49

„ Kristóf 30, 69, 116, 117

„ I. László 19, 20, 66

„ II. László 36

„ III. László 48

„ I. Lőrinc 30, 32, 36, 70, 120,
121, 125—6

„ II. Lőrinc 47

„ Lukács 27

„ Magdolna 46

„ I. Mátyás 27

„ II. Mátyás 28

„ III. Mátyás 30, 69, 116, 111

„ I. Mihály (Mátyásfia) 27

„ II. Mihály 28

„ III. Mihály 30, 32, 33, 34,

116, 117, 131, 132

- Bory IV. Mihály 32, 72, 78
 " V. Mihály 37—44, 72, 78
 " VI. Mihály 46
 " VII. Mihály 50
 " I. Miklós (Mártonfia) 9—16,
 " 19, 20, 28, 46, 53—56,
 " 62, 69, 72, 87, 88, 111
 " II. Miklós (Helmes) 16—19,
 " 53, 59, 72, 86, 91—94,
 " 96, 97
 " III. Miklós 27
 " IV. Miklós 37
 " V. Miklós 46
 " VI. Miklós 46, 47
 " VII. Miklós 48
 " Paulina 49
 " I. Pál 31
 " II. Pál 49, 72
 " III. Pál 50
 " IV. Pál 50
 " Pethő 16—19, 22, 53, 55,
 " 59, 66, 70, 90—97
 " I. Péter (Sós) 17—19, 59,
 " 72, 91, 92, 93
 " II. Péter 20
 " III. Péter (Mátyásfia) 27
 " IV. Péter 27
 " Sámuel 46
 " Sándor 46
 " I. Simon 27, 29
 " II. Simon
 " Stoissa 16, 17, 19, 56, 59,
 " 92, 93, 94
 " Tóbiás 37
 " Vilma 47, 48
 " Zsuzsanna 46
 Buguzlaus=Dalmady Bogyoszló
 Bugyzlaus=
 Chery László 86, 125—6
 Crisanch 53j
 Csák n. 10, 13
 Csák Mátyus bán vajda 8, 89
 Csák Máté (trencséni) 16
 Csák Ugrin bán 10, 87
 Csuthy Anna 35
 Csuthy cs.
 Cziráky Antal gr. 72, 73
 Dalmady Bogyoszló 14, 54, 88
 Dalmady Gáspár 32
 Dalmady Gergely 20
 Dalmady István 14
 Dalmady Sebestyén 29
 Demeter (Miklósfia) 16
 Demeter (Hunt-Pázmán nb.),
 honti ispán, 12, 85, 88
 Demeter, zólyomi ispán 16
 Ders 12
 Disznóssy-Horváthy Ferenc 14
 Disznóssy Klára 19
 Dobassy Ferenc 86, 121—123
 Dobák n. 13
 Dóczy I. Gábor 30, 118, 119
 Dóczy II. Gábor 119
 Domaniky János 32, 126—8
 Doroszló mester 9
 Duló cs. 28
 Duló Judit 41j
 Egyed tárnokmester 8
 Egyeghy Albert 127
 Elefánti Mihály 19
 Emődy Mátyás 127—8
 Eszterházy Antal 46
 Échy Brigitta 123, 124
 " Egyed 123
 " Gáspár 123, 124
 Fáncsy Gáspár 36
 Fekete László 40
 I. Ferdinánd király 32, 73
 II. Ferdinánd " 34
 III. Ferdinánd " 78
 I. Ferenc király 72
 Fornássy György 32
 Forró Péter 13
 Fornet Anna 50
 Fornet Gyula 50
 Fornet Klementina 50
 Fornet Olga 50
 Frank Ignác 56, 57
 Fügedi Nagy András 40
 Fülöp (karantán) salzburgi érsek 7

- Füssy János 28
 X. Gergely pápa 8
 Gergely 9
 Geude=Göde
 Göde=Bory Göde
 Görgey Arthur 47
 Grabbe orosz tábornok 48
 Graebe br. osztrák kapitány 47
 Gutkeled Joakim 9, 10, 89
 György pilisi apát 27
 Györödy András 129
 Gyula—Zombor n. 13
 Gyürky Benedek 34, 35
 Gyürky Gáspár 35
 Gyürky Mária 35
 Hajós János 46
 Halász János 46
 Hellenbach Karolina br. 47, 48
 Helmes=Bory II. Miklós 17
 Henrik bajor herceg 8
 Herbord 9, 62, 63, 90
 Hermann pilisi apát 27
 Hoda 55j
 Horhy Bertalan 30, 31, 69, 121
 " Péter 29
 " Tamás 35
 Horváth Demjén 29
 " György 127
 " István 28, 29
 " I. János 28
 " II. János 35
 " József 127
 " Miklós 29
 Horváth—Disznóssy Ferenc 14, 133
 Horváth György 127—8
 Hunt—Pázmán n. 12, 13, 16
 Ibor 22, 62, 63, 90, 94, 95
 Ibrahim 32, 33
 Ibur=Ibor
 Illésházy István 36
 I. István király 67, 74
 V. István király 7, 8, 10, 53, 61, 82
 István (Iborfia) 22, 62, 63, 90, 94, 95
 István sági prépost 17, 92, 93, 108—110
 István pilisi apát 29
 István (Csák nb. Mátéfia) 13, 54
 Ivánka (Joachimfia) 9
 Ivánka sági prépost 93
 Jakab (Jakabfia) 9
 Ják 9j
 Jákó (Mátyásfia) 17, 54j
 Jákóffy György 86, 117—119
 János (Lászlófia)
 Jánossy János 36
 Kacsics n. 13
 Kalauz Dóra 34
 Kalocsa Antal 49
 Kaplai János országbíró 25
 Kálnai András 129
 " Ferenc 26
 " Imre 26
 " István 26
 " János 26
 " László 26
 " Kata 129
 I. Károly király 61, 73, 84
 Keczer Ambrus 43
 Keresztury Katalin 34
 " László 40
 Keszy Gáspár 36
 Kisfaludy Kata 133
 Koháry István 45
 Kolonich Szigfrid 37
 Kont Miklós nádor 23, 85, 104-7
 Kossuth Lajos 48
 Kovács János 45
 Köprili Achmed 38, 39
 Körmendy Arnold 62
 Kőszegi Henrik bán 8, 9, 10
 Kövesdy Bertalan 31
 Kürthy Mihály 86, 121—123, 125—6
 Kürtössy Gáspár 32
 I. Lajos király 23, 24, 53, 60, 61, 77, 83, 103, 105, 107, 110, 113
 II. Lajos 73

- Lampért (Hunt-Pázmánnb.) 13
 IV. László király 8, 10, 12, 13, 54, 77, 87
 Lessenyei Nagy Ferenc 40, 41, 44
 Lévai Cseh n. 14
 I. Lipót császár-király 38, 39, 71
 Lippay György 39, 40
 Lipthay György 37
 „ István 37
 Litasi I. István (Miklósfia) 22, 23, 64, 97
 Litasi I. István (Szádorfia) 22, 23, 64, 98
 Litasi Miklós 22, 63, 68, 97
 Litasi Zádor (=Szádor) 22, 63, 98
 Lukács (Móthfia) 22, 63, 64, 94, 95, 97, 98
 Machk 24, 67, 68, 110
 Madách Imre 48
 „ Magdolna 41j
 Magyar Bálint 28
 Majs nádor 10
 „ mester 10, 11, 87
 Maklár Péter 37, 126—129
 Makray József 50
 Mária királynő 24, 112—113
 Márk ispán 85
 I. Mátyás király 26, 28, 57
 Mérey Mihály 114—5
 Miczky János 129
 Miklós garamszentbenedeki apát 23, 66
 Miklós (Bényfia) 20
 „ (Helmes)=Bory II. Miklós
 „ (Mártonfia)=Bory I. Miklós
 Miklós (Orosz)honti ispán 9, 17, 53, 85, 86, 91, 93, 96, 97
 Miksa király 69, 114, 116, 118
 Mocsáry Antal 47
 Morouchuk ispán 85, 99, 100
 Móth 22, 68, 94, 95, 97, 98
 Muznik József 50
 Nagy András 40
 „ Ferenc 33
 Nagy Ferenc (Lessenyei) 40, 41, 44
 „ Mihály 36, 70, 125—6,
 „ Pál 27
 Nádasdy Ferenc 40
 Náray György 45
 Németh Amália 49
 Noak Kristóf 62, 90
 „ Miklós 90
 „ Móríc 90
 Nyiri Mihály 25
 Nyéki János 117
 „ Péter 117
 Nyiri Mihály 25
 Nyizsnyánszky Menyhért 83
 Ocskay István 37
 „ László 45
 Oláh Miklós 69, 86
 Olivér 9j
 Oroszlány István 131
 Ország Mihály nádor 27
 Osztrólczy Lujza 49
 II. Ottokár 7—10, 87
 Palóthy Péter 117
 Panajotti 41
 Palásti=Palásthy cs. 14, 16, 19, 25, 26, 31
 Palásthy Almos 9j
 „ Borbála 32
 „ Fábián 9j
 „ Ferenc 45, 46
 „ János 34, 36
 „ László 34, 35
 „ Mihály 127—8
 „ I. Miklós 20
 „ II. Miklós 34
 „ Tamás 35
 „ Zsófia 34, 35
 „ Zsuzsanna 36
 Palotay Miklós 31
 Paszkievics Iván 47
 Patzolay János 49
 Pálffy Miklós főkapitány 32—34
 Perényi Péter országhíró 26, 28
 Perlaky Márton 129
 Pethő=Bory Pethő 17

- Pethő Pál 127—8
 Petrina 63j
 Péchy Irma 50
 „ Márta 50, 83, 84
 Pécy Kata 129
 Péter mester 9j
 Péter (Hunt-Pázmány nb.) 12
 Péter (Kompoldfia) 9
 Pogrányi Benedek 32, 33
 Pongrácz (Hunt-Pázmán nb.) 12
 Pyber Benedek udvarbíró 27
 Pósa 13
 II. Rákóczi Ferenc 45, 46
 Rákóczy János 48
 Rottal János 41, 43, 119
 I. Rudolf 9
 II. Rudolf 31, 77
 Ruttkay János 86, 122, 123, 125-6
 Rüdiger Feodor 47
 Sándor (Pósfia) 13
 Sárközy Mihály 31
 Schönborn János érsek 38, 43
 Schwartz kapitány 49
 Sembery cs. 14, 16, 83, 103
 Sembery Egyed 20, 25
 Sibrik Gáspár 33
 Simon 11
 Simonyi cs. 14, 16, 22
 Sipeki I. István 30
 „ II. István 69, 114, 115
 „ Jakab 20
 „ I. János 20
 „ II. János 69, 114, 115
 „ László 20
 Soós János 86, 117, 119, 125-6
 Sós Péter I. Bory I. Péter
 Spengel Sándor 50
 Stoissa=Bory Stoissa
 Strassoldo 40
 Szabó (csepregi Horváth) Mihály 131
 Szalatnay György 131
 Szegedy Bálint 133
 Szenczy Imre 46
 Szendi Benedek 26
 Szendi István vajda 26
 Szentiványi István 35
 „ I. Rafael 35
 „ II. Rafael 46
 Szerelem Alfred 49
 Széchy Mária 39, 41, 44, 72
 Széchi Miklós 102
 Szontagh Zoltán 50
 Szudy cs. 28
 Szügyi Mihály 28
 Tamás (Gáborfia) 9j
 Tardos n. 13
 Tardos (Pósfia) 13
 Tegzes=Borfői I. István
 Terjén Márkus 24, 110
 Thury Márton 32
 „ Miklós 27
 „ Ferenc 37
 Thurzó György 33, 36
 Töttös László 20
 Ugrin (Hunt-Pázmány nb.) 12
 I. Ulászló király 73
 II. Ulászló 26, 28, 66
 Ulrik (salzburgi v. érsek) 7
 Ungnad Kristóf 31
 Vajdafy János 29
 Varbóky Ferenc 34
 Varsányi Márton 22
 „ Osonna 22
 „ Péter 22
 Vécsey Franciska br. 49
 „ Paulina br. 49
 Vitnyédy István 42—44
 Werbőczy István 56, 58, 77
 Wesselényi Ferenc 37, 38, 40, 42
 Zay András 31, 1, 3j
 Záh Jób 8
 Zámory István 129
 Zeleméry László 30
 Zrinyi Ilona 40
 „ Miklós 40, 42, 43
 „ Péter 40, 41
 Zselizi György 21
 Zselizi János 21
 Zselizi Tamás 24, 25

Zselizi Vesszős 25

Zsigmond király 20, 25, 61, 72, 77

II. MÉLTÓSÁGOK NEVEI — INDEX ARCHONTOLOGICUS.

*Uralkodók :**Országblírók :*

Albert 73

IV. Béla 7, 10, 13, 53, 60, 61, 87

I. Ferdinánd 32, 73

II. Ferdinánd 34

III. Ferdinánd 78

I. Ferenc 72

I. (Szent) István 65, 74

V. István 7, 8, 10, 53, 61, 87

I. Károly 61, 73, 84, 106

I. Lajos 23, 24, 53, 60, 61, 77, 83

102, 103, 105, 107, 108, 111,
113, 118

II. Lajos 73

IV. László 8, 9, 10, 12, 13, 54,
77, 87

I. Lipót 38, 39, 71, 132

Mária 24, 112, 113

I. Mátyás 15, 26, 28, 57, 64

Miksa 69, 112, 116, 118

II. Ottokár 7-10, 87

Rudolf császár (Habsburgi) 9

Rudolf király 31, 77

I. Ulászló 73

II. Ulászló 26, 28, 66

Zsigmond 20, 25, 61, 72, 73, 77

Csák Ugrin 87

Geregye Miklós 89

Kaplai János 25

Szécsi Miklós 102, 105

Nádasdy Ferenc 40

Perényi Péter 26, 28

Királyi tárnokmesterek :

Egyed 8

Gutkeled Joakim 9, 10, 89

Pomázi Cíkó 105

A királyné tárnokmestere :

Pécz Dénes 89

A királyné kancellárja :

Fülöp (váczi püspök 1275-ben 89

Horvát bánok :

Csúz János 105

Kőszegi Henrik 8-10

Erdélyi vajdák :

Csák Mátyus 89

Lackfi András 105

Macsói Bánok :

Béla 8

Csák Ugrin 10

Ujlaki Miklós 105

Tótország bánjai :

Csák Mátyus 8

János (Kőszegi Iván) 89

Paksi Lesták 105

Nádorispánok :

Kont I. Ujlaki

Kőszegi Miklós 89

Majs 10

Ország Mihály 27

Thurzó György 33, 66

Ujlaki Kont Miklós 23, 85, 104-7

Wesselényi Ferenc 37, 38, 40, 42,
130-2, 132*Királyi helytartó :*

Oláh Miklós, 69, 86, 114, 115

Kúnok birája :

Kőszegi Miklós nádor 89
Wesselényi Ferenc nádor 132

Simon (Medgyesi) pozsonyi —,
105, 107

*Érsekek :**Étekfordó mesterek :*

Básztély Rénold 89
Tóth Lőkös 105

Pohárnokmester :

Gyula 89

Lovászmester :

Lackfi Dénes 105

Benedek, esztergomi —, 89
Fülöp (Karantán) 7
Illés, raguzai —, 105
István, kalocsai —, 89
János, spalatói —, 89
Keszei Miklós, esztergomi —,
104-7
Miklós, zárai —, 105
Tamás, kalocsai —, 105
Ugolin, spalatói —, 105,
Ulrik, salzburgi —, 7

*Püspökök :**Ispánok :*

Amadé, vasi —, 89
Benedek, esztergomi —, 89
Csák Mátyus, szolnoki —, 89
Demeter (Hunt-Pázmán nb.),
honti és barsi —, 12, 85, 88
Demeter, zólyomi —, 16
Gergely, nyitrai —, 89,
Gergely, somogyi —, 89
István (Csák nb. Máté fia), barsi
és pozsonyi —, 13, 54
Jakab, mosonyi —, 89
Joakim, (Gutkeled), pilisi —, 9,
10, 89
Kőszegi Miklós, soproni —, 89,
Lóránt, szepesi —, 89
Márk, honti —, 85
Miklós, (kőszegi), soproni —, 89
Miklós I. Orros
Morouchuk, honti —, 85, 99, 100
Orros Miklós (Pécz nb.) honti —,
9, 17, 53, 86, 91, 93, 96, 97
Pécz Dénes, zalai —, 89
Péter, orbászi —, 89
Péter tolnai —, 89
Regen, baranyai —, 89

András, egri, —, 89
Bálint, makáriai —, 105
Bertalan, traui —, 105
Demeter (Meszesi, Hermány nb.)
váradi —, 105
Dénes, győri —, 89
Domokos, erdélyi —, 105
Fülöp, váci —, 89
Gergely, csanádi —, 89
István, fárjai —, 105
István, nyitrai —, 105
István, (Kanizsai) zágrábi —, 105
János, tinini —, 105
Jób, (Záh), pécsi —, 8, 89
Kálmán, győri —, 105
Ladomér, váradi —, 89
László, veszprémi —, 105
Máté, sebenicói —, 105
Mihály, skardonai —, 105
Mihály, váci —, 105
Miklós, egri —, 105
Miklós, pécsi —, 105
Péter, boszniai —, 105
Péter, erdélyi —, 89
Péter, veszprémi — 89
Porciva, zengli —, 105

Radoszláv, korbavai — 105 Ivánka, sági —, 93
 Széchy Domokos, erdélyi —, 105 Lőrinc, sági —, 89
 Tamás, szerémi —, 105
 Timót, zágrábi —, 89
 Záh Jób, pécsi —, 8, 89

Prépostok:

István, sági —, 17, 92, 94, 108, 110
 Miklós, garamszentbenedeki —, 23, 66

Apátok:

György, pilisi —, 27
 Hermann, pilisi —, 27
 István, pilisi —, 29

III. FÖLDRAJZI NÉVMUTATÓ — INDEX GEOGRAPHICUS.

Aba 13, 50
 Abaújvár m. 9
 Adony 130
 Alsóalmás 14
 Alsóbágyon 12, 14, 15
 Alsóbóc 123, 124
 Alsópalojta 14
 Alsópomoth 12
 Alsósipek 35, 36
 Alsósztrégova 48
 Alsózsolca 47
 Apátmarót 14
 Árnyékbori 15
 Bagonya 12
 Bajmóc 41
 Baka 15
 Bakabánya 15, 32, 125
 Balassagyarmat 13, 23, 47, 106
 Bars vár 54
 Bács vm. 12, 20, 46, 94
 Bánháza 49, 50
 Bát (h) 15, 19, 46, 98
 Bekebori 15
 Bernece 14
 Bécs 42, 47, 116, 117
 Bél 14, — Bélabánya 15
 Bicse 36
 Bogát, -Szász 22, 62, 89
 Bor=Burpatak
 Borfő 14, 19, 20, 22, 23, 26, 30
 54, 60, 65, 69, 70, 78, 88, 89
 94, 95-101, 104, 106-108, 110
 110, 112, 114, 125-8
 Bori f. 11, 15, 20, 21, 28-30, 37,
 54, 69, 87, 88, 94, 96, 97, 111,
 114, 121
 Bori patak=Burpatak
 Bozók 14, 30
 Börzsöny 14, 15
 Buda 84, 111-2
 Budapest 50
 Burpatak 19, 22, 30, 54, 60, 62,
 69, 88, 89, 96
 Buri falu=Bori falu
 Burke völgy 88
 Bwry=Bori f.
 Chenk=Csánk
 Csalomja 13
 Csábrág 12
 Csábrágvarbók 12
 Csábrágvárálja 12, 13
 Csánk 14, 54, 88
 Cseri 12
 Csesztve 48
 Csőföldre 9
 Dalmad 14, 27, 54, 63, 98
 Damás 14
 Darázs 27
 Derzsénye 14
 Devicse 15
 Disznós 14
 Divény 40
 Doba 14
 Drégely 12, 30, 32, 33
 Drégelypalánk 37, 86
 Dürnkút 8

- Egeg 14
 Eger 31
 Eperjeske 50
 Esztergom 22, 63, 64
 Érsekújvár 38, 39
 Fehérvár=Székesfehérvár
 Feled 49
 Felsőpetény 46, — Fejérföld 130
 Feowen=Fövenypusztá
 Födemes 13, — Földvár 130
 Fövenypusztá 10, 11, 87
 Friaul 7, 8
 Füle 42
 Garamszentbenedek 65, 83, 85
 Gény 14
 Gyarmat 14
 Gakova 130
 Győr 8—11, 87
 Gyúr 31
 Gyűrki 14
 Halla 9
 Harasztkuta
 Hatzó 14
 Helemba 15
 Heves vm. 46, 79
 Hidvég 17, 86
 Holleschau 41
 Hont (Hunt) helység 12
 Hont vára 53, 60, 88
 Hont vm. 11—14, 15, 18, 23, 28,
 39, 38, 45, 46, 49, 56, 86, 97,
 98, 104, 111, 114, 116, 120,
 121, 125, 126
 Horváti 14
 Hunt vár 11
 Huznóc 14
 Ipolybolyk 13
 Ipolycsepel 15
 Ipolykeszi 49
 Ipolyköz
 Ipolyság 13, 92 köv. I.
 Ipolytarnóc 46, 47
 Joachimstal 70
 Jurk 9
 Kalászi 12
 Kapcsad 23, 65, 101
 Karantania = Karintia
 Karintia 7, 8
 Kálnaborfő 37, 54 j., 62
 Káloz 50
 Kemence 14
 Kelenye 32
 Kékkő 13
 Kisdarab 30, 32, 116, 117
 Kiskereskény 20, 25, 26
 Kiskeszi 15
 Kiskér 14
 Kiskunhalas 50
 Kissalló 12
 Kisteszer 12
 Kisvarbók
 Komárom 31
 Korpona 12, 15, 32, 34, 35, 37,
 39, 40, 41, 42, 45
 Kovácsi 9, 98
 Kőkeszi 13
 Kőszeg 50
 Kraszna 32
 Kürtös patak 13
 Laa 9, 10, 11, 87
 Lajta 8
 Ledény 12,
 Léva 37, 45
 Lissó 14, 15, 30
 Litas 22, 63, 64, 98
 Litava 12, 15
 Lontó 12, 15
 Losonc 48
 Luva = Laa
 Majthény 123, 124
 Makovice 40
 Malos 14
 Marót 12
 Mátyásföldje
 Mezőberény 31
 Mezőtúr 50
 Mikebuda 37, 50
 Mogyorósbóri 15
 Monyoród 23, 65, 101
 Monyoróspatak 88

- Morva 8
 Morvaország 7
 Murány 39, 40
 Nagyvezekény 14
 Nádas (d) 14, 22, 63, 64, 97, 98
 Nemesborfő 37
 Németi 13, 30, 86, 126—7
 Németlipcse 39
 Nénye 13
 Nikolsburg 9
 Nógrád vár 33
 Nógrád vm. 23, 46, 47, 49
 Nyék 14
 Nyitra 8
 Nyitra vm. 9
 Nyulas 55 j
 Olvár 13
 Ozora (Wzura) 105
 Palást 12, 14
 Palojta 13
 Páld 14
 Pásztópuszta 14
 Páka 130
 Pecsénic 14
 Piperosi 130
 Pianchevo 130
 Pest 48
 Pest vm. 37
 Peszek 15
 Platna 14
 Pozsony 9, 48, 49, 69, 115
 Prencsfalva 12
 Rakonca 14, 15
 Rába 7
 Ráczeke 37, 50
 Regensburg 38
 Rum 9
 Saag = Ság
 Salzburg 7
 Ság (Ipolyág) 13, 14, 92 köv. 1.
 Sáros vm. 46
 Sebős 55 j
 Selmeczbánya 15, 30, 86, 118,
 121, 122, 125
 Solt vm.
 Sopron 42
 Sopron vm. 9
 Stubnyafürdő 40
 Szabolcs vm. 49
 Szajol 41, 42
 Szalatnya 36
 Szalka 14
 Szaltha 14
 Szántó 14, 17, 54 j, 59, 91
 Százd 54 j
 Szebeléb 14, 15, 30
 Szeged 84
 Szelő 130
 Szentgothard 44
 Szentmárton = Turócszentmárton
 Szete falu 15
 Szete patak 54 j
 Székesfehérvár 10, 50
 Szénavár 30
 Szitke 9
 Szlatha 14
 Szob 15
 Szóláth 49
 Szolnok 31
 Tapolca 12
 Tarnóc = Ipolytarnóc
 Tápiószentmárton 50
 Tárnok 9
 Tegzesborfő 21, 37, 62
 Terbegec 15
 Tereske 46, 49 j
 Terjén 14
 Tesmag 14
 Tésa 15
 Tiszaföldvár 42, 50
 Tót-Domanik 12
 Túr 13, 15
 Turócszentmárton
 Udvarnok 15
 Ugocsa vm. 9
 Unyatin 39
 Valkó vm. 26
 Varbók 12, 34
 Varsány 14
 Vas vm. 9

Vasvár 39, 40
 Vác 48
 Várad 39
 Zala vm. 9

Zapacska 123
 Zólyom vm. 46
 Zova = Laa
 Zsemler 14

IV. A KÖZÉPKORI OKLEVELEK MAGYAR SZAVAI.

Bagath-Zaazd = Bogát-Százd 89	Huruzthkuta = Harasztkuta 98
Bede 91	Hyelmes = Helmes
Beke 98—101	Ibor 90
berch = bérc 98	Kapchad = Kapcsad 101
Borfeo = Borfő 125—7	Kuachy = Kovácsi 98
Borfeu „ „ 88, 89, 99—101,	Kysdarab = Kisdarab 116
104, 106, 111, 112	Lywtas = Litas 98
Borfevy „ „ 98	Machk 110
Borfew „ „ 104, 110, 114	Michk = Micsk 98
Borfw „ „ 107, 108	Monyroud = Monyoród 101
Bors = Bars 94	Monuros potok = Mogyoróspatak
Bory 114	88
Buri = Bori 111	Moth 94, 95
Burke (völgy) 88	Mykus = Mikos = Miklós 88
Burpathaka = Burpatak 89	Nádasd 97, 98
Burwelge = Burvölgye 88	Petheu = Pető 90—96
Bury = Bori 88	Saag = Ság (Ipóltság) 92 köv. l.
Bwwry = Bori 88	Sagh = Ság 110
Chenk = Csánk 88	Soos = Sós 93
Chyko = Cikó 105	Tegzes 89—91, 94, 95
Doimod = Dalmad 98	Tegzus = Tegzes 98
Feowen = Fővény (puszta) 87	Ybwr = Ibor 90
Gula = Gyula (pohárnokmester)	Zaazd = Százd 89
89	Zamthov = Szántó 91
Harbaz 98	Zadur = Szádor 98
Helmes 91—96	Zomor = Szomorú 98—101

FONTOSABB SAJTÓHIBÁK :

11.	1.	következő	helyett	következő
13.	„	népeivel rettegesbe	„	népével rettegésben
14.	„	1. sor lévai csehek	„	Lévai Csehek
17.	„	2. „ Miklósfia	„	Mikosfia(?)
22.	„	6. „ Miklós fia	„	Mikos fia(?)
32.	„	jegyzet alakulása	„	kialakulása
40.	„	6. sor Balassa	„	Balassy
„	„	6. „ Strassold	„	Strassoldo
„	„	31. „ horváth	„	horvát
39.	„	jegyzet megalakulása	„	kialakulása
41.	„	4. sor Balassa	„	Balassy
42.	„	8. „ Tiszaföldváron után jegyzetben Orosz i. m. 35-6.1.		
44.	„	16. „ nagy	helyett	Nagy
45.	„	3. „ Balassa	„	Balassy
46.	„	4. „ Eszterházy István	„	E. Antal
50.	„	12. „ gimnáziumba	„	gimnáziumban
54.	„	23. „ Mikus	„	Mikos
59.	„	15. „ kétszeressét	„	kétszeresét
62.	„	17. „ Miklós	„	Mikos
65.	„	11. „ numere	„	munere
86.	„	8. „ András	„	László
104.	„	az 1. és 2. utalószámok néhány		szó hiányára mutatnak
105.	„	18. sor Myko	helyett	Chyko
107.	„	12. „ perpetum	„	perpetuam
109.	„	32. „ körirattal	„	királyi irattal
110.	„	4. „ conuentus	„	conventus
110.	„	7. „ commendates	„	commendantes
110.	„	10. „ Laurenti	„	Laurenti
112.	„	1. „ eredetije	„	eredetije is
112.	„	possessorie	„	possessionarie

TARTALOMJEGYZÉK.

Előszó.

A BORI ÉS BORFŐI BORY CSALÁD TÖRTÉNETE 5. lap.

A birtokszerző vitéz	7.	„
Hont vármegye közviszonyai a XIII. sz. végén	12.	„
Bory Miklós első ivadékai	16.	„
A Borfői család	22.	„
Hallgatag esztendőik	27.	„
A törökkel való küzdelmek kora	30.	„
Az összeesküvő	38.	„
Késő nemzedék	45.	„

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI ÉS GAZDASÁGTÖRTÉNETI

VONATKOZÁSOK A BORY LEVÉLTÁRBAN . . . 51. „

A Bory család közjogi állapota és birtoka .	53.	„
A család közjogi állapota	53.	„
Az adománybirtok	54.	„
Az ekeföld	55.	„
A zálogbirtok és annak perlése	56.	„
A Borfői család közjogi állapota és birtoka	60.	„
A család közjogi állapota	60.	„
A család birtoka	62.	„
A perdöntő párbaj és a hatalombaj	63.	„
A homagium	65.	„
Az özvegyi örökség	67.	„
Új földesurak, késő örökösök	69.	„
Vitézlő ősök	72.	„
A magyar aransarkantyús rend	72.	„

A BORI ÉS BORFŐI BORY CSALÁD CÍMERE. . 75. lap

A BORY LEVÉLTÁR	81.	”
A Bory levéltár sorsa	83.	”
Oklevéltár	87.	”
CSALÁDFA	134, 135.	”
NÉVMUTATÓK	140.	”
Mellékletek	12, 112, 96.	”
IRODALOM	136.	”
Sajtóhibák	152.	”
Tartalomjegyzék	153, 154.	”

ÉLETRAJZI ADATAIM.

Születtem 1907 aug. 7.-én Kistelek községben (Csongrád vm.). Elemi iskolai ismereteimet ugyanott a községi elemi népiskolában szereztem.

A polgári iskola négy osztályát a szegedi Mi-Asszonyunkról nevezett szegény Iskolanővérek vezetése alatt álló róm. kath. polgári leányiskolában végeztem.

A középiskola V—VIII. osztályát a szegedi m. kir. áll. Árpád-házi Szt. Erzsébet leánygimnáziumában jártam, ahol 1926 jún. 10.-én tettem érettségi vizsgálatot.

1926—1930-ig zenetanulmányokkal foglalkoztam.

1930 szept. 12.-én iratkoztam be a szegedi m. kir. Ferenc József Tudományegyetem bölcsészeti fakultására s mint történelem-földrajz szakos tanárjelölt 1932 május 18.-án alapvizsgálatot tettem, majd 1934 május 29.-én szakvizsgáztam.

Jelenleg a m. kir. áll. szegedi Árpád-házi Szt. Erzsébet leány-liceumban, mint gyakorló tanár működöm.